

**WIE SPEELT ER MEE?
VIER CASE STUDIES OVER ETNISCH-CULTURELE DIVERSITEIT IN/EN HET
JEUGDWERK**

NAKAMA, URBAN WOORDEN, ROJM & JEUGDOPBOUWWERK MORTSEL

December 2019

Pieter Cools, Ruud Wouters en Stijn Oosterlynck

Executive Summary	3
1. Inleiding	8
2. De vier cases voorgesteld	12
2.1 Nakama	12
2.2 Urban woorden en de fusie met Artforum	17
2.3 ROJM	22
2.4 Jeugdopbouwwerk in Mortsel (2014-2019)	26
3. De vier cases vergeleken	32
3.1 Het creëren van een nieuw aanbod: hoe en waarom?	32
3.1.1 De niet zo speciale noden van een niet zo speciale doelgroep	33
3.1.2 Wij bereiken ze wel!	36
3.2 Een nieuw aanbod zoekt haar plek	40
3.2.1 Paradedpaardjes streven naar een meer duurzame werking...	40
3.2.2 ... en dagen daarbij de gevestigde structuren van het jeugdwerk uit.	43
3.2.3 Een ondersteunende rol van de overheid?	47
4. Afsluitende discussie: spanningsvelden blootgelegd	51
Bibliografie	58
Appendix I: Respondenten	60
Appendix II: Vragenlijst	61
Appendix III: Toelichting bij de case selectie	62
Appendix IV: verslag stakeholdersessie	66

Executive Summary

Hoe jeugdwerk er al dan niet in slaagt om etnisch-culturele diversiteit te ontsluiten, en op welke manier dit dan best ingericht, vormgegeven en ondersteund dient te worden, is al decennialang onderwerp van discussie. Lange tijd heerste de visie dat klassieke jeugdwerkorganisaties zo inclusief mogelijk moesten werken: organisaties zouden de diversiteit van de samenleving in hun ledenbestand moeten weerspiegelen. Het Masterplan “Diversiteit in/en het Jeugdwerk” (2018-2020) verbreedde de visie op het ontsluiten van diversiteit, door naast een focus op sociale mix een andere vraag naar voren te schuiven. In het Masterplan is de vraag niet enkel of gevestigde organisaties voldoende inclusief zijn; de vraag is ook of het jeugdwerk in haar geheel voldoende ontwikkelingskansen biedt voor alle verschillende groepen jongeren. Vanuit dit bredere perspectief stijgt de interesse voor innovatieve, meer doelgroepgerichte initiatieven die opereren in de periferie van het bestaande jeugdwerk en er beter in slagen om jongeren met migratieachtergrond te bereiken.

In dit rapport nemen we vier van dergelijke jeugdwerkinitiatieven onder de loep. We proberen enerzijds te achterhalen op welke nood deze initiatieven inspelen en wat deze initiatieven succesvol maakt wat betreft hun bereik. Op die manier bestuderen we de link tussen de zogenaamd “moeilijk bereikbare jongere” en het jeugdwerkeraanbod. Anderzijds willen we te weten komen hoe ze hun plek in het jeugdwerklandschap zoeken en op welke manieren ze de bestaande structuren van het jeugdwerk uitdagen, waarbij zowel de relatie met de overheid als met andere jeugdwerkorganisaties aan bod komt.

We kozen bewust voor initiatieven die jongeren met migratieachtergrond bereiken en engageren, maar verder verschillen wat betreft leeftijd, mate van structurele verankering en het type activiteiten dat ze organiseren. De vier cases die we selecteerden zijn:

- **Nakama**, een prille jeugdbeweging jeugdwerkinitiatief uit het Brusselse dat zich profileert als een werking die volledig op vrijwilligers draait. Wat deze case bijzonder maakt is dat veel jeugdwerk dat inzet op jongeren met migratieachtergrond geprofessionaliseerd is. Nakama wil expliciet loskomen van professionele ondersteuning en meer zoals “gewone” lokale Scouts en Chirogroepen volledig op vrijwilligerswerk door en voor jongeren steunen.
- **Urban Woorden**, een organisatie uit Leuven die projecten organiseert rond woord- en podiumkunsten (rap, slam poetry, ...) en een platform biedt aan stemmen die anders weinig

gehoor vinden. Hun zoektocht naar een meer duurzame werking en de zakelijke fusie met de kunsteducatieve jeugdwerkorganisatie Artforum geven deze case een bijzondere dimensie.

- **ROJM**, een jeugdhuis in Mechelen met klassieke instuif maar tegelijkertijd ook een werking kansarme jongeren (met jobbegeleiding etc), dat al sinds 1978 (onder de naam Rzoemie) bestaat en een absolute pionier is op het vlak van doelgroepgericht werken. De evolutie van luis in de pels met dissidente visie naar gewaardeerde partner en rolmodel springt bij dit jeugdcentrum met regionale uitstraling (Mechelen en omgeving) in het oog.
- **Jeugdopbouwwerk Mortsels** laat ons toe om het jeugdwerk in zijn geheel in één lokale context te bekijken. Mortsels is daarbij interessant omdat snelle verstedelijking zorgde voor de ontsluiting van Vlaamse middelen: een jeugdopbouwwerker van Uit De Marge werkte nauw samen met de Mortselse diensten Welzijn en Vrije tijd, waarbij vindplaatsgericht opbouwwerk gecombineerd werd met toeleiding en het verlagen van drempels.

Onze cases slagen er in om een antwoord te bieden op een urgente **sociale nood**:

- Ze stellen allen dat ze in een aanbod voorzien voor een onderbediende groep jongeren.
- Daarbij worden de nood aan een eigen plek, het aansluiten en verbreden van de leefwereld en het aanbieden van groeitrajecten—zowel op individueel niveau als op niveau van de groep waartoe de bereikte jongeren behoren—als speerpunten naar voren geschoven.
- Wat verder opvalt is dat onze initiatieven stellen dat deze nood op zich niet zo ‘speciaal’ of eigen is aan jongeren met migratieachtergrond: het voorzien in een aanbod, een eigen (veilige) plek en groeitrajecten is iets wat alle jongeren aanbelangt.
- In die zin is het treffend dat hoewel deze initiatieven vooral jongeren met migratieachtergrond bereiken, ze hun doelgroep niet op die manier afbakenen tijdens interviews of in hun visieteksten. Ze staan in principe open voor alle jongeren. Ze benadrukken daarbij dat drempels tot participatie een samenspel zijn van meerdere factoren, waarbij etnisch-culturele elementen vaak samengaan met sociaal-economische, en dat het daarom weinig zinvol is om deze strikt van elkaar te onderscheiden laat staan zich uitsluitend op jongeren met een specifieke etnisch-culturele achtergrond te richten.

Verskillende **succesfactoren** worden naar voren geschoven met betrekking tot het gerealiseerde bereik:

- De meest gehoorde succesfactoren zijn **herkenbaarheid** en **vertrouwen**. Dit omvat dat de initiatiefnemers, begeleiders en bereikte jongeren (figuurlijk) dezelfde ‘taal’ spreken en een

gedeeld referentiekader of een gemeenschappelijke achtergrond hebben. Daardoor begrijpen ze de jongeren écht en kunnen ze hen een veilig nest aanbieden waar jongeren zichzelf kunnen zijn.

- In dat opzicht past ook de rol van **charismatische voortrekkers** en **rolmodellen**. Zij hebben al dan niet het initiatief mee uit de grond gestampt, of zijn doorgegroeid van deelnemer naar vrijwilliger: dat spreekt (nieuwe) jongeren aan en werkt inspirerend.
- Ook **openheid**, het bewust zijn van mogelijke drempels en daar op inspelen is belangrijk: onder andere de afwezigheid of alternatieve invulling van lidmaatschap, lidgeld, uniform, toegcultuur, en een grotere flexibiliteit omtrent deelname of organisatie van activiteiten worden in dat verband genoemd.
- De initiatieven benadrukken ook de kracht van **vraaggericht** te werken: jongeren geven telkens zelf in sterke mate invulling aan wat het jeugdwerkinitiatief juist doet. Dat geeft hen het gevoel van eigenaarschap en maakt het initiatief aantrekkelijk. Dit vraaggericht werken wordt al dan niet gecombineerd met vindplaatsgericht werken om zo jongeren effectief naar het initiatief toe te leiden (maar dit is arbeidsintensief).
- Zowel vrijwillig engagement als professionele ondersteuning dragen vaak bij tot het succes van vernieuwende initiatieven die diversiteit ontsluiten, maar dan op verschillende wijzen en mogelijk ook in verschillende fasen van het groeiproces. Vrijwillig engagement brengt authenticiteit met zich mee; het straalt herkenbaarheid, vertrouwen en gelijk(waardig)heid uit. Professionaliteit brengt dan weer expertise, vooropleiding en stabiliteit met zich mee. Waar het vrijwillig engagement meestal onmisbaar is in de opstartfase en cruciaal voor herkenbaarheid en vertrouwen, bieden professionals een meerwaarde in het werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren en in het duurzaam omkaderen van een groeiende werking (via subsidiedossiers, coördinatie enzovoort). Een goede wisselwerking tussen beide is cruciaal. **Professionaliteit en authenticiteit zijn dan ook niet noodzakelijk tegengesteld.** Vrijwilligers en professionals werken vaak goed samen. Bovendien vervullen vrijwilligers taken meestal op een professionele manier en is het engagement van professionals ten opzicht van de leefwereld van jongeren vaak authentiek te noemen. Toch tonen onze cases aan dat er ook spanning kan ontstaan tussen het vrijwillig engagement en een meer geprofessionaliseerde aanpak door betaalde krachten.

Hoewel de cases die we selecteerden succesvol zijn in het ontsluiten van etnisch-culturele diversiteit en ze hier erkenning en waardering voor krijgen (ze krijgen prijzen, worden uitgenodigd om te zetelen in panels, ...) is het duidelijk dat zij de **bestaande structuren van het jeugdwerk**

uitdagen en moeite hebben om **duurzame erkenning en ondersteuning** te verkrijgen binnen het bestaande jeugdwerkveld. Dat werkt soms frustrerend voor hen.

- Op **maatschappelijk niveau** komt dat omdat ze buiten de lijntjes kleuren: ROJM dat het dominante integratiedenken in vraag stelt; Nakama dat volledig vrijwillig wil opereren en professionele samenwerking afblokt en Urban Woorden dat inzet op kunstvormen, stemmen en verhalen en stemmen die weinig getoond en erkend worden. Allen lijken ze het label van maatschappelijke kwetsbaarheid van zich af te willen schudden en brengen ze “**iets anders**”.
- In **relatie tot de overheid** zien we dat deze initiatieven zeker in de beginfase vaak de omkadering en vaardigheden missen om goede subsidiedossiers te schrijven. Wat het toekennen van subsidies betreft, wordt geopperd dat de erkenningsvoorwaarden, criteria en procedures niet altijd aansluiten bij hun manier van werken.
- In **relatie tot andere organisaties** stellen de initiatieven dat hun manier van werken regelmatig in twijfel wordt getrokken: door een grote flexibiliteit (die voortkomt uit het vraaggerichte) zijn ze erg veranderlijk en moeilijk vast te pinnen. Daardoor wordt hun expertise niet altijd als volwaardig aanzien. Dit zet vaak spanning op de samenwerking met andere organisaties.

Drie zaken komen naar voren over de rol die overheden zouden kunnen spelen om dergelijke (jonge) initiatieven te ondersteunen en diversiteit in het jeugdwerkveld te stimuleren:

- Een faciliterende rol eerder dan zelf aanbod te creëren: het zelf inrichten van initiatieven door de overheid wordt weinig kans op slagen toegedicht. Het faciliteren en ondersteunen van initiatieven die door burgers opgezet worden op het vlak van lokalen, middelen, informatie en promotiemateriaal lijken zinvoller.
- Subsidiemogelijkheden die aansluiten bij verschillende ontwikkelingsfasen: de afstand tussen bestaande subsidiekanalen wordt als (te) groot ervaren; ze sluiten niet altijd goed aan bij de ontwikkelingsfase van deze groeiende, innovatieve initiatieven. Het gaat dan vooral over budgetten die de overgang van een prille en jonge organisaties naar een structureel erkende werking opvullen.
- Weg van silo- en hokjesdenken: veel van deze initiatieven opereren op de grenzen tussen verschillende beleidsdomeinen. De uitdaging voor de overheid ligt er dan ook in om over verschillende beleidsdomeinen heen dergelijk initiatief in zijn geheel te kunnen bekijken. Dit vergt loskomen van een al te starre opvatting van wat de eigen bevoegdheid juist omvat en/of samenwerking met andere diensten. Onze cases tonen aan dat dit vruchten afwerpt.

Besluitend kunnen we stellen dat onze studie van innovatieve jeugdwerkinitiatieven een aantal (gerelateerde) spanningsvelden in het jeugdwerk blootlegt wat betreft het werken rond etnisch-culturele diversiteit: de spanning tussen een inclusieve versus een meer exclusieve aanpak (en hoe deze tegen elkaar af te wegen), van aanbodgericht versus vraaggericht werken, van authenticiteit versus professionaliteit en van ondersteuning versus autonomie. Elk van deze spanningsvelden plaatst innovatieve jeugdwerkinitiatieven en overheden voor keuzes. Met dit rapport willen we bijdragen aan de dialoog tussen deze actoren.

1. Inleiding

“Ik herinner me nog dat ik 25 of zelfs 30 jaar geleden zelf in het jeugdwerk zat. Toen was er al discussie waarbij de ene zei ‘de jeugdbewegingen moeten inclusief en meer gemengd worden’. De ander zei ‘nee, er is vooral nood aan afzonderlijke organisaties voor bepaalde groepen jongeren, die moeten hun eigen ding kunnen doen’ Die discussie is dus eigenlijk al decennia bezig. Er is duidelijk niet één, zaligmakend antwoord”(I: Projectcoördinator/jeugdfunctionaris).

De afgelopen jaren is er veel gezegd en geschreven over het thema ‘diversiteit in het jeugdwerk’. Het is nog steeds zo dat niet alle kinderen en jongeren voldoende aansluiting vinden bij het gevestigde jeugdwerk aanbod. Ook voor kinderen en jongeren met migratieachtergrond, waar dit rapport op focust, en voor jonge mensen in een sociaal-economisch zwakkere positie bestaan er heel wat drempels tot participatie¹. Het is hierbij belangrijk dat deze groepen deels overlappen. Mensen met migratieachtergrond leven met een hoger armoederisico².

Dit rapport analyseert vier verschillende, innovatieve initiatieven die er wel in slagen om groepen kinderen- en jongeren met migratieachtergrond te bereiken en te engageren in hun werking. Zo willen we bijdragen tot een beter begrip van de ambities, aanpak, uitdagingen en spanningsvelden waar de initiatiefnemers, jeugdwerkers en vrijwilligers mee aan de slag gaan. Om te begrijpen hoe deze organisaties een plek zoeken in het jeugdwerklandschap kijken we niet enkel naar de initiatieven zelf, maar ook naar hoe deze zich verhouden tegenover het beleid en de gevestigde sector wat betreft erkenning, middelen, samenwerkingen en visie.

Het thema etnisch-culturele diversiteit in het jeugdwerk wordt vaak benaderd als een probleem van ‘ondervertegenwoordiging’³ en (on)toegankelijkheid. De afgelopen decennia is de dominante visie dat de gevestigde jeugd(bewegings)werkorganisaties zo inclusief mogelijk moet zijn. De nadruk ligt op het bereiken van meer ‘sociale mix’ en een ‘afspiegeling van de samenleving’ door in te zetten op toeleiding en het verlagen van drempels. De sociale mix-visie wordt ook in de ruimere samenleving en het beleid – ondanks de wetenschappelijke kanttekeningen die te maken

¹ Zie bijvoorbeeld het overzicht van drempels tot deelname aan het jeugdwerk op de website van de Ambrassade (online): <https://ambrassade.be/nl/toolbox-diversiteit/laagdrempelig-jeugdwerk/drempels-verlagen> (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

² Zie bijvoorbeeld Van Robaeys & Kanmaz (2015)

³ In een eerdere fase van het CSI Flanders onderzoek, waarbij we een grootschalige bevraging van het lokale en Vlaamse middenveld organioseerden, stelden we vast dat – net zoals bij alle andere segmenten van het lokale en Vlaamse middenveld – er gemiddeld genomen sprake is van een ondervertegenwoordiging van burgers van een niet-EU achtergrond in het jeugdwerk (Laoukili, Oosterlyncx en Cools, 2019). Deze vaststelling lokte kritiek uit omdat het streven naar een proportionele vertegenwoordiging van etnisch-culturele groepen in de organisatie slechts één mogelijke manier is om de diversiteit in de samenleving te ontsluiten, maar in ons onderzoek als (impliciet) referentiekader gebruikt werd. Dit referentiekader staat bovendien op gespannen voet met de grondwettelijk verankerde ‘vrijheid van vereniging’, die weinig externe inmenging op welke burgers zich hoe verenigen toelaat.

zijn bij de effectiviteit ervan – breed gedragen, doordat het inspeelt op bezorgdheden aan zowel de linker- als rechterzijde van het politieke spectrum (mogelijkheden tot sociale mobiliteit, het bieden van rolmodellen, de sociale controle van gemarginaliseerde sociale groepen, etc.)⁴

Vanuit de sociale mix benadering in het jeugdwerk stelt men dan ook dat het ‘doelgroep gerichte aanbod’ (zoals WMKJ’s) vooral moet inzetten op doorstroom naar het zogenaamde ‘reguliere aanbod’ (zoals jeugdbewegingen). Sociale wetenschappers⁵ hebben echter problemen vastgesteld met dit toegankelijkheidsperspectief: het bestaande aanbod speelt vaak niet in op de leefwereld en behoeften van kwetsbare doelgroepen. Daardoor worden zij toegeleid naar een aanbod waar ze zich niet thuis voelen en heeft de deelname niet de verhoopde positieve effecten op hun democratische en psychosociale ontwikkeling. Een te sterke, eenzijdige focus op toegankelijkheid en het creëren van een mix tussen jongeren met verschillende leefwerelden leidt volgens deze onderzoekers vaak niet tot het gewenste effect.

Deze kritiek leidt met de visienota ‘diversiteit in/en het jeugdwerk’ van 2016 en het gelijknamige masterplan in 2018⁶ nu ook tot een visie-kentering in het beleid en de sector. Men wil de discussie rond inclusie door- en diversiteit in het jeugdwerk niet langer eng benaderen als een toegankelijkheidsdiscussie. Het onderzoeken en verlagen van drempels blijft zeer belangrijk, maar de kernvraag is niet langer of elke (gevestigde) organisatie op zich voldoende inclusief is en de diverse maatschappij weerspiegelt; de kernvraag is of het jeugdwerk in haar geheel voldoende (verschillende) ontwikkelingskansen biedt voor alle (verschillende groepen) jongeren.

Het (h)erkennen en ondersteunen van vernieuwende, doelgroep gerichte vormen van jeugdwerk en de uitwisseling tussen het gevestigde aanbod en die nieuwere initiatieven (eerder dan een éézijdige focus op doorstroom) wordt vanuit deze visie belangrijker. Naast de focus op toeleiding naar het centrum groeit nu de interesse in wat er zich in de periferie afspeelt qua innovatieve praktijken die jonge mensen bereiken die gemiddeld minder deelnemen aan jeugdwerk. Dergelijke initiatieven staan centraal in dit rapport.

We beschouwen deze initiatieven hier als sociale innovaties die inspelen op een sociale nood (lacune in het aanbod, waardoor nood aan zinvolle vrijetijdsbesteding niet gelenigd wordt) door

4 (Oosterlynck, Schillebeeckx, & Schuermans, 2012).

5 Zie onder andere Coussée (2006, 2010), De Walle (2011), De Walle & Bouverne-De Bie (2012).

6 Online: https://demos.be/sites/default/files/visienota_diversiteit_deel1.pdf en <https://cjsm.be/jeugd/themas/diversiteit-het-jeugdwerk> (laatst geraadpleegd 31/07/2019)

sociale relaties te transformeren (er ontstaat een nieuwe werking die jongeren bereikt en aanspraak maakt op erkenning en middelen) om deze jongen mensen te versterken, te 'empoweren' (nieuwe ontwikkelingskansen op maat)⁷. De transformatie van sociale relaties speelt zich hier af op twee niveaus: tussen het initiatief en nog onderbediende kinderen en jongeren en tussen dit vernieuwend initiatief en andere actoren zoals overheden en andere jeugdwerkorganisaties. Dat laatste is belangrijk, omdat het niet enkel gaat om het realiseren van voldoende diversiteit in het aanbod aan jeugdwerk. Het gaat evenzeer over de positie en inbedding van die nieuwe initiatieven in het bredere veld van het jeugdwerk, dus om een gelijke toegang tot de middelen om een aanbod vorm te geven, een evenwaardige erkenning voor dit diverse aanbod en evenveel spreekrecht over hoe de sector van het jeugdwerk functioneert en evolueert.

Concreet focussen we op vier initiatieven: Nakama, een pril jeugdbewegingswerk initiatief uit het Brusselse; Urban Woorden, een kunst-educatief platform voor jongeren met interesse in 'urban arts' uit Leuven; ROJM, een jeugdcentrum met regionale uitstraling uit Mechelen en ten slotte het jeugdopbouwwerk in Mortsel. Voor elke case zijn we gaan spreken met initiatiefnemers, vrijwilligers, vertegenwoordigers van (lokale) overheden en andere partners. Door deze stakeholders te bevragen hebben we getracht om de verschillende perspectieven op deze initiatieven te capteren. We laten hen in dit rapport aan het woord via quotes uit de diepte-interviews, waar we naar verwijzen met de code: (I: functieomschrijving respondent). In het totaal hebben we 23 interviews afgenomen. Appendix I geeft een overzicht van de respondenten en de gebruikte interviewleidraad .

De caseselectie was niet evident. Er bestaan heel wat jeugdwerkinitiatieven die jongeren met migratieachtergrond bereiken en deze verschillen wat betreft activiteiten, het profiel van de initiatiefnemers, lokale context enzovoort. Bovendien zijn innovaties per definitie moeilijk af te bakenen⁸. Vernieuwende projecten passen meestal niet netjes in een strakke definitie van wat jeugdwerk nu juist is net omdat ze in bepaalde opzichten nieuw of anders zijn. Om onze keuze te onderbouwen hebben we verschillende actoren in het jeugdwerk bevroegd. Met hen hebben we initiatieven opgelijst en selectiecriteria bepaald zoals: 'hybriditeit'⁹, het werken op verschillende

⁷ Voor een uitgebreide discussie over onze definitie van sociale innovatie voor sociale inclusie zie Oosterlynck & Cools (2012).

⁸ (Brandsen et al., 2016)

⁹ Met hybride vormen van vrijetijdsbesteding doelen we hier op organisaties die elementen van jeugdwerk mixen met activiteiten op andere levensdomeinen zoals sport, cultuur, welzijn of ondernemerschap. De term wordt onder andere gebruikt in de visienota 'Diversiteit in/en het jeugdwerk' (2016) waar men benadrukt stelt deze experimentele vormen zeer bruikbaar zijn voor het werken met jongeren in een kwetsbare situatie (p.32).

levensdomeinen (zoals vrije tijd, welzijn, kunst, ondernemerschap); de mate van zelforganisatie (door en voor jongeren met migratieachtergrond); de mate van verankering (soort erkenning en subsidies); het type jeugdwerk (jeugdbeweging, jeugdhuis, kunsteducatie) en de leeftijd van het initiatief. We zijn daarbij uitgegaan van een strategie van variatie.

Door initiatieven met uitéénlopende kenmerken te selecteren is het zo dat als we bepaalde patronen en spanningsvelden vinden over deze verschillende cases heen, we mogen aannemen dat die zich mogelijk ook zullen voordoen bij andere jeugdwerkinitiatieven die kinderen en jongeren met migratieachtergrond bereiken¹⁰. Op die manier hopen we met dit rapport een brede groep aan geïnteresseerden aan te spreken. Daarnaast hebben we er ook bewust voor gekozen om het jeugdobbouwwerk in Mortsel mee te nemen. Deze min of meer afwijkende case gaat niet over één organisatie maar over het totale jeugdwerkeraanbod en de vragen van jongeren in één gemeente. Met deze case komt het perspectief van de het lokaal beleid als actor sterker in beeld. Appendix II biedt meer toelichting bij het case-selectieproces.

Het rapport is als volgt gestructureerd. Na deze inleiding geven we in deel twee van dit rapport een bondige beschrijving van elke case. We schetsen het ontstaan en de evolutie van het jeugdwerkinitiatief, de belangrijkste mijlpalen, uitdagingen en innovatieve karakteristieken. Die worden per case samengevat in een innovatiematrix. In het derde deel vergelijken we vervolgens de cases: wat zijn de gemeenschappelijke kenmerken, uitdagingen en lessen die uit onze cases opborrelen? We kiezen daarbij voor een tweeledige structuur. Enerzijds beschrijven we hoe de innovatieve jeugdwerkinitiatieven met succes in een aanbod voorzien dat jongeren weet te bereiken die voordien weinig of niet participeerden aan het jeugdwerkeraanbod. Welke elementen spelen daarbij een rol? Anderzijds bespreken we hoe deze innovatieve jeugdwerkinitiatieven hun plek zoeken in het bestaande jeugdwerkveld en welke drempels ze daar al dan niet bij ervaren. In een vierde, besluitend deel, ten slotte, vatten we de lessen uit onze cases samen in een reeks spanningsvelden. Daarvan hopen we dat ze een bijdrage kunnen leveren aan de discussie over diversiteit in het jeugdwerk.

10 (cf. Stake, 2006)

2. De vier cases voorgesteld

2.1 Nakama

Nakama is een pril en dynamisch jeugdbewegingsinitiatief uit het Brusselse dat het levenslicht zag in maart 2018. Nakama is Japans voor “vriend, kameraad, compagnon” en dat is wat Nakama wil betekenen voor de groep Brusselse kinderen en jongeren die vandaag moeilijk aansluiting vindt bij het bestaande aanbod. Nakama wil een collectief zijn “waar jongeren zich thuis kunnen voelen, waar ze onder vrienden zijn en waar ze gestimuleerd worden om van elkaar te leren”.¹¹ De voornaamste initiatiefnemer van Nakama is Ilyas Mouani, een 21-jarige jongeman van Marokkaanse origine uit Laken die sinds zijn 15de als vrijwilliger een heel traject in het Brusselse jeugdwerk doorlopen heeft en daardoor een uitgebreid netwerk opgebouwd heeft. Hij wordt door Brusselse jeugdwerkers omschreven als “ambitieuw”, “competent”, “geëngageerd”, “sociaal”, “een sfeermaker”, “een duizendpoot die op veel te veel ‘ja’ zegt”, maar ook als “ernstig” en “direct”.

Op erg korte tijd groeide Nakama uit van een éénmansdroom naar een jeugdbewegingsgroep met een 30-tal vrijwilligers die activiteiten en kampen organiseert voor tot wel 80 jongens en meisjes met migratieachtergrond. Het bereik van Nakama is indrukwekkend: *“Als wij activiteiten organiseren hebben we niet zoveel jongeren, daar moeten we eerlijk in zijn”* (I: medewerker Foyer vzw). Het succes van Nakama verklaart Ilyas als volgt: *“Nakama is een werking voor en door jongeren. Wij zijn 100% vrijwilliger. Dat is superbelangrijk. Want ik ben ook jong geweest en ik heb ook geen gemakkelijk traject gehad. Wij begrijpen die jongeren echt.”* Geïnterviewden beamen dat Nakama “iets van hen” is en dat er een groot “eigenaarschap” is. *“Waarom het Nakama lukt om die jongeren te bereiken? Omdat zij die jongeren zijn. Omdat als kleine Ayoub naar Ilyas kijkt, dan ziet hij zichzelf maar dan groter, sterker en cooler. Terwijl als hij naar mij kijkt: dan ziet hij zijn leerkracht van op school. En dat is wel een heel groot verschil hé”*. (I: medewerker Foyer vzw).

Op de vraag wie of wat de doelgroep van Nakama juist is, antwoordt een vrijwilliger: *“Jongeren. Jongeren van wijken misschien ook. Straatjongeren kunnen we ook zeggen. We hadden onlangs een jongen op een zomerkamp die in een gesloten instelling had gezeten. Voila. En nu heeft hij een nieuwe start. Hij wou hetzelfde bereiken als ons, snap je? Een nieuw leefdoel zullen we maar zeggen. Dus ja, ... maar onze echte doelgroep is ... we hebben geen specifieke doelgroep. Gewoon*

¹¹ Omschrijving op <https://www.yet-award.brussels/>

jongeren. Dat is de kern van Nakama.” In deze quote schemert sterk de dualiteit van Nakama door. Enerzijds is er het (zelf)besef dat deze jongeren meer moeten knokken en een kansengroep zijn; anderzijds zijn ze het beu om een doelgroep te zijn, willen ze op eigen benen staan, gewoon jongeren zijn en hun eigen ding doen.

De doelstelling van Nakama is in de eerste plaats recreatief: Nakama organiseert om de twee weken activiteiten en uitstappen (naar een pretpark, zee, speeltuin, zwembad, cinema, schaatsbaan, ...) en richt vier kampen per jaar in (krokus-, paas-, zomer- en herfstvakantie). Daarnaast engageert het zich in thematische projecten: trajecten die vaak met externe professionele partners doorgaan (humanitaire hulp in Ghana met een stadsmedewerker van Brussel; een strip maken met kinderen uit Bogota in samenwerking met Maison des Cultures). Nakama krijgt wat dat betreft best veel vragen van professionals om deel te nemen aan dit soort projecten. Die projecten verbreden de leefwereld van de jongeren; tegelijkertijd voelt Nakama zich ook wel een “doorgeefluik” om jongeren aan te leveren en tot bij dat aanbod te krijgen. Ze willen hun eigenheid behouden en gaan niet op elke vraag in. Nakama heeft van bij de start—maar met wisselende intensiteit—ook een educatief doel: een goed leertraject op school is belangrijk. Nakama organiseert huiswerkbegeleiding¹² en ziet ook het aanleren van (beter) Nederlands als een cruciale toegevoegde waarde van haar activiteiten. Dat is opmerkelijk: huiswerkbegeleiding heeft een schoolse connotatie en brengt minstens impliciet een ongelijke machtsverhouding met zich mee (iemand weet/kan iets beter en legt uit), wat op gespannen voet zou kunnen staan met de gelijkwaardigheid die Nakama verder ustraalt. Blijkbaar weet men dat bij Nakama te combineren. Tenslotte wordt ook het opnemen van verantwoordelijkheid door de vrijwilligers als een belangrijk aspect van Nakama omschreven: het groeitraject dat vrijwilligers doorlopen zorgt voor eigenwaarde en vaardigheden.

De wordingsgeschiedenis van Nakama kent een interessant parcours. Het start met de “goesting” en ambitie van trekker Ilyas, die als 15-jarige via het project “Foyer Future” een animatorcursus volgt, doorgroeit tot hoofdanimator van een speelplein en tegelijkertijd vrijwilligerswerk doet bij Atlemo, de atletiekclub van Foyer vzw. Een supervrijwilliger met andere woorden. Wanneer JES vzw via een “Bruggenbouwers”-subsidie in 2017 start met het project “Compagnons” is ook Ilyas

¹² Hierover moet wel gezegd worden dat door het verbreken van de samenwerking met Foyer vzw de huiswerkbegeleiding momenteel niet meer doorgaat. Ilyas: “We gaan in september huiswerkbegeleiding op een goede basis terug beginnen. Wekelijks. We hadden geen lokalen meer beschikbaar.” Huiswerkbegeleiding wordt door enkele respondenten als “deel van het DNA van Nakama” omschreven. Tegelijkertijd wordt het door de jeugdendienst van de VGC niet meteen aangemoedigd; het past niet meteen in diens visie op jeugdwerk. Daarover dieper in het rapport meer.

van de partij.¹³ Daar krijgt zijn ambitie vorm om doorheen het jaar activiteiten op te starten door en voor (migranten)jongeren in Laken, zijn eigen buurt. Het aanbod is daar immers beperkt. *“Je hebt in die buurt wel een Chirogroep en een Scoutsgroep en een jeugdhuis, maar dat zijn echt traditionele blanke middenklassenverenigingen, die vooral de ambitie hebben om voor zichzelf [hun leden] dingen te doen, maar niet speciaal een aanbod geven voor de bredere gemeenschap daarrond. Vandaar het idee dat hij had ‘ik ga hier gewoon zelf iets oprichten’.”* (!: medewerker VDS). Dat zo iets zelf oprichten tot de mogelijkheden behoort, weet Ilyas van jongerenwerking Bekile; een inspiratiebron.¹⁴

Het Bruggenbouwersproject is het startschot van een zoektocht naar infrastructuur en inhoudelijke ondersteuning, waarbij Ilyas zijn doorheen de jaren opgebouwde netwerk aanspreekt en met tal van organisaties spreekt (Formaat, JHOB, JES vzw, VDS, voorzitter Brusselse jeugdraad; stadsondersteuner Scouts) om uiteindelijk bij Foyer vzw in Molenbeek thuis te komen, waar Nakama binnen Foyer een project wordt en Ilyas zelf professioneel medewerker. De samenwerking is echter van korte duur: de drang naar autonomie en zelfstandigheid van Nakama is te groot; de spanning tussen professionele ondersteuning en vrijwillig jeugdwerk wordt beslecht in het voordeel van het laatste. Nakama moet een hobby van gelijkwaardige en onbezoldigde vrijwilligers blijven, die op korte termijn en op een meer informele manier beslissingen kunnen nemen. Die noodzaak komt heel sterk naar voren in de gesprekken rond deze case.

Intussen staat Nakama op eigen benen. Het dingt met succes (maar ook met de nodige frustratie) mee naar allerlei (beperkte) vormen van (project)ondersteuning en erkenning.¹⁵ Het kan daarbij nog steeds rekenen op informele steun van Ilyas' netwerk voor het beschikbaar stellen van lokalen, van expertise en ondersteuning bij het aanvragen van subsidies. De toekomst moet uitwijzen of Nakama blijft bestaan los van zijn trekker. Daarvoor wordt er hard gewerkt aan een structuur waarbij leden doorstromen naar vrijwilligers—de zogenaamde wissel van de wacht die

¹³ Zie van Ceulebroeck & De Ceuster (2019) voor meer specifieke informatie over het project Compagnons van JES vzw.

¹⁴ Bekile werd in 2012 opgericht door speelpleinvrijwilligers, is een vrijwillige jeugdwerking die etnisch-culturele diversiteit weet te ontsluiten en krijgt nu structurele ondersteuning van de Vlaamse Gemeenschaps Commissie. Bekile richt zich op jongeren uit het Brussels. Het heeft nog altijd geen lokalen. Ze huren een box van Shurgard om hun materiaal te stokeren. Eén respondent stelt dat zonder Bekile er ook geen Nakama zou zijn, dat de dynamieken die je nu bij Nakama ziet zich eerder bij Bekile afspeelden, en dat de initiatiefnemer van Nakama veel hulp heeft gekregen van de initiatiefnemer van Bekile bij de opstart van Nakama. Wat beide initiatieven delen is hoe speelpleinwerking en animatorschap een brug vormen naar het oprichten van een eigen beweging.

¹⁵ Bijvoorbeeld: een project bij A-Fonds; de publieksprijs van de YET-awards; laureaat bij IDCity; deelnemer “Wij zijn de toekomst” van de Koning Boudewijn Stichting.

bij traditionele jeugdbewegingen sterk ingebakken zit—en ijvert Nakama voor structurele werkmiddelen bij de Vlaamse Gemeenschaps Commissie (VGC).

Vanuit innovatieperspectief is het duidelijk dat Nakama enerzijds een nieuw aanbod creëert voor kinderen en jongeren met een migratieachtergrond, en anderzijds in groeitrajecten voor vrijwilligers voorziet. Het aanbod is vernieuwend in die zin dat veel bestaand jeugdwerkeraanbod dat migrantenjongeren bereikt in een stedelijke context sterk geprofessionaliseerd is. Het grijpt voor die vernieuwing paradoxaal genoeg terug naar de aloude, op vrijwilligerswerk gebaseerde traditie van het jeugdwerk, dat door en voor kinderen en jongeren gebeurt. Nakama wil inderdaad, net zoals “gewone” lokale chiro- en scoutsgroepen, een vrijwillige werking voor en door jongeren zijn, al vult het die vrijwillige werking op een meer diverse manier in dan traditionele jeugdbewegingen (zie activiteiten boven).. Het zijn dan ook een sterke drang naar autonomie, zelfstandigheid en eigenaarschap die deze case kenmerken.

Dat daagt niet enkel de relatie met het bestaande professioneel jeugdwerk uit (Hoe samen te werken? Hoe juist te ondersteunen?), maar tart ook ten dele de subsidiekaders van de lokale overheid (Wat met startbudgetten voor nieuwe werkingen?). Al deze elementen bespreken we dieper in het rapport. We vatten ze hieronder beknopt samen in een innovatiematrix.

Tabel 1: Innovatiematrix Nakama

Nakama is een in 2018 opgericht jeugdbewegingsinitiatief in het Brusselse dat volledig op vrijwilligerswerk door en voor jongeren met een migratieachtergrond steunt.

Uitdaging	Jongeren met een migratieachtergrond vinden moeilijk aansluiting (als lid en als vrijwilliger) bij traditionele jeugdbewegingen zoals Chiro en Scouts. Kenmerkend voor deze jeugdbewegingen is dat de lokale groepen (quasi) volledig op vrijwilligerswerk door en voor jongeren draaien. Daarnaast bestaat er wel een sterk doelgroepgericht en geprofessionaliseerd jeugdwerkeraanbod dat jongeren met een migratieachtergrond weet te bereiken, maar daar zijn ze (impliciet) kansengroep. Het aanbod van initiatieven die meer de vorm aannemen van traditionele jeugdbewegingen, is beperkt.
Focus van innovatie	Nakama is een nieuw jeugdbewegingsinitiatief dat een lacune opvult in het huidige jeugdwerkeraanbod: het ontplooit traditionele jeugdbewegingsactiviteiten (kampen, speeldagen,...) door en voor jongeren met een (Marokkaanse) migratieachtergrond. Het beantwoordt op die manier aan een nood aan autonomie en eigenaarschap. Nakama kan meteen uitpakken met een indrukwekkend bereik van zowel deelnemers als vrijwilligers.
Bron van innovatie	Een gedreven en charismatische trekker, gepokt en gemazeld als supervrijwilliger in tal van jeugdwerkinitiatieven (speelpleinwerking, sportclub, projecten van JES vzw, Foyer vzw), richt vanuit een nood aan autonomie en eigenaarschap een nieuwe jeugdbeweging op. Hij slaagt hierin door grote persoonlijke inzet, maar ook door opgebouwde connecties in het professionele jeugdwerk en gerelateerde (maar doorgaans informele) ondersteuning die hem inspireren en op weg zetten.
Mate van creatieve destructie	Het ontstaan van Nakama daagt zowel de overheid als professionals van jeugdwerkorganisaties uit. Wat de (Brusselse) overheid betreft stemt Nakama tot nadenken over het startersbudget (en breder de subsidiëring) van nieuwe initiatieven. Dat is niet voorzien op initiatieven die volledig grassroots zijn en geen voorzienende koepel hebben. Verder is er geen structurele begeleiding voor zulke nieuwe initiatieven. De vraag dringt zich op of dat er moet komen en indien ja, hoe dat dat er dan juist moet uitzien. Nakama doet WMKJ werkingen nadenken over hoe samen te werken met en ondersteuning te bieden aan bottom-up initiatieven. Zij kunnen dit zeker gebruiken maar willen ook zelfstandig zijn.
Innovatie-strategie	Het doel van Nakama is om een duurzame jeugdwerking te worden. Momenteel hengelt Nakama met grote mate van succes naar tal van projectsubsidies en ondersteuning (A-fonds, Future City Champions, YET-award). Het werkt aan de rekrutering van vrijwilligers en laat leden doorstromen, cruciaal voor het voortbestaan van de werking. De volgende stap op de agenda is structurele werkingsmiddelen verkrijgen (subsidie lokaal jeugdwerk en vakantie-initiatieven) en de trekker die zich zachtjesaan overbodig wil maken.

2.2 Urban woorden en de fusie met Artforum

Urban Woorden (UW) is collectief en een platform dat projecten organiseert rond woord- en podiumkunsten en daarmee expliciet inzet op urban lifestyle, sociale inclusie en culturele diversiteit. De organisatie is opgericht in 2009 en groeide doorheen bottom-up initiatieven van een groep jonge vrijwilligers rond de oprichter en toenmalige voortrekker Tunde Adefioye. Tunde groeide op in Californië (V.S.), een regio met een grote en bruisende Hip Hop en Slam Poetry cultuur. Als student in Leuven kreeg hij het idee om jongeren aan de hand van ‘urban woordkunsten’ zoals rap en slam poetry vormingen en een platform te bieden om hun verhalen te laten horen. Zo leest hun missietekst: *“Van hieruit ontdekken we de stemmen die in onze samenleving niet of weinig gehoord worden en duwen we deze de mainstream in opdat ze kunnen deelnemen aan het maatschappelijk debat. [Zo] zijn we een katalysator voor de samenleving van morgen.”*¹⁶ Dit toont dat UW inzet op diversiteit in de samenleving door het creëren van een platform voor weinig gehoorde stemmen.

De vaststelling dat de Leuvense en Vlaamse kunst- en cultuursector¹⁷ slechts een beperkt segment van de bevolking bereikt, voornamelijk witte middenklasse, is een belangrijke motivatie voor UW. Men wil dat veranderen door in te zetten op de erkenning van andere verhalen, referentiekaders, canons en kunstvormen én door jongeren groeitrajecten te bieden. De eerste pogingen om wekelijkse schrijfsessies en workshops te organiseren waren niet meteen een succes. De jongeren kenden hen nog niet.

“We zijn dan begonnen met zelf jongeren aan te spreken hier in de wijken van Leuven, door naar scholen te gaan en door kleine evenementen op te starten. Zo zijn onze initiatieven bekender geraakt en zijn we ook in contact gekomen met 30CC waardoor we met hen grotere evenementen zijn beginnen organiseren. Hetzelfde voor de jeugddienst. We deden al initiatieven en zijn met hen gaan praten. Dat was wel een voordeel want zij waren toen ook een beetje hun beleid aan het veranderen, meer dingen uit handen geven, ondersteunen. Die samenwerkingen waren heel waardevol, nu nog” (I: Coördinator UW).

¹⁶ Online: <http://www.urbanwoorden.be/over/> (laatst geraadpleegd 31/07/2019)

¹⁷ Het viel de initiatiefnemers toen ook op dat zelfs de Hip Hop en Poetry scene, althans de scene die te zien was op en rond de podia, hetzelfde witte middenklasse profiel vertoonden, terwijl dit nu net kunstvormen zijn die vaker door mensen van kleur worden beoefend (I: Coördinator UW). In de tussentijd is dit (mede door de inspanningen van UW) zichtbaar veranderd.

Verschillende respondenten benadrukken de trekkende rol van de oprichter en zijn honger om samen te werken met lokale partners en slam poetry organisatoren in andere steden (zoals Mama's Open Mic in Antwerpen) en landen (zoals Routs & Routes in Nederland en Youth Speaks in de VS) als cruciaal in de ontwikkeling van UW. Vandaag organiseert en ondersteunt UW verschillende projecten¹⁸ zoals o.a. het jeugdhuis BURn voor rappers en dansers, een theaterproject, een jazz en poëzie avond, workshops voor scholen en workshops voor workshopgevers. Dat aanbod groeide organisch vanuit de ambitie om jongeren te bereiken, mogelijkheden tot samenwerking en de vragen en ideeën van jongeren en vrijwilligers en wordt gerealiseerd met beperkte projectsubsidies. Het werken met jeugd - en soms ook andere groepen zoals senioren- gebeurt altijd aan de hand van (urban)kunstvormen. UW werkt 'hybride' of 'transversaal', over verschillende levensdomeinen zoals vrije tijd, kunst en educatie heen. Dit is eigen aan cultuureducatie (I: Coördinator AF), maar UW onderscheidt zich door haar inzet op diversiteit en participatie. Men bereikt veel jongeren met migratieachtergrond, maar het gaat bij UW in brede zin over het kunnen uitdrukken van nieuwe, weinig zichtbare en/of onderdrukte vormen van identiteit en kunst.

UW valt snel op door de vele evenementen en de jongeren die ze bereiken. Volgens een vertegenwoordiger van de jeugddienst zijn *"de mensen die zich er voor inzetten en het bereik dat men daarmee creëerde het krachtige en verfrissende van Urban Woorden. Dat lukte omdat men op een heel duidelijke niche en een duidelijke doelgroep aan het werken was om die te versterken. Daar was iedereen jaloers op want niemand deed dat en niemand kon dat [lacht]."* (I: Jeugddienst Leuven)"

In 2013 kreeg UW de Vlaamse Cultuurprijs voor cultuureducatie 2012-2013.¹⁹ Dat leidde ook tot een provinciale subsidie. UW draait dan nog volledig op vrijwilligers en kleine projectsubsidies, maar kan nu een halftijdse kracht aanwerven. Toch blijft het combineren van ambitieuze ideeën, de inzet van vrijwilligers en beperkte financiële middelen een moeilijke balans. Steeds zoeken naar middelen is tijdsintensief en UW had naar eigen zeggen niet de know-how in huis om sterke dossiers te schrijven. In 2016 wordt hun aanvraag tot erkenning bij het Vlaams Jeugddecree niet toegekend. Het Departement CJM oordeelde dat de vereniging niet kon aantonen dat ze aan de erkenningsvoorwaarden voldeed. Eén element daarin, dat tijdens het interview te sprake kwam,

¹⁸ Voor een volledig overzicht van de activiteiten zie online: <http://www.urbanwoorden.be/#> (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

¹⁹ De bottom-up, empowerende aanpak van UW en hun bijzonder aandacht voor etnisch-culturele diversiteit werden expliciet vermeld als sterke punten Online: <https://www.ultimas.be/sites/default/files/pb-urban-woorden-prijs-cultuureducatie20131023.pdf> (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

was het ontbreken van achterliggende bewijsstukken zoals aanwezigheidslijsten (I: Departement CJM).

Overleven zonder middelen voor personeel en overheadkosten en de vele projecten goed opvolgen wordt steeds moeilijker, zeker nu de oprichter zijn pijlen richt op nieuwe projecten en een voormalige vrijwilliger de fakkel heeft overgenomen. Vanuit de zoektocht naar meer omkadering en structurele middelen is UW een fusieproces aangegaan met Artforum, een idee dat eerder al was besproken tussen de vorige coördinatoren van beide organisaties.

Artforum (AF) is een in Leuven gevestigde kunsteducatieve organisatie die allerhande projecten en vormingen realiseert in Vlaanderen en Brussel²⁰. Na de afgekeurde erkenningsaanvraag van UW schrijft Artforum de samenwerking met UW in haar beleidsplan en vraagt daarvoor extra werkingsmiddelen. Wanneer het beleidsplan wordt gehonoreerd²¹ moet het proces plots snel gaan. Vanaf januari 2018 zijn beide organisaties zakelijk gefusioneerd en wordt UW een zelfstandig project binnen Artforum. De inhoudelijke gesprekken zijn echter allesbehalve afgerond.

De toegang tot (personeels)middelen is nu verduurzaamd, uitgebreid en geïntegreerd in de werking van AF²², maar men werkt plots in een nieuwe structuur terwijl het inhoudelijk fusieproces nog volop bezig is. Er zijn nog veel onbeantwoorde vragen over waar de organisatie naar toe evolueert en hoe UW als kleinere partner haar eigenheid kan vrijwaren (I: medewerker UW en AF). Het is een uitdagende en tijdrovende zoektocht tussen de twee verschillende organisatieculturen van UW en AF die soms tot spanningen leidt: spanningen tussen een negen tot vijf-job en een meer flexibele invulling van de arbeidstijd; tussen een meer klassieke organisatiestructuur en vergadercultuur en een meer participatieve, fluïde vorm van besluitvorming; tussen verschillende ervaringen en opvattingen omtrent omgaan met diversiteit en tussen verschillende ideeën over wat de 'gepaste manier van werken'²³ is.

De fusie dient niet enkel om UW zakelijk te ondersteunen, het past ook binnen de ambitie van AF om de organisatie, die met haar uitgebreid workshopaanbod vooral de witte middenklasse

²⁰ Online: <https://www.artforum.be/> (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

²¹ Voor de doelstellingen van UW in het beleidsplan wordt ongeveer €45.000 gehonoreerd voor de beleidsperiode 2018-2021.

²² Op het moment van schrijven werkt ongeveer 2,5 VTE op projecten van UW. Dit verandert echter snel en het onderscheid UW en AF wordt gezien de fusie steeds minder relevant.

²³ Bijvoorbeeld discussies over het belang van professionele lesgevers versus een filosofie van peer-learning of het vraagstuk of je jonge (minderjarige) deelnemers aan kunstprojecten kan/moet vergoeden voor hun artistieke werk.

bedient, kritisch te bevragen en meer in te zetten op verhalen die vandaag niet voldoende worden gehoord. Die zoektocht waar geen handleiding voor bestaat, zorgt volgens beide coördinatoren voor frictie, maar opent ook interessante vraagstukken en perspectieven.

Wat deze case typeert is het voelbaar spanningsveld tussen institutionele ondersteuning en autonomie. Het is ook een case waarin structuren van de jeugdsector expliciet worden uitgedaagd. Verschillende aspecten van de normale gang van zaken in cultuureducatief jeugdwerk worden op de korrel genomen: de erkenningsvoorwaarden van het Vlaams jeugddecree, de organisatiecultuur van Artforum en de vrij homogene (sociaal-culturele en sociaal-economische) achtergrond en referentiekaders van de mensen die in de jeugd- en kunstensector werken (bijvoorbeeld over wat kunst of eerder sociaal-cultureel is).

Vanuit het perspectief van UW en haar medestanders komen deze zaken het participatief werken met jongeren die afwijken van de maatschappelijke norm niet ten goede. Ze suggereren dat meer gevestigde instanties en personen zichzelf kritisch dienen te onderzoeken om deze mogelijke drempels tot inclusie en diversiteit in het jeugdwerk te verlagen. De gevestigde instituties moeten zichzelf 'dekoloniseren'²⁴. Deze ideeën steken geregeld de kop op doorheen de interviews en het werk van UW. Soms als een zoekende bedenking, soms als een kritische oproep voor al wie zegt te willen bijdragen aan meer diversiteit in de kunsten en het jeugdwerk.

Vanuit het perspectief van sociale innovatie gaat dit verhaal over twee gerelateerde processen: sociale innovatie op het niveau van de activiteiten en deelnemers van Urban Woorden en op het niveau van de organisatie, de fusie met Artforum. Als organisatie reageert UW op de nood van stedelijke jeugd om zich artistiek te uiten en hun stem te laten horen. UW brengt die jongeren bij elkaar rond 'urban arts' waardoor ze aansluiting vinden bij de kunst- en cultuursector (transformatie sociale relaties) en biedt verschillende groeitrajecten aan deelnemers en vrijwilligers (empowerment). Het fusieproces met AF reageert onder andere op de organisationele nood van UW om zich structureel te verankeren en beroep te kunnen doen op professionele omkadering. De gedeeltelijke samensmelting van de twee organisaties

²⁴ Dekolonisering wordt door een aantal respondenten (in het bijzonder Coördinator AF en Medewerker UW en AF) vernoemd als een bruikbaar denkkader om het fusieproces tot een goed einde te brengen. Het wordt, een aantal verschillen in interpretaties niettegenstaande, omschreven als diepgaand reflectie- en bewustwordingsproces omtrent je eigen positie, gewoonten, privileges, referentiekaders en blinde vlekken en hoe die geworteld zitten in Europese superioriteitsgevoelens die teruggaan op de kolonialisering. Het is enerzijds een heel persoonlijk proces dat tot stand komt door een open en zelfkritische houding, gesprekken, zelfstudie, ervaringen enz. Anderzijds gaat het ook over de structuur van een organisatie en over manieren van besluitvorming en inspraak die telkens kritisch bevraagt waar normen vandaan komen, welk nut zij dienen en hoe ze ongelijke machtsrelaties in stand houden. (Laoukili et al., 2019).

(transformatie sociale relaties) heeft als doel om het voortbestaan van UW te verzekeren zonder dat zij in dat proces in hun eigenheid en innovatief karakter verliezen (empowerment). Tabel 2 vat de belangrijkste elementen samen.

Tabel 2: Innovatiematrix voor Urban Woorden

Urban Woorden is omstreeks 2009 in Leuven opgericht om jongeren een platform en vormen te geven waarmee ze aan de hand van 'urban arts' zoals Hip Hop en Slam Poetry hun stem en verhalen te laten horen. Urban Woorden focust in het bijzonder op verhalen en stemmen die vandaag weinig of niet worden gehoord en getoond in het maatschappelijk debat en de kunst en cultuursector. De organisatie ondersteunt vandaag allerhande projecten en evenement zoals onder andere een Hip Hop jeugdhuis, een scholencompetitie voor spoken word en een theaterproject. In 2018 fuseerde Urban Woorden met Artforum.

Uitdaging	<p>Ondervertegenwoordiging van de stemmen en verhalen van groepen jongeren (veelal maar niet uitsluitend met migratieachtergrond en/of in een maatschappelijk kwetsbare situatie) in de kunst en cultuur sector die maar een bepaald segment van de bevolking bereikt. Onderbenut potentieel van urban spoken word disciplines (slam poetry, rap) en andere 'urban arts' als kunstvorm om met deze jongeren (cultuureducatief) te werken en hen groeikansen te bieden.</p> <p>De fusie als een antwoord op de uitdaging van UW om hun werking te verduurzamen en te professionaliseren en de ambitie van ArtForum om hun aanbod en bereik diversifiëren.</p>
Focus van innovatie	<p>Concrete artistieke projecten die (vooral) jongeren nieuwe ervaringen en groeitrajecten bieden (micro), bijdragen aan een nieuw kunst-educatief aanbod en zo ook wegen op de programmatie van kunst en cultuurhuizen zoals bijvoorbeeld 30cc (meso), ter bevordering van de erkenning van bepaalde ondergewaardeerde kunstvormen en artistiek-literaire canons (macro). Dit zoveel mogelijk op een bottom-up, participatieve en non-hiërarchisch manier.</p> <p>De fusie is een innovatieve oefening in het creëren van een nieuwe organisatiestructuur op een manier die UW toelaat haar werking duurzaam uit te bouwen zonder haar eigenheid, missie en flexibiliteit te verliezen en haar innovatieve visie en aanpak binnen te brengen in meer gevestigde cultuureducatieve organisatie.</p>
Bron van innovatie	<p>UrbanWoorden: charismatische voortrekker en vrijwilligers die de urban-spoken word culture in Vlaanderen wilde stimuleren. Samenwerking met verschillende actoren is zeer belangrijk gebleken voor het ontplooiën en opschalen van dit initiatief.</p> <p>De fusie komt voort uit de nood voor structurele ondersteuning voor Urban Woorden en de ambitie van Artforum om de werking te heroriënteren. De beleidscontext waarin de aanvraag tot erkenning van Urban Woorden wordt afgekeurd is een bijkomende stuwende kracht.</p>
Mate van creatieve destructie	<p>In het fusieproces dat nog bezig is zorgt de samenwerking met UW voor een omslag in de organisatiecultuur. Artforum neemt de fusie als een aanleiding om de werking grondig in vraag te stellen. Verder stelt de visie en werking van Urban Woorden de 'gevestigde orde' in de kunst en jeugdwerk sector in vraag op verschillende vlakken.</p>
Innovatie-strategie	<p>UW werkt projectmatig en met een workshopaanbod rond verschillende kunstvormen (slam, rap, dans, theater) en thema's. Deze projecten zijn een doel op zich maar ze passen ook binnen de bredere missie en groter doel van sociale transformatie: erkenning van de 'urban' kunstvormen, meer ontwikkelings- en podiumkansen voor alle jongeren, het canon in kunst en cultuureducatie verbreden en diversifiëren.</p> <p>Door zich structureel te verankeren wil men niet enkel hun aanbod duurzamer en sterker maken, maar ook hun impact op het bredere cultuureducatie veld vergroten (zowel wat betreft kunst als werken met jongeren).</p>

2.3 ROJM

ROJM staat voor ‘Regionaal Open Jeugdcentrum Mechelen’ en is meer dan zomaar een jeugdhuis. Naast een typische jeugdhuiswerking—traditionele instuif en het aanbieden van laagdrempelige recreatie—is ROJM ook een ‘werking kansarme jongeren’. In die hoedanigheid zet zij met een sterk pedagogisch project in op positieve identiteitsontwikkeling (wekelijkse vormingen en workshops, huistaakbegeleiding, animatorcursussen) en toeleiding naar de arbeidsmarkt (met onder andere een Jobclub); is zij een Over-Kop huis (psychologische hulp) en kent zij een sectie ROJM mobiel (straathoekwerk). Met ROJM Ladies gaat er ook een specifieke meisjeswerking door. Naast de hoofdvestiging van ROJM aan de Battelsesteenweg in Mechelen—in een nieuw gebouw met fitness, cinema, opnamestudio en kunstgrasveld—heeft zij ook werkingen in Willebroek (sinds 2005) en meer recentelijk Vilvoorde (2017). Over de drie werkingen heen zijn 34 professionele krachten actief en ROJM wordt gefinancierd met lokale maar bovenal Vlaamse en Europese middelen.

Coördinator Sahd Jaballah: *“Ons doel is het versterken van jongeren. Wij proberen zodanig met jongeren te werken dat ze in zichzelf beginnen te geloven; dat ze een positief zelfbeeld ontwikkelen. Als iemand in zichzelf gelooft; dan kan die iets bereiken. Dat is onze filosofie”*. De visie van ROJM steunt op vier pijlers. Het bovengenoemde (1) werken aan een positieve identiteit gaat gepaard met (2) werken van onderuit. Het verlenen van inspraak aan de jongeren en het sterk werken op vraag geeft jongeren verantwoordelijkheid, zeggenschap en betrokkenheid. Daarbovenop draagt ROJM (3) het respecteren van de eigenheid van verschillende groepen en (4) de strijd tegen ongelijkheid—met een focus op discriminatie en racisme—hoog in het vaandel.

In Mechelen worden om en bij de 2.000 maatschappelijk kwetsbare jongeren van diverse etnisch-culturele origine bereikt (Maghrebijnse, Zwart-Afrikaanse, Oost-Europese, ... roots); in Willebroek zijn dat er een 350-tal (minder divers gezien de minder verstedelijkte context); de prille Vilvoorde-werking bereikt een 100-tal jongeren. ROJM is open en laagdrempelig (geen lidkaarten maar een open-deur systeem) (I: Coördinator ROJM). Jongeren voelen er zich thuis, kunnen elkaar ontmoeten, ervaringen en frustraties delen, en worden aux sérieux genomen. De combinatie van vrijetijdsbesteding met veel inspraak en professionele inzet op thema’s als onderwijs, tewerkstelling en huisvesting is wat ROJM sterk maakt.

ROJM krijgt vandaag de dag brede waardering voor haar werk. Zo wordt het feit dat vanuit Mechelen geen Syriëstrijders vertrokken vaak in één adem met het jeugdcentrum genoemd (I:

Preventie Mechelen). Om daartoe te komen legde de organisatie een bijzonder traject af. ROJM is immers een absolute pionier. Het jeugdhuis werd reeds in 1978 opgericht onder de naam “Rzoezie” en was het eerste categoriaal werkende jeugdhuis in Vlaanderen dat zich specifiek richtte op een doelgroep van (voornamelijk) Marokkaanse jongens.²⁵ Oprichter en voormalig coördinator Rudi Possemiers: *“Rzoezie is ontstaan uit de kinder- en tienerwerking van jeugdhuis Jeno. Marokkaanse jongens vanaf 16 jaar konden nergens terecht. De wet op het racisme bestond nog niet en bordjes ‘défendu aux Nord-Africains’ hingen op vele plaatsen in Mechelen. Sportclubs waren slechts selectief tolerant. Een groep van vooral Marokkaanse jongeren en ikzelf hebben dan een gebouw in kazerne de Lobbe ingenomen en zijn een werking begonnen”*. De start gebeurt met een gift van Welzijnszorg (50.000 BEF), maar al snel—in 1979—verkrijgt Rzoezie (Berbers voor Wespennest—naar een wespennest gevonden op zolder van de kazerne) structurele werkmiddelen van de Vlaamse Gemeenschap als ‘jeugdhuis werkend met bijzondere doelgroepen’. Met een 400-tal jongeren kent zij al meteen een groot bereik.

De komst en het succes van Rzoezie zorgen echter ook voor wrevel en argwaan. Het jeugdhuis ontwikkelt van bij de start een duidelijke filosofie waar het erg consequent naar handelt. Deze visie heeft als speerpunten Islamvriendelijk werken, positieve identiteitsvorming en racismebestrijding.²⁶ Zij is er op gericht migrantenjongeren te versterken door ze culturele eigenwaarde te geven in een samenleving waarin ze al te vaak beschimpt en gediscrimineerd worden. Rzoezie zet met andere woorden sterk in op emancipatie (als toeleiding naar integratie op basis van gelijkwaardigheid), en zij doet dit—als reactie op de volgens hen structurele en mensonterende vormen van discriminatie—best militant: er wordt deelgenomen aan demonstraties; er worden klachten ingediend tegen ernstig discriminerende acties van politie, discotheken, scholen; het maatschappelijk debat wordt aangezwengeld middels publicaties en spraakmakende interviews. In het rapport “Naar een migrantenbeleidsplan voor Mechelen” beschrijven onderzoekers Blommaert en Martens de visie van het jeugdhuis als *“een eigen, dissidente filosofie, die afwijkt van de ‘politiek correcte’ integratiedoctrine.”*²⁷ In een context van zwarte zondagen en opgejaagd door verkiezingen wordt de “integratiebevorderende werking” van het jeugdhuis door het stadsbestuur in vraag gesteld. Rzoezie zou jongeren opzetten tegen de Vlaamse samenleving. In 1999 wordt een onafhankelijke doorlichting aangevraagd.²⁸ De

²⁵ Voor meer informatie over de oprichting van Rzoezie en de Mechelse context, zie Roofthoofd (2019).

²⁶ Voor meer info, zie Van Welzenis (2000).

²⁷ Blommaert en Martens, met medewerking van Arnaut, Bulcaen, Jaspers en Senoussi (1998) “Naar een migrantenbeleidsplan voor Mechelen”, Gent, Vakgroep Afrikaanse Talen en Culturen, Universiteit Gent, 1998. Zie ook Blommaert, Martens en Arnaut (1999) “Van Blok tot Bouwsteen : een visie voor een nieuw lokaal migrantenbeleid” EPO, Berchem.

²⁸ Zie Van Welzenis (2000)

verhouding tussen jeugdhuis en bestuur is verziekt; het afnemen van subsidies tot zelfs de gedwongen sluiting van het jeugdhuis zijn terugkerende agendapunten, ook in de beginperiode van het bestuur onder Bart Somers (I: Coördinator ROJM; I: Coördinator Jeugddienst Mechelen). Kortom, met haar werking en visie daagde ROJM/Rzoezie sterk de maatschappelijk dominante visie rond integratie en inclusiviteit uit. De focus op positieve identiteitsontwikkeling van een specifieke doelgroep met uitgesproken waardering voor haar roots om integratie op voet van gelijkwaardigheid te bekomen, botste met het dominante in- en aanpassingsdenken, waarbij gevreesd werd dat opsluiten in de eigen cultuur de uitkomst zou zijn.²⁹

Intussen is de relatie tussen stad en jeugdhuis gepacificeerd. Uit onze interviews komt naar voren dat deze toenadering vooral het resultaat lijkt te zijn van een organisch naar elkaar toegroeien, eerder dan een echt doelgericht proces dat door deze of gene partij bewerkstelligd werd. Enerzijds wordt er benadrukt dat Rzoezie, met de voortrekkersrol die het speelde, het spel aanvankelijk wel hard moest spelen om het verschil te kunnen maken. Dat het noodzakelijk was in haar rol als pionier die een andere visie op werken rond diversiteit naar voren schoof. Maar dat met de tijd het besef groeide dat de eerder militante manier van problemen aankaarten nog weinig toegevoegde waarde had. Dat er op een andere manier verantwoordelijkheid opgenomen moest worden (I: Coördinator J@M, ex-medewerker ROJM). Ook de wissel van de wacht—van de oprichter-coördinator die meer strijdbaar werk moest leveren om een plaats op te eisen, en de huidige coördinator die een meer gevestigde werking erfde—wordt gewag gemaakt. Dat veranderde de dynamiek. Anderzijds wordt benadrukt dat ook het stadsbestuur het licht zag. Het daagde dat ROJM, in een context van 9/11, Irak-, Afghanistan- en Syriëoorlogen, eigenlijk goed werk leverde en het jeugdcentrum eerder uit bondgenoten dan oproerkrakers bestond. In zijn boek “Samen Leven” schrijft burgemeester Bart Somers hierover: “Met veel discussie en zoeken, en af en toe botsen, is dat jeugdhuis een andere weg ingeslagen. Vanuit het stadsbestuur hebben we daar sterk op aangestuurd”. In dezelfde adem noemt de burgemeester echter ook een andere, naar eigen zeggen misschien wel meer doorslaggevende factor: de veranderende samenstelling van de Mechelse migrantenbevolking. Andere stemmen uit dit onderzoek bevestigen dat: Mechelen evolueerde van een quasi volledig Marokkaanse naar een meer diverse migrantenpopulatie, die ook geleidelijk aan binnen Rzoezie weerspiegeld werd. Vandaar ook de naamsverandering naar ROJM met de nadruk op “Open”. Die naamsverandering moest er minder “dat Marokkaanse jeugdhuis” van maken, waarmee het jeugdhuis vaak in de verdomhoek geplaatst werd. De coördinatoren benadrukken daarbij dat de visie van Rzoezie/ROJM niet zozeer

²⁹ Voor een empirische analyse van dit dominante denkkader zie Van Puymbroeck (2014) “Migratie en de metropool”.

veranderde, wel dat het bereik en de doelgroep breder werden. De organisatie evolueerde maar bleef in de kern hetzelfde. Over de mogelijke spanningen binnen het jeugdhuis die dergelijke verbreding met zich mee zou gebracht kunnen hebben, kwamen we van onze respondenten weinig te weten.

Coördinator Sahd Jaballah over de verhouding met het stadsbestuur: *“Als je nu terugkijkt, dan zie je eigenlijk dat we in die beginperiode onder Somers naast elkaar aan het praten waren. Dat zowel wij als de burgemeester dingen anders zagen maar dat het doel eigenlijk hetzelfde was. We hebben een manier gevonden om in dialoog te gaan op een positieve manier. Maar daar moesten we eerst wel veel ruzie voor maken.”* Een gelijkaardige analyse vinden we aan de zijde van de jeugddienst: *“Nu heet dat het Mechels Model. Maar eigenlijk zijn dat gewoon dingen die doorheen de tijd een iets andere invulling of perceptie gekregen hebben. Waar zij vonden dat ze kwetsbare jongeren een warm, veilig nest aanboden, werd dat door het beleid vaak gepercipieerd als ‘oei, daar zal wel iets fundamentalistisch onder zitten. Waarom moeten die altijd alles apart doen, gesegregeerd.’ Vanuit frictiemomenten zijn we dan naar elkaar toe kunnen groeien. Vanuit conflict volgt vaak ook een moment van inzicht, van ‘ah, zo kan het dus ook.’”* Op die manier toont de case van ROJM aan hoe erkenning en waardering groeide uit conflict en in dialoog gaan; uit het naast elkaar leggen van visies, praten en naar elkaar toegroeien.

Wat de ROJM case bijzonder maakt in ons vierluik is het lange traject dat de organisatie doorlopen heeft en de pioniersrol die de organisatie vertolkte. In dat pionieren komt duidelijk het spanningsveld tussen inclusief en exclusief werken naar boven, waarbij ROJM exclusief, doelgroepgericht werken als een strategie voor maatschappelijke integratie hanteerde. Verder kenmerkt deze case zich door een transformatie van een polemische relatie met stadsbestuur naar één van dialoog en overleg. Waar ROJM aanvankelijk echt een buitenbeentje was, groeide het uit tot een rolmodel en sterk gevestigde organisatie, die vasthoudend aan haar eigen visie succesvol het subsidielandschap weet te bespelen. We vatten de belangrijkste innovatiekenmerken samen in onderstaande tabel.

Tabel 3: Innovatiematrix ROJM

ROJM (opgericht in 1978 als Rzoezie) verrichte pionierswerk als eerste doelgroepgericht jeugdhuis met recreatief en pedagogisch aanbod dat kansarme jongeren van diverse (maar aanvankelijk vooral Marokkaanse) origine wist te bereiken. Na een lange periode van felle strubbeling met het lokale stadsbestuur groeide ROJM uit tot een breed

gerespecteerde waarde. Het dingt op een succesvolle manier, maar steeds op eigen voorwaarden en vanuit haar eigen visie, mee naar erkenning en financiering.

Uitdaging	Er bestonden in Vlaanderen geen doelgroepgerichte jeugdhuizen door en voor migrantenjongeren.
Focus van innovatie	ROJM pionierde als eerste doelgroepgerichte jeugdhuiswerking voor Marokkaanse jongeren in Vlaanderen. Het schoof daarbij een duidelijke visie naar voren (van onderuit, focus op positieve identiteitsvorming versus in- of aanpassing, islamvriendelijk werken en aanklagen van racisme) die het dominante integratiedenken uitdaagde. Dit radicale en vaak militante (maar volgens sommigen noodzakelijke) pionierswerk leidde tot een politiek gespannen situatie. Intussen groeiden ROJM en stad naar elkaar toe; een evolutie van polarisatie en wij-zij denken naar dialoog. ROJM transformeert sociale relaties: het pionierde met een nieuwe werking (meso) en daagde met deze werking het dominante integratiedenken uit (macro). Het biedt groeitrajecten aan voor haar jongeren (micro)
Bron van innovatie	Het ontstaan van Rzoemie is het resultaat van gedreven pionierswerk door enkele individuen. De transformatie van de relatie tussen ROJM en het stadsbestuur is een complex samenspel van factoren bij zowel stadsbestuur, ROJM als in de bredere maatschappelijke context.
Mate van creatieve destructie	ROJM daagde het dominante integratiedenken uit met haar pionierswerk. De organisatie kende een evolutie van een aanpak waarbij men regelmatig op de barricaden stond naar een meer op overleg geschoeide aanpak, maar bleef trouw aan haar principe van positieve identiteitsontwikkeling.
Innovatiestrategie	De innovatie van ROJM is structureel. De werking van ROJM inspireert andere steden. Dit uit zich in de oprichting van nieuwe filialen. Er is vraag naar de expertise van ROJM.

2.4 Jeugdopbouwwerk in Mortsel (2014-2019)³⁰

Mortsel is een kleine, jonge stad³¹ (7,78km² en +- 26.000 inwoners) gelegen net ten zuiden van Antwerpen en sterk verbonden met de grootstedelijke agglomeratie. Het eerder welgestelde Mortsel verstedelijkt en stadsdiensten observeren een duidelijke stijging van zogenaamde ‘grootstedelijke fenomenen’ zoals (super)diversiteit en armoede: *“Het is eigenlijk het Antwerps*

³⁰ We benadrukken hier in de titel dat ons onderzoek betrekking heeft op het jeugdopbouwwerk dat werkzaam was in Mortsel tussen 2014 en 2019. Eind 2019 is de in dit rapport beschreven samenwerking met Uit De Marge stopgezet en heeft het lokaal bestuur Mortsel beslist om zelf een opbouwwerker in dienst te nemen binnen de dienst Welzijnsregie. Deze opbouwwerker zal inzetten op wijk- en vindplaatsgericht werken, maar niet meer uitsluitend vanuit de doelgroep ‘jeugd’.

³¹ Mortsel is vanaf 2000 officieel erkend als stad onder de ‘Wet tot toekenning van de titel van stad aan de gemeenten Genk, Mortsel, Seraing en Waregem (23 juni 1999)’.

verhaal dat zich naar onze regio verspreidt, met sterktes en zwaktes. Je ziet dat Mortsel aan het veranderen is qua samenstelling, ook als je kijkt naar welke jongeren hier in Mortsel leven en wonen, naar school gaan en vrije tijd besteden. Dat is op korte tijd hard veranderd.” (I: Projectcoördinator/jeugdfunctionaris)

Mortsel heeft een uitgebreid jeugdwerkeraanbod. Alle respondenten van dit onderzoek bevestigen echter dat deze ‘klassieke werkingen’ de zogenaamde ‘maatschappelijke kwetsbare kinderen- en jongeren’³² weinig of niet bereiken. Sinds 2014 heeft Mortsel een jeugdopbouwwerker, tewerkgesteld door Uit De Marge. Hij heeft zijn bureel in het kantoor van de Dienst Welzijn en werkt nauw samen met Dienst Vrije tijd. Zijn job omvat drie grote opdrachten:

“Ten eerste, vindplaatsgericht werk: veel jongeren en hun leefwerelden leren kennen op de plekken waar ze zitten om vanuit de vertrouwensbanden die daaruit voortkomen en de dingen die ge opvangt jeugdwerk op te bouwen samen met die jongeren. Wat missen ze, wat zouden ze hier willen, zijn er mensen die daar verantwoordelijkheden in willen opnemen? Het tweede deel is doorstroom voorzien naar bestaande clubs of verenigingen. Doorstroom wil niet alleen zeggen dat we die jongeren daar moeten krijgen, maar ook dat de verenigingen open genoeg zijn om verschillende jongeren in hun vriendengroep op te nemen. Ten derde ook het opvolgen en ondersteunen van jongeren met welzijnsvragen. De rol die ik daarin opneem verschilt. Soms doe ik zelf gesprekken, soms verwijs ik vrij snel door, maar altijd een ‘warme doorverwijzing’. In het begin gaan we mee en volgen we op. Dat is ook zo bij de doorstroom naar jeugdverenigingen.” (I: Jeugdopbouwwerker)

De afgelopen vijf jaar heeft het jeugdopbouwwerk o.a. een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van een groep jongeren die Hip Hop evenementen organiseert (M-Way), een jaarlijkse skate competitie, de kinderwerking ‘Samen op stap’, een speelpleinwerking in de schoolvakanties, activiteiten met kinderen en jongeren van het woonwagenvakanties, activiteiten met kinderen en jongeren van het woonwagenvakanties, activiteiten met kinderen en jongeren van het woonwagenvakanties en een uitwisseling met het Jeugd Rode Kruis in de vorm van toeleiding van jongeren naar de jeugdbeweging en leiding van het Jeugd Rode Kruis die de speelpleinwerking mee ondersteunt.

³² Verschillende respondenten gebruiken deze term. Men heeft het dan voornamelijk over jongeren die in armoede leven en/of jongeren met een migratieachtergrond in een zwakkere sociaal-economische situatie. Het is vermeldenswaardig dat de meeste jongeren die deelnemen aan het jeugdopbouwwerk in Mortsel niet houden van deze term (I: Jeugdopbouwwerker).

De directe aanleiding voor het jeugdopbouwwerk in Mortsel is de toekenning in 2013 van Vlaamse middelen op basis van hoge scores op zeven sociaalgeografische indicatoren³³. Dat kwam toen als een verrassing. Nieuwe subsidies zijn welkom, maar de hoge scores—vooral de stijging van de kinderarmoede van 5 naar 13% op tien jaar tijd—waren verontrustend. Na een verkennend onderzoek door Uit De Marge wordt het merendeel van deze middelen (+- €50.000/jaar) gebruikt om een jeugdopbouwwerker deeltijds (4/5e) tewerk te stellen. Uit De Marge krijgt de opdracht voor 3 jaar met mogelijkheid tot 2-jaarlijkse verlenging.

Binnen de stad wordt het jeugdopbouwwerk positief geëvalueerd (I: Directeur dienst Welzijn). Met de komst van het jeugdopbouwwerk besteedt de voormalige jeugddienst (nu deel van dienst Vrije tijd) naar eigen zeggen consequenter en explicieter aandacht aan maatschappelijke kwetsbaarheid. Daarnaast vertrekken hun projecten niet meer zo sterk vanuit het bestaande aanbod, maar vaker vanuit vragen van jongeren, wat die jongeren daarvoor willen en kunnen doen en hoe de stad hen daarin kan ondersteunen (I: Projectcoördinator/jeugdfunctionaris). Alle respondenten erkennen dat een 4/5^e aanstelling voor het jeugdopbouwwerk te beperkt is. Het nieuwe bestuursakkoord van 2019-2025 onderschrijft het belang van jeugdopbouwwerk, maar begroot voorlopig geen bijkomende eigen middelen:

“We sturen ons jeugdhuis in de richting van een bredere jongerenwerking. We willen zo, naast de meer ‘klassieke’ werking, ook sterker mikken op maatschappelijk kwetsbare jonge Mortselaars en op de ruim 35% jongens en meisjes met een migratieachtergrond binnen de Mortselse jongeren, die de jeugdbewegingen in onze stad moeilijk of niet bereiken. We zorgen voor ten minste één vaste jeugdopbouwwerker en streven naar meer als daarvoor subsidiëring kan gevonden worden”³⁴.

Het jeugdopbouwwerk wordt dus met dezelfde Vlaamse middelen verdergezet, maar het is niet zeker dat Uit De Marge de uitvoerder blijft. Mortsel onderzoekt of men dit als stad zelf kan organiseren. Men vindt dat men met de hulp van Uit De Marge nu voldoende expertise heeft

³³ ‘Prioriteit 2: De bevordering van participatie aan het jeugdwerk van kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties’ van het lokaal jeugd beleid. Deze criteria bevatten andere het aantal kinderen geboren in kansarme gezinnen, aantal leefloners jonger dan 25 jaar en het gemiddeld aantal jongeren in het deeltijds onderwijs Voor de volledige lijst en meer toelichting bij dit beleidskader zie online: http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/lokaal_prioriteiten_2.aspx (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

³⁴ Bestuursakkoord 2019-2024: p. 23, online:

https://www.mortsel.be/bestuur:b6veiN2QRU6FGmY0EFjQEA/Politieke_organen/Bestuursakkoord_stad_Mortsel_2019_2024 (laatst geraadpleegd 31/07/2019). Hetzelfde document toont dat men ook wil investeren in buurtwerk in het algemeen ter ondersteuning van “sociale cohesie in buurten en wijken [...] als antwoord op toenemende diversiteit en minder organisch groeiend burenccontact” (p18).

opgebouwd en ervaart de situatie waarin de jeugdopbouwwerker—die de facto deel uitmaakt van het team Welzijn—ook nog steeds werknemer is van Uit De Marge soms als een moeilijk werkbaar constructie (I: Directeur dienst Welzijn). Wat de inhoud van het werk betreft is de expliciete vermelding van het jeugdhuis in het bestuursakkoord opmerkelijk omdat de functie van het jeugdhuis onderwerp was van discussie en visieverschillen tussen Mortsels en Uit De Marge. De stad ziet het jeugdhuis dat ze hebben als de toekomstige uitvalsbasis voor vindplaatsgericht jeugdwerk en een plek waar verschillende werkingen samen komen. Uit De Marge benadrukt echter dat het het uitbaten van een jeugdhuis niet tot hun core business behoort. Zij willen blijven inzetten op het vindplaats gericht werken eerder dan een vaste plek uit te bouwen. Uit eerdere ervaringen weten zij dat het inclusief maken van een jeugdhuis veel energie kost, onder andere wat betreft het creëren van een veilige plek en eigenaarschap voor alle groepen. Die tijd en energie zou men ook in andere zaken en in specifieke werkingen kunnen steken. Uit De Marge oordeelt daarom dat een plek in het jeugdhuis niet het dichtst aansluit bij wat de doelgroep nodig heeft (I: Coördinator UDM; Projectcoördinator/jeugdfunctionaris)³⁵.

In deze case kiest men resoluut voor een vraaggerichte strategie voor het ontdekken en opvullen van lacunes in het lokaal jeugdwerk. Men gaat ook zeer behoedzaam om met de keuze voor een inclusieve of meer exclusieve aanpak bij de ontwikkeling (en vestiging) van nieuwe jeugdwerkinitiatieven. Tegelijkertijd blijft men zoeken naar en experimenteren met mogelijkheden voor uitwisseling tussen verschillende initiatieven. We beschouwen de ontplooiing van jeugdopbouwwerk als een sociaal innovatieve aanpak ter bevordering van diversiteit in de context van het jeugdwerk in Mortsels. Jeugdopbouwwerk reageert op de beperkingen van het bestaande aanbod voor bepaalde groepen kinderen en jongeren (sociale nood) en biedt een methode om de deelname van maatschappelijk kwetsbare kinderen- en jongeren in Mortsels te verhogen (transformatie van sociale relaties) vanuit het idee dat dit hun maatschappelijke positie kan versterken (empowerment). Dit omvat veel meer dan toeleiding naar het bestaand aanbod. Men zet in op het veranderen en opbouwen van sociale relaties, op verschillende vlakken: met jongeren nieuw jeugdwerk opbouwen (relaties tussen jongeren onderling en tussen jongeren en de bredere samenleving), jongeren toeleiden naar bestaand aanbod én met aanbieders te werken rond drempels en inclusie (relaties tussen jongeren en bestaand aanbod) en zoeken naar uitwisselingen tussen nieuw en meer gevestigd aanbod (relatie tussen verschillende jeugdinitiatieven). Tot slot werkt men ook met individuele jongeren rond

³⁵ In december 2019 vernemen we dat ook de samenwerking met jeugdhuis Centraal is stopgezet, omdat de werking een te beperkte groep aanspraak en geen antwoord meer bood op de noden en behoeften van verschillende groepen jongeren in Mortsels. (communicatie via email met projectcoördinator/jeugdfunctionaris).

welzijnsvragen op de raakvlakken tussen welzijn en vrije tijd. Tabel 4 geeft een bondig overzicht van de karakteristieken van deze sociale innovatie.

Tabel 4: Innovatiematrix voor het jeugdopbouwwerk in Mortsel

Via Vlaamse subsidies kan de stad Mortsel sinds 2014 een jeugdopbouwwerker tewerkstellen. Deze opdracht wordt uitgevoerd door een werknemer van Uit De Marge, die nauw samenwerkt met de diensten Welzijn en Vrije tijd. De jeugdopbouwwerker werkt vanuit een vindplaatsgerichte methodiek en vraaggerichte aanpak met kinderen- en jongerne die nog weinig aansluiting vinden met het bestaand aanbod. Hij ondersteunt en/of initieert nieuwe initiatieven met kinderen en jongeren, werkt met gevestigde spelers rond drempels, doet aan toeleiding en is aanspreekbaar voor welzijsvragen. Er is een onder andere een goede samenwerking met het Jeugd Rode Kruis.

Uitdaging	Jongeren met migratieachtergrond en/of een lagere sociaal-economische status meer laten deelnemen aan jeugdwerk in Mortsel. In een stad waar de armoedecijfers stijgen wil men voorkomen dat jongeren uit de boot vallen. Men gaat uit van de assumptie dat participatie aan een passend jeugdwerkaanbod daarbij kan helpen.
Focus van innovatie	Het bereiken van jongeren die nog geen aansluiting vonden bij het jeugdwerk en, indien ze dit willen, ze betrekken bij jeugdwerk dat aansluit bij hun interesse, leefwereld en noden. Dit kan op verschillende manieren zoals zelf een werking opstarten of jongeren toeleiden naar een bestaande werking of bestaande werkingen vormen omtrent toegankelijkheid. Het gaat hier in essentie om het transformeren van sociale relaties op micro en meso-niveau door jongeren aansluiting te laten vinden bij jeugdwerk en het jeugdwerk zodoende in haar geheel inclusiever te maken. Dit gebeurt deels door het creëren van concrete samenwerkingen en nieuw of aangepast aanbod dat inclusief (iedereen in één werking) of exclusief (focus op specifieke groep) kan zijn. Het concrete aanbod is hier geen doel op zich maar een uitkomst van de processen die jeugdopbouwwerk initieert.
Bron van innovatie	Vlaamse subsidiemiddelen kwamen vrij wanneer Mortsel plots hoger scoorde op indicatoren van kansarmoede en de leefsituatie van jongeren. In reactie daarop heeft de stad Mortsel een verkennend onderzoek laten uitvoeren door Uit De Marge. Vervolgens is men een samenwerking aangegaan met Uit De Marge en heeft men een jeugdopbouwwerker aangesteld die men betaalde met de vrijgekomen Vlaamse middelen.
Mate van creatieve destructie	Jeugdopbouwwerk wordt gefinancierd vanuit externe middelen en is daarom niet rechtstreeks in concurrentie met andere beleidskeuzes die vanuit lokaal budget gefinancierd worden. Eerder dan 'destructie', is het wel zo dat jeugdopbouwwerk tot veranderingen in de visie en aanpak van de jeugddienst, met name een meer vraaggerichte en faciliterende houding.
Innovatie-strategie	Vindplaatsgericht jeugdwerk kan zich vertalen in zeer verschillende projecten wat betreft thema, deelnemers en tijdsduur. Sommige projecten verzelfstandigen zich. Cruciaal in de innovatieve strategie is het voortdurend aanpassen van de werking en methoden aan de noden en capaciteiten van de bereikte jongeren alsook het blijven zoeken van nieuwe jongeren en het opvangen en vertalen van hun signalen. Als organisatie is Uit De Marge structureel erkend, de convenant tussen Uit de Marge en Mortsel wordt tweejaarlijks herzien en maakt het uitwerken van jeugdopbouwwerk door nieuwe aanbieders mogelijk.

3. De vier cases vergeleken

Nu we meer weten over de vier cases kunnen we ze samen bespreken en een aantal wederkerende elementen wat betreft de ambities, aanpak, uitdagingen en spanningsvelden waar deze initiatieven mee aan de slag gaan om de diversiteit in/van het jeugdwerk te bevorderen identificeren en analyseren. We hanteren daarbij twee perspectieven. In het eerste deel leggen we de link tussen de jongeren en het nieuwe aanbod. Eerst beschrijven we bondig wat enkele basisconcepten – zoals sociale nood, doelgroep en empowerment – betekenen in deze concrete cases. Vervolgens bespreken we de factoren die onze geïnterviewden naar voren schuiven als cruciale aspecten die maken dat deze initiatieven wél jongeren met een migratieachtergrond bereiken en engageren. In het tweede deel focussen we op de relatie tussen het jeugdwerkinitiatief en de bredere institutionele context (meso-macro). Het streven naar een duurzame werking en de relatie met het jeugdwerkveld en de overheid staan daarbij centraal.

3.1 Het creëren van een nieuw aanbod: hoe en waarom?

Onze respondenten gaan er allen van uit dat ieder kind en jongere recht heeft op een (fysiek en mentaal) veilige plek die hen naast een fijne tijd ook stimulansen, perspectieven en ontwikkelingskansen biedt. Het gaat om een aanbod dat aansluit bij hun leefwereld, maar die leefwereld ook vergroot. Ze zijn het er ook allen over eens dat er voor bepaalde groepen kinderen en jongeren, waaronder jonge mensen met migratieachtergrond (zeker wanneer ze zich sociaal-economisch in een moeilijker positie bevinden), minder van dit soort plekken bestaan. Dat is in essentie de **sociale nood** waar hun innovatieve praktijk op inspeelt.

Men benadrukt dat deze sociale nood op zich niet bijzonder is. Ze is niet specifiek voor deze doelgroep(en), maar leeft onder alle kinderen en jongeren. Verschillende respondenten argumenteren dat doorheen de geschiedenis van het jeugdwerk, de ontwikkeling van nieuwe jeugdwerkvormen bijna altijd ontstond vanuit een bekommernis over de ontwikkelingskansen van een specifieke groep zoals arbeidersjeugd of jonge vrouwen (I: Coördinator UDM; Medewerker VDS)³⁶. De focus op etnisch-culturele diversiteit vloeit volgens hen logisch voort uit het feit dat migratie nu éénmaal een belangrijke hedendaagse evolutie is, die zijn plaats in het jeugdwerk zoekt.

³⁶ Een gelijkaardig argument is terug te vinden in het academisch werk van Filip Coussée (2006, 2011).

Respondenten wijzen in dit verband op een spanningsveld tussen diversiteit (deze jongeren zijn anders dan andere jongeren) en gelijkheid (deze jongeren zijn vooral ook jongeren). Ze doelen vaak impliciet op een visie van gelijkwaardigheid in verscheidenheid³⁷. De eigenheid, leefwereld en de bijzondere ondersteuningsnaden van bepaalde jongeren zijn van belang voor hun participatie, maar tegelijkertijd willen jongeren als ‘gelijken’ behandeld worden. De belangrijke gevoeligheid voor verschillen mag niet omslaan in al te statische en veralgemenende ideeën over hoe bepaalde groepen jongeren zijn en wat ze nodig hebben. Het zijn allemaal jongeren en identiteit is vandaag, meer dan ooit, een zeer gelaagd en dynamisch gegeven³⁸. Wie inclusie nastreeft zal haar doelgroep dan ook niet te strak afbakenen.

3.1.1 De niet zo speciale noden van een niet zo speciale doelgroep

Wat de **doelgroep** betreft hebben we onze cases geselecteerd op basis van het bereiken en engageren van kinderen en jongeren met migratieachtergrond (zie Appendix III). Het valt echter op dat onze initiatieven, hoewel ze zeer bewust zijn van hun inspanningen en resultaten wat betreft het betrekken van jonge mensen met migratieachtergrond, hun doelgroep niet als dusdanig definiëren. In principe staan ze open voor iedereen. Ze kiezen meestal voor een bredere, niet specifiek aan etnisch-culturele afkomst gelinkte definitie, die deze groep met migratieachtergrond steeds (grotendeels) omvat. In alle cases wijst men ook op de veel voorkomende overlap tussen migratieachtergrond (wat vaak ook een andere huidskleur en/of een ander cultureel referentiekader impliceert) en een zwakkere sociaal-economische status. Drempels tot participatie komen voort uit een samenspel van deze dimensies en in de praktijk vindt men het vaak niet zinvol om de twee scherp van elkaar te onderscheiden, laat staan jongeren te screenen op deze criteria alvorens ze mogen deelnemen aan hun aanbod.

In het vindplaatsgericht jeugdwerk in Mortsel en in ROJM spreekt men van maatschappelijk kwetsbare (kinderen en) jongeren. *“Daar kleeft geen kleur op. Het zijn allemaal jongeren”* (I: Coördinator ROJM). Urban Woorden mikt voornamelijk op alle jongeren die iets willen doen rond Urban Arts, maar men is er zich zeer bewust van dat deze specifieke kunstvormen geschikt zijn om vooral jongeren met migratieachtergrond en jongeren in een kwetsbare situatie aan te spreken. Nakama, tenslotte, staat open voor alle jongeren uit Brussel, maar realiseert zich dat ze vooral jongeren bereiken *“waarvan de ouders niet het geld hebben om op vakantie te gaan”* of *“kansarm”* zijn (I: Coördinator Nakama).

³⁷ Dit thema wordt in de diepte uitgewerkt en geïllustreerd aan de hand van concrete cases in verschillende levensdomeinen in het boek ‘Solidariteit in superdiversiteit: handvatten voor concrete actie’ (Schuermans et al., 2016).

³⁸ (Ang, 2016)

De bestudeerde initiatieven delen daarbij sterk de overtuiging dat inclusie via instroom in het klassiek aanbod niet werkt. In de omschrijving van waarom zij nodig zijn, schuiven zij dan ook heel sterk de **nood aan een eigen plek**³⁹ naar voren. Die is niet voorhanden in het huidige aanbod en is meteen ook een belangrijke verklaringsfactor voor hun succes. In dat opzicht wordt hun werking wel expliciet geplaatst naast “*bestaande blanke middenklasseninitiatieven*”. In het geval van Nakama zegt een medewerker van VDS daarover: “*Ik hoop vanuit de grond van mijn hart dat Nakama het begin is van een golf van dat soort organisaties. Ik hoop maar dat die jongeren zichzelf gaan beginnen organiseren en dat je eigenlijk binnen twintig jaar de Scouts hebt, de Chiro en daarnaast nog een te bedenken groep zelfstandig, vrijwillig jeugdwerk die er staat en dat je op die manier een aanbod hebt voor alle jongeren, want dat is er op dit moment echt niet.*”

Een derde element dat ons cases kenmerkt is dat zij actief zijn op **verschillende levensdomeinen** naast vrije tijd, zoals ondernemen, arbeid, onderwijs, kunst enzovoort. Dit is minder prominent in de case van Nakama, maar ook daar zet men in op huiswerkbegeleiding en worden leefwereld verbredende projecten met partners aangegaan. Dit ‘hybride’ karakter was één van de caseselectiecriteria omdat we vermoedden dat dit mogelijk een belangrijk aspect is van vernieuwende, ‘diverse’ jeugdwerkorganisaties (Appendix III). Het is echter zo dat cultuureducatieve organisaties en WMKJ’s per definitie op verschillende levensdomeinen werken. Op die manier kunnen organisaties zeker en vast een breder palet van jongeren bereiken. Op basis van onze sample kunnen we echter niet hard maken of dit in het bijzonder van belang is voor het bereiken van jongeren met migratieachtergrond. Het is evengoed mogelijk dat dit hybride karakter vooral eigen is aan werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jeugd, aan vernieuwende jeugdwerkinitiatieven in het algemeen, of gewoon aan bepaalde ‘typen’ jeugdwerk. Als concept blijkt hybriditeit dan ook nog eens vele verschillende ladingen te dekken: van de combinatie van instuif met professionele begeleiding richting arbeidsmarkt in een jeugdhuis, tot vrijwillige huistaakklassen naast sport en spel bij een jeugdbeweging. Uit onze gesprekken blijkt wel dat hybriditeit op de radar van de overheid staat en daar voor uitdagingen zorgt. Daar gaan we later verder op in.

Waar al de geselecteerde cases zich tenslotte op richten is het **versterken en empoweren** van jongeren. Ze zetten in op groeimogelijkheden en -trajecten voor deelnemers en vrijwilligers en daar is nood aan. Sommigen doen dit heel expliciet, vanuit hun statuut als WMKJ. Dat is het meest

³⁹ Het gaat hier niet altijd over een (vaste) fysieke plek, maar eerder over een eigen groep en werking.

expliciet het geval bij ROJM. Waar de meeste jeugdhuizen in de eerste plaats in een vrijetijdsaanbod voorzien, vormt sociaal werk mee de ruggengraat van de werking van ROJM. Maar naast die erg doelgerichte, projectmatige en vaak professioneel ondersteunde empowerment, speelt de versterkende werking van de vier jeugdwerkinitiatieven ook op een veel impliciet niveau, benadrukken onze respondenten. *“Wat ik uiteindelijk de bedoeling vind is dat je perspectieven opent voor kinderen. Dat begint bij het gevoel dat ze een toffe tijd hebben en dat mensen wel in hen geïnteresseerd zijn. Dat er mensen zijn die je kan vertrouwen, die het belangrijk vinden dat je het goed hebt. Zodat ze het gevoel krijgen dat ze het recht hebben om te bestaan, het recht om ook dingen te vragen voor zichzelf en gewoonweg het recht om hier te zijn. Dat ze door contact met andere ook het belang van andere ervaren. Dat ze zich graag gezien en verbonden kunnen voelen. Dat zijn eigenlijk basisvoorwaarden voor een evenwichtig leven.”* (1: Directeur dienst Welzijn)

Jongeren leren dus ook heel veel door gewoon samen dingen te doen, benadrukken de geïnterviewden. Jeugdwerk moet niet altijd professioneel zijn of “geïnstrumentaliseerd” worden om versterkend te zijn. Twee quotes van vrijwilligers in Nakama en UW onderlijnen dit: *“Ik denk dat je bij Nakama niet gewoon vrijwilliger bent, maar dat je ook echt waarde krijgt. Vorig jaar heb ik mijn tweede kamp begeleid. Ik was, hoe moet je dat zeggen, een flop. Ik kon niet organiseren, omgaan met conflicten, de groepsdynamiek... Ik heb dat geleerd. Hier. En vandaag krijg ik de erkenning van Ilyas: ik ben nu kampleider van ons zomerkamp.”* Een vrijwilliger van UW kwam al sporadisch naar UW evenementen en na een tijd begon het bij hem te prikkelen om zich in te zetten voor de jeugd via dat wat hij goed kan en waar hij van houdt, rap en poëzie: *“op een bepaald moment hebben ze mij opgemerkt en gevraagd om meer betrokken te zijn bij de organisatie als vrijwilliger en dat is dan zo blijven groeien. Ik ben dan zelf voor meer kansen gaan vragen [...] het feit dat ik dan workshops kon gaan geven heeft mij ook gepushed om te zeggen ‘ik ga die jongens iets leren dus het moet goed zijn’. Ik zie het dus niet zomaar als een kans, maar ook als een stepping stone”.*

Waar ROJM dus ook formeel inzet op zaken zoals ondernemerschap en participatie op de arbeidsmarkt zien we dat er in de andere cases ook melding wordt gemaakt van informele trajecten die deelnemers vormen als begeleider, workshopgever of organisator. De coördinatoren geven aan dat ze geloven en hopen dat ze zo ook (onrechtstreeks) kunnen bijdragen tot betere kansen op de arbeidsmarkt in het algemeen (Nakama) of toekomst in de kunst en cultuur sector (UW) voor hun deelnemers.

Het perspectief van groeitrajecten toont ons verschillende verhalen van deelnemers en vrijwilligers die via het jeugdwerkinitiatief groeikansen benutten. Het is echter belangrijk te benadrukken dat onze initiatieven **empowerment niet louter als iets individueel beschouwen**. Het gaat hier niet enkel over individuele begeleiding van jongeren uit kansengroepen (naar jobs of vrijwilligerswerk), maar ook en misschien zelfs vooral over het creëren van een samenleving waarin deze jongeren hun identiteit actief kunnen uitdrukken en van daaruit aangemoedigd en uitgedaagd worden om zich te engageren en te groeien⁴⁰. Op hun eigen manier willen onze cases ook de kansen- en verwachtingspatronen van hun volledige doelgroep beïnvloeden. Door bijvoorbeeld in te spelen op de programmatie van cultuurhuizen en de erkenning van Urban Arts (UW) of door een alternatieve visie op integratie en inclusie naar voren te schuiven en die te verdedigen in het publiek debat (ROJM).

Deze initiatieven hebben vaker het gevoel dat ze zich moeten weren tegen vooroordelen en ongelijke kansen. Dit toont de nood aan collectieve empowerment aan. Die nood wordt volgens hen niet altijd erkend. Ze hebben het gevoel dat ze hun werking voortdurend moeten uitleggen en verantwoorden. Hun werking is in dat opzicht controversiëler en geladener⁴¹. Tegelijkertijd zijn deze initiatieven ook zeer gewild omdat zij wel die kinderen en jongeren met migratieachtergrond bereiken terwijl veel jeugdwerkinitiatieven daar moeilijk in slagen. Hoe komt het dat hen dat wel lukt?

3.1.2. Wij bereiken ze wel!

Hoe en waarom bereiken deze initiatieven jongeren met een migratieachtergrond die andere jeugdwerkorganisaties weinig of niet bereiken? Wat zijn de mechanismen die spelen en door onze respondenten naar voren geschoven worden? De twee woorden die in dat verband het meest aan bod komen in de interviews zijn **herkenbaarheid** en **vertrouwen**.

Een workshopgever van UW verwoordt het aspect **herkenbaarheid** in termen van 'elkaars taal spreken'. *“Dezelfde taal spreken in de zin van je spreekt vanuit een standpunt van ervaring, je hebt meegemaakt wat zij min of meer meemaken of je herkent de patronen alleszins veel beter, waardoor je beter kunt communiceren.”* (I: Workshopgever UW). Bij Nakama horen we een

⁴⁰ Een gelijkaardig punt wordt gemaakt door Dodge & Ospina (2016) in hun werk over 'middenveldorganisaties als scholen voor democratie'.

⁴¹ Vooral in de UW case spreken respondenten uit dat dit gegeven enerzijds motiverend kan werken, maar dat het ook druk kan zetten op het engagement van vrijwilligers en professionals (I: Medewerker UW en AF).

gelijkaardig verhaal. Daar wordt het succes verklaard door het feit dat de vrijwilligers gewoonweg de jongeren die ze bereiken “zijn”, maar dan in een oudere, sterkere versie. *“Die hebben een veel groter bereik want die komen uit dezelfde laag van de samenleving, die hun netwerk zit daar en dat gaat veel vlotter.”* (l: Medewerker Foyer vzw). Herkenbaarheid zorgt voor een gedeeld referentiekader; een gevoel van ‘daar kan ik mezelf zijn’ zorgt voor een klik en maakt dat de jongeren zich sneller aansluiten. Bij ROJM zijn veel van de uiteindelijke professionelen doorgestroomd vanuit het jeugdhuis zelf: zo’n gemeenschappelijke achtergrond en rolmodelfunctie zijn misschien wel de ultieme vorm van herkenbaarheid.

Ook in de case van het jeugdopbouwwerk in Mortsel erkent men dat de achtergrond van de jeugdwerker relevant is. Zo wordt de migratieroots van de eerste jeugdwerker erkend als een sterkte om contact te maken met jongeren en biedt de tijdelijke tewerkstelling van een extra jeugdwerkster voordelen om met meisjes rond sport te werken. Men benadrukt echter dat er verschillende mogelijke redenen zijn waarom het kan klikken tussen begeleiders en kinderen en jongeren. Culturele achtergrond, kleur of geslacht zijn niet altijd de belangrijkste. Dat zien we ook in UW waar kunstvormen een belangrijke verbindende factor zijn. Herkenbaarheid kan dus meer of andere zaken omvatten dan (gedeelde) migratieachtergrond.

Wat **vertrouwen** betreft is het duidelijk dat deze initiatieven de jongeren een veilige plek bieden, waarin ze zichzelf kunnen zijn. *“Het is niet evident voor kinderen van ons publiek, en ook andere gezinnen om zomaar deel te nemen aan het reguliere aanbod. [...] Ik denk dat dat voor hen veiliger is om in een soort coconnetje te zitten die, ehm ofwel uit hetzelfde land komen of dezelfde situaties of toch herkenbare dingen hebben meegemaakt. Ik denk dat dat toch veiliger is.”* (l: Directeur dienst Welzijn Mortsel). Herkenbaarheid zorgt met andere woorden voor vertrouwen en een gevoel van veiligheid. Veiligheid gaat hier niet zozeer over fysieke integriteit, maar eerder over het gevoel er bij te (kunnen) horen, geborgen zijn, zich thuis voelen. In het geval van UW verbindt men dit ook expliciet aan de voorwaarde dat jongeren zich vrij kunnen uitlaten over hun identiteitsbeleving zonder te worden geconfronteerd met onbegrip en kwetsende opmerkingen. Bij ROJM staan “wederzijds respect” en “respect voor de eigenheid van verschillende doelgroepen” in de visie van het jeugdcentrum. Kortom, bij elk van onze vier initiatieven wordt er duidelijk werk gemaakt van het creëren van een veilige plek, een plek waar men zich tevens voldoende geborgen voelt om buiten de eigen comfortzone te treden en waar (menings)verschillen bespreekbaar zijn.

Volgens de voormalig coördinator van Artforum gaat het creëren van mix in veel gevallen niet perse moeilijk omwille van verschillen in afkomst “maar omdat er al een groep is waar je niet zomaar in opgenomen wordt”. De redenering is simpel: als je niemand kent, dan is deelnemen als nieuweling niet evident, zeker als je zichtbaar ‘anders’ bent⁴².

Daarbovenop zijn de initiatieven **laagdrempelig**. Het is duidelijk dat werkingen die er wel in slagen een etnisch-cultureel diverser en/of maatschappelijk kwetsbaar publiek te engageren anders omgaan met een aantal karakteristieke elementen van het meer klassieke jeugd(bewegings)werk zoals bijvoorbeeld uniform in de jeugdbeweging of de toogcultuur in de jeugdhuizen. Volgens het Jeugd Rode Kruis in Mortsel bevordert de afwezigheid van een uniform, het laag lidgeld, dat men zich nog last minute mag inschrijven voor het jeugdkamp en dat men niet verwacht wordt elke activiteit mee te volgen, de participatie van kinderen die niet vertrouwd zijn met de jeugdbeweging. De afwezigheid van uniformen, lidgeld en het grote last-minute gehalte kenmerkt ook de werking van Nakama. ROJM is laagdrempelig omdat het niet werkt met lidkaarten maar met een opendeuren-beleid. Ook UW onderstreept de openheid om jongeren te laten “deelnemen als het hen past” als iets waar je flexibel mee moet omspringen “als je met deze doelgroep werkt en je ze niet opnieuw wil uitsluiten” (l: medewerker UW en AF). Kortom, laagdrempeligheid of het creëren van openheid omvat aandacht voor uiteenlopende zaken. Niet alle drempels zijn even zichtbaar. Het gaat van (materiële) zaken als geld en vervoer, maar ook over de toegang tot informatie of (meer symbolische) zaken als herkenbaarheid en de vraag of dit wel een plek is voor een jongere als zichzelf.

Alle initiatieven stellen ook erg **vraaggericht** te werken. Bij ROJM is ‘van onderuit’ werken één van hun pijlers; de jongeren bepalen voor een groot stuk wat er allemaal in het jeugdcentrum gebeurt. Bij Nakama gaat de ontstaansreden gepaard met de drang om zelf te mogen bepalen wat er gebeurt. **Vindplaatsgericht** werken—op een bepaalde manier een doorgedreven vorm van vraaggericht werken—is uiteraard een kernaspect van het jeugdopbouw in Mortsel (zie 2.4). Ook in de verhalen ROJM, met hun afdeling straathoekwerk, en UW, dat in het verleden open jamsessies in het park organiseerde, komt het naar voren als een belangrijke strategie om nieuwe of zogenaamd ‘moeilijk bereikbare jongeren’ te bereiken. Het is echter een zeer intensieve strategie die voor sommige organisaties minder belangrijk wordt wanneer de werking goed loopt: *“Na verloop van tijd vonden de jongeren ons en brachten zij ook nieuwe jongeren mee. We zijn er*

⁴² Vanuit deze optiek en het voorbeeld van de succesvolle samenwerking tussen het Jeugd Rode Kruis en het opbouwwerk in Mortsel, ligt er mogelijk een opportuniteit voor het toeleiden van (diverse en/of maatschappelijk kwetsbare) groepen kinderen naar eerder kleinere, gevestigde verenigingen waar er geen te hechte ‘klik’ aan leden bestaat die de toon zet.

dan mee gestopt, het koste ons veel tijd en energie. Het is al even geleden en eigenlijk zouden we dat opnieuw moeten oppikken, om weer nieuwe jongeren te bereiken. Wij zijn hierover ook in gesprek met het buurtwerk” (I: Coördinator UW).

Op organisatieniveau zien we dat het oprichten van nieuwe jeugdwerkinitiatieven vaak staat of valt met **charismatische trekkers en doorzetters met welbepaalde skills** die alles in het werk stellen om hun droom te realiseren en die niet vies zijn van tegen de stroom in te roeien⁴³. Dat was zo bij Rzoezie in de figuur van Rudi Possemiers die mee aan de basis lag van een alternatieve visie op integratie en die de drijvende kracht was achter dossiers schrijven en ondersteuning verzekeren. Bij Nakama is de inzet van Ilyas Mouani opmerkelijk: gepikt en gemazeld als supervrijwilliger in het Brusselse jeugdwerk beschikt hij over een uitgebreid netwerk dat hem samen met zijn eigen “drive” in staat stelt om ver(der) te springen. Bij UW vervulde Tunde Adefioye die rol onder andere door zijn sterke visie en grote bereidheid tot samenwerken. Die belangrijke rol van de charismatische voortrekkers, zeker in de beginfasen wanneer de werking vooral draait op vrijwillig engagement, maakt deze initiatieven kwetsbaar wanneer ze vertrekken. Als er dan nog geen duurzaam ondersteunend kader bestaat wordt het voor de opvolgers vaak moeilijk de grote schoenen van de oprichter te vullen. Het jonge Nakame denkt daarom nu al na over doorstroom en opvolging.

Alle respondenten benadrukken ook het belang van **vrijwillig engagement**, een onmisbaar ingrediënt in jeugdwerk tout court. **Wat het belang van professionals betreft liggen de meningen uiteen**. Op basis van ons onderzoek lijkt het hebben van professionele begeleiders niet noodzakelijk voor het bereiken en engageren van jongeren met migratieachtergrond. Hun belang en meerwaarde lijkt vooral te begrijpen vanuit de overlap tussen migratieachtergrond en maatschappelijke kwetsbaarheid. Werken met jongeren in een kwetsbare situatie vergt soms ervaring, een soort emotionele afstand en aansprakelijkheid die je niet zomaar van vrijwilligers kan verwachten: *“Dus ik denk dat dat professioneel jeugdwerk nog altijd belangrijk is, omdat ge dan toch nog met een ander perspectief kijkt, vanuit u studies enzo, dat ge zorgt dat er geen uitsluiting is, dat er welzijnstrajecten zijn, dat er gemakkelijkere doorverwijzingen zijn wanneer nodig” (I: Jeugdopbouwwerker Mortsel)*. Het is niet verrassend dat het belang van professionele jeugdwerkers het meest wordt onderstreept in de cases ROJM en Mortsel.

⁴³ Voor meer informatie en een theorie over de rol van persoonlijkheden in dit soort van initiatieven, zie het werk van Laurens de Graaf over ‘best persons: De Graaf, L. (2017). Van top tot teen in verbinding: Beweging van onderop, beweging aan de top. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, online: <https://www.socialelvraagstukken.nl/wp-content/uploads/HU-openbare-les-Laurens-de-Graaf-Van-top-tot-teen-in-verbinding.pdf> (laatst geraadpleegd 16/12/2019).

Nakama gaat daarentegen voor een pure vrijwilligerswerking en daar wordt door professionele jeugdwerkers zelf absoluut de meerwaarde van gezien, getuige het indrukwekkende bereik dat Nakama weet te realiseren (zie de bovenvermelde aspecten van herkenbaarheid en vertrouwen). Al worden ook de beperkingen onderstreept: zo zien zij vrijwilligers jongeren niet meteen bijstaan bij doorverwijzingen of bemiddelingen (I: medewerker Foyer vzw; I: medewerker VDS). Ook bij Urban Woorden is er bijzondere aandacht voor de rol van vrijwilligers en vervaagt men soms het typisch onderscheid tussen een (onbezoldigde) vrijwilliger en een (betaalde) professionele kracht. Wat workshops en andere organisatorische taken betreft heeft men een aanpak die men omschrijft als “peer-learning en peer-teaching” en “vrijwilligers die soms kleine, projectmatige taken opnemen en er voor betaald worden” (I: Workshopgever UW, Coördinator AF). Binnen hun kunstdiscipline en empowerend project verkiest men zo kansen te geven aan jongeren met relevante ervaring, eerder dan zich altijd te spiegelen aan de standaarden van gediplomeerde professionals. Dit zijn voorbeelden van hoe deze jonge initiatieven hun eigen plek zoeken binnen het jeugdwerklandschap en al doende soms ook de bestaande structuren van het jeugdwerk uitdagen.

3.2 Een nieuw aanbod zoekt haar plek

Nu we de link tussen de jongeren en het (ver)nieuwe(nde) aanbod in de verf gezet hebben; bespreken we de link tussen het aanbod en het bredere jeugdwerkveld. Het gaat dan over middelen, samenwerking met andere organisaties en het zoeken naar adequate omkadering.

3.2.1 Paradedepaardjes streven naar een meer duurzame werking...

Onze respondenten zijn het er over eens — met uitzondering van de Nakama organisator en vrijwilliger — dat als een initiatief groeit en een duurzame werking wil uitbouwen, het na een tijd niet meer puur op basis van vrijwillig engagement kan werken. Zo dringt professionalisering — in dit geval een meer formeel geplande aanpak door beroepskrachten — via (meer structurele) subsidies zich op. Vertegenwoordigers van meer gevestigde organisaties zien dat ook: *“Die leefden echt van projectsubsidie naar projectsubsidie. Die dossiers waren dan altijd om dat of dat te betalen, maar nooit om personeelstijd te betalen. De overhead viel daar altijd af. Dan denk ik echt “mannen, jullie gaan niet overleven.”* (I: Voormalig coördinator AF).

Anders dan nieuwe afdelingen binnen gevestigde organisaties of koepels ontbreekt het deze vernieuwende initiatieven, zeker in de beginjaren, aan voldoende omkadering en middelen. Vaak hebben ze ook niet de juiste competenties in huis voor het opnemen van administratieve taken en het schrijven van subsidiedossiers⁴⁴. Tegelijkertijd vinden ze zelf dat ze goed bezig zijn. Ze kunnen immers vaak op korte tijd uitpakken met een indrukwekkend bereik wat betreft jongeren met migratieachtergrond, iets waar meer klassieke organisaties enkel maar van kunnen dromen. Dat daar dan niet gemakkelijk meer duurzame ondersteuning tegenover komt te staan—terwijl de werkingen wel cultuur- of publieksprijzen in de wacht slepen of door de sector in panels geplaatst worden als toonbeeld van hoe het wel kan—wringt en frustreert.

Dit komt heel sterk terug bij het jeugdige Nakama. Ilyas Mouani: *“Ik kan bijvoorbeeld geen subsidiedossiers schrijven. Ik probeer dat. Maar dat lukt niet. Ik leer elke dag.”* Hij geeft voorbeelden van succesvolle activiteiten, die jongeren bereiken, maar waarvan de subsidiedossiers afgekeurd werden, er steeds nog extra zaken ingevuld moesten worden, of waarbij hij van de ene naar de andere dienst doorverwezen werd. *“Vorig jaar hadden we -3.000 euro. Onze vrijwilligers moesten dat uit hun zak betalen. Na een tijdje krijgen wij frustratie voor de staat. Omdat de overheid ons niet helpt. We hebben de deadline gemist, we draaien al twee jaar op eigen middelen, we moeten nog een jaar wachten. Terwijl: op de jeugddienst, ze kennen ons daar allemaal hé. Begrijpt ge? Ik vind dat eigenlijk schandalig als je ziet wat sommige organisaties krijgen. Ze doen minder, ze bereiken minder. Ze hebben liever mensen die werkracht zijn en op hun bureau mooi kunnen typen dan mensen die het eigenlijk in de praktijk doen.”* Over UW horen we gelijkaardige geluiden: *“het is frustrerend dat die jonge gasten, die alles vrijwillig doen en een sterk, vernieuwend project hebben naast middelen grijpen omdat hun dossier niet goed geschreven is. Als er niemand in de commissies zit die dit soort initiatieven kent, maken ze geen kans”* (I: Voormalig coördinator AF). Deze respondent gaat verder dat men vragen moet durven stellen bij de gewoonte van bij selectieprocedures te werken met geschreven dossiers als men alle aanvragers gelijke kansen wil bieden. In verkennende gesprekken naar aanleiding van het case selectieproces van dit rapport kwamen gelijkaardige bedenkingen naar boven. Zo stelde een respondent die werk voor een gevestigde jeugdbewegingspeler dat bijvoorbeeld het testen van schriftelijke vaardigheden in sollicitatieprocedures nu minder centraal staan. Het maakt niet de kern uit van het beoogde takenpakket en benadeeld daarbovenop bepaalde groepen.

⁴⁴ Hier sluiten onze bevindingen aan bij de analyse die gemaakt wordt in de nota ‘zelforganisaties versterken’ van de Ambassade. Online: <https://ambassade.be/nl/toolbox-diversiteit/laagdrempelig-jeugdwerk/zelforganisaties-versterken> (laatst geraadpleegd 31/07/2019).

Initiatiefnemers krijgen soms het gevoel dat ze niet goed genoeg geacht worden om een deel van de koek te krijgen, maar wel constant gevraagd worden om hun eigen recepten te delen: *“Altijd opgevoerd worden om te praten over diversiteit zonder dat er echt iets veranderd, met het geld van al die broodjes op studiedagen kunnen wij een nieuw project uitbouwen”* (I: Medewerker UW en AF). *“Men wil zogezegd diversiteit en iedereen doet maar wat. Dan denk ik, als jullie het echt menen, zouden jullie mensen zoals onze voortrekkers meer waarderen. Nu zie ik dat anderen ook Urban Arts gaan gebruiken om die jongeren te lokken, maar ze hebben de filosofie er achter niet mee, ze doen het grondwerk niet en dan verschieten ze dat het niet duurzaam is. Als ze het echt meenden zouden ze echt luisteren naar onze pioniers”* (I: Workshopgever UW). De respondent maakt hier een onderscheid tussen erkenning krijgen voor het feit dat de organisatie een formule heeft waarmee men jongeren met migratieachtergrond bereikt, en erkenning voor de organisatie en haar voortrekkers als experts ter zake. Hij is van mening dat dit laatste te weinig gebeurt en dat het gepast zou zijn dat wie hun formule wil gebruiken deze mensen om advies vraagt (en hen daar voor vergoedt). Al te vaak ervaren deze pioniers dus dat hun ‘best practices’ zonder al te veel raadpleging ingezet worden. Dit gebrek aan medezeggenschap en aan intentie tot echte machtsdeling van gevestigde spelers ziet men als een gemiste kans en als één van de redenen waarom het ‘duplicaat’ vaak niet dezelfde effecten realiseert.

Kortom, het is duidelijk dat deze nieuwe initiatieven niet zomaar hun plaats weten af te dwingen in het jeugdwerklandschap in termen van de (her)verdeling van de beschikbare middelen en (als ze daar zelf op aandringen) mede-beslissingsmacht. Ze krijgen dan te horen dat ze nog niet goed begrijpen hoe het werkt, dat ze de juiste skills moeten kweken, geduld moeten hebben of minder chaotisch en professioneler moeten zijn. Vanuit de initiatieven klinkt dat weer dat de regels en subsidiekanalen op maat gemaakt zijn van de grote, gevestigde spelers die vooral witte middenklasse bereiken en –in tijden van krimpende middelen – vooral de gevestigde spelers en professionals bedient, ten koste van echte vernieuwing. Deze nieuwe initiatieven, en enkele actoren uit de bestaande structuren die hen steunen, vragen met aandrang meer erkenning voor hun aanpak, noden en expertise, een erkenning die zich vertaalt in middelen en beslissingsmacht. Zo dagen ze de bestaande structuren van het jeugdwerk uit (zie hieronder in paragraaf 3.2.2.).

We moeten daarbij wel aangeven dat het bovengeschetste niet voor al onze cases op dezelfde manier opgaat. Voor ROJM en het opbouwwerk Mortsel gaan deze drang naar erkenning en de bijhorende frustraties veel minder op. Dat zijn op zich al veel meer gevestigde spelers. Vooral ROJM lijkt zich als een vis in het water te voelen in het subsidielandschap en speelt het spel

volgens de eigen visie probleemloos mee. Sahd Jaballah: *“Je hebt subsidiekanalen voor kleine projecten en voor grote projecten. Wij kijken zowel bij de kleine als de grote projecten. Tot nu toe hebben wij nooit het gevoel gehad dat wij uit de boot vallen. En wij mikken met ons Over-kop huis op de Minister van Welzijn en bij andere projecten op de Minister van Jeugd. Dat werkt.”*⁴⁵

3.2.2 ... en dagen daarbij de gevestigde structuren van het jeugdwerk uit.

Onze cases dagen bij dat streven naar erkenning elk op hun manier de bestaande orde binnen het jeugdwerkveld uit. Voor alle duidelijkheid: we willen hier niet de foute indruk wekken dat men constant in een staat van conflict of vijandigheid verkeert. Er zijn veel goede contacten en samenwerkingen tussen de hier onderzochte initiatieven en overheden en meer gevestigde (jeugdwerk)organisaties en koepels. De cases tonen ook dat lokale overheden zichzelf kritisch in vraagstellen om vernieuwing van onderuit te faciliteren en dat gevestigde organisaties expertise en middelen ter beschikking willen stellen en daarbij wel degelijk openstaan voor de inbreng en eigenheid het jonger initiatief. Tegelijkertijd erkennen initiatiefnemers ook dat de samenwerkingen met (lokale) partners bij momenten zeer waardevol en leerrijk zijn geweest. Zo werken de stad Leuven, cultuurcentrum 30 cc en Urban Woorden al jaren goed samen voor diverse projecten; vindt Nakama een open deur bij Foyer, Yes en de VGC; stelt ROJM dat het zich vlot kan bewegen in het lokale en bovenlokalesubsielandchap; en heeft het straathoekwerk in Mortsel uitstekende contacten met het Jeugd Rode Kruis.

Dat gezegd zijnde valt het niet te ontkennen dat er spanning heerst en dat onze cases perspectieven naar voren schuiven die de sector van het jeugdwerk en overheid in vraag stellen. We stippen hier vier manieren aan waarop onze cases dat doen: ten eerste zetten ze op een doorgedreven manier en van onderuit in op verandering, ze pionieren en leggen het bestaande veld louter daardoor het vuur aan de schenen. Ten tweede dagen de groepen de bestaande kaders en subsidievereisten uit. Ten derde worden ze niet zelden gekenmerkt door een andere organisatiecultuur die al te gemakkelijke weggezet kan worden als “onprofessioneel”. En ten slotte stelt hun succes en daaropvolgende interesse van meer gevestigde spelers mogelijkheden tot samenwerking op scherp.

Een eerste punt waarop deze initiatieve de bestaande structuren uitdagen kwam reeds aan bod in het stukje over de **collectieve dimensie van empowerment** (3.1.1.). Verschillende

⁴⁵ Verder illustratief is in dit geval bijvoorbeeld ook dat ROJM enkel maar intekent op “calls” als het in haar visie past. Zo weigerde het simpelweg “deradicaliseringssubsidies” omdat het niet pastte binnen de missie; omdat je niet moet deradicaliseren maar preventief de voedingsbodem moet wegnemen.

respondenten ervaren de persistente sociale ongelijkheid en (soms subtiele) discriminatie tegenover mensen met migratieachtergrond als een onwenselijke realiteit waar ze zich dagelijks tegen verzetten (zij het vaak indirect, impliciet of door hun dagelijkse werk eerder dan voorturend op de barricades te staan). Hoewel deze vrijetijdsorganisaties zich niet in de eerste plaats definiëren als activistisch, proberen ze toch door hun werking en via allerhande acties, evenementen en studiedagen hun ervaringen en visie te verspreiden. Een duidelijk voorbeeld is hoe Urban Woorden bijvoorbeeld met hun concept Urban Bib⁴⁶ inspeelt op de nood om onderbelichte stemmen en canons in kunst en literatuur een platform te bieden. Of hoe ROJM, met andere middelen en strategieën dan Rzoezie toentijds, strijdt tegen discriminatie en sociale uitsluiting. Kortom, deze organisaties botsen met de bestaande structuren omdat zij ervaren dat er in aan bepaalde noden wat betreft de positie van mensen met migratieachtergrond in de samenleving niet voldaan wordt of dat deze niet verregaand genoeg aux serieux genomen wordt of adequaat behandeld wordt vanuit het gevestigde aanbod.

Een tweede punt heeft te maken met het aanvragen en al dan niet krijgen van **subsidies**. Het gaat hier echter verder dan frustratie omtrent de vormelijke vereisten van schrijven en indienen. Ook de erkennings- en evaluatie criteria worden in vraag gesteld omdat ze de voormalig verzuilde, gevestigde en professionele organisaties meer kansen zouden bieden dan vernieuwende, groeiende initiatieven zonder sterke omkadering.

Dit komt het sterkst naar voor in de UW casus en met name de ervaring met hun afgewezen aanvraag voor erkenning binnen het Vlaamse jeugddecree. Er spelen hier twee verwante discussies⁴⁷. Ten eerste over de aard van de indicatoren: deze zijn vandaag sterk kwantitatief en hebben vooral te maken met het aantal deelnemers, aantal activiteiten en de spreiding over verschillende provincies. Vanuit de subsector van cultuureducatie klinkt al vaker de vraag naar meer kwalitatieve indicatoren binnen deze erkenningsvoorwaarden van het jeugddecree (I; Coördinator AF). In reactie daarop vraagt het Departement CJM dat de sector zelf indicatoren voorstelt die die kwalitatief van aard zijn en objectief gemeten kunnen worden. Men stelt dat de sector er zelf niet uitkomt (I: Departement CJM).

⁴⁶ Online: <https://demos.be/blog/urbanbib-na-de-bib-in-de-stad-nu-ook-de-stad-in-de-bib> (laatst geraadpleegd 30/08/2019).

⁴⁷ Deze omvatten natuurlijk veel meer dan dat we hier kunnen bespreken. We beperken ons tot het opsommen van de belangrijkste argumenten die we uit onze interviews kunnen halen.

Een tweede, gerelateerde discussie betreft het wegen van indicatoren of het bijstellen van targets naargelang de (kwetsbare) doelgroep die bereikt wordt. Het gaat er over dat bepaalde doelgroepen moeilijker in grote getalen op dezelfde manier te engageren zijn in een jeugdwerkinitiatief, dan gebruikelijk in gevestigde organisaties met een ander publiek. Dat ze als deel van de erkenningsvoorwaarden moeten kunnen aantonen dat ze een bepaald aantal uren in groep hebben gewerkt en het hier dus niet mogelijk is met een instuif formule te werken, wordt aangehaald als een voorbeeld dat het beleidskader niet voldoende aangepast is aan de uitdagingen van het werken met hun doelgroep (l: medewerker UW en AF).

Vertegenwoordigers van de sector en het beleid benadrukken dat deze kwantitatieve indicatoren wel degelijk ook standaarden voor kwalitatief jeugdwerk in zich dragen die corresponderen met de verwachtingen voor een structureel gesubsidieerde organisatie op Vlaams niveau. Medestanders van UW ontkennen dat niet maar herhalen dat die normen nu net op maat zijn van grote, gevestigde organisaties en weinig tot geen opening laten voor vernieuwing van onderuit. Als je diversiteit wil bevorderen *“moet je goed kijken naar welke vorm, naar welke doelgroep om te weten welke meetinstrumenten je daarnaast zet. En ik begrijp dat je meetinstrumenten wil hebben die je wilt generaliseren maar voor bepaalde dingen kun je dat gewoon niet doen [...] als ik zie dat men bij Jeugd heel de tijd werkt met zo veel uur zo veel jongeren zo veel dagen, dan denk ik [sarcastisch] “je gaat nogal een divers jeugdwerk krijgen zo”, niét he!”* (l: Voormalig coördinator AF)

Uit het vorige blijkt dat **de manier van werken** van dit soort initiatieven niet altijd goed past in de gevestigde kaders en verwachtingen. Nakama en UW zijn bijvoorbeeld zeer flexibel en wendbaar in de manier waarop ze inspelen op nieuwe vragen en ideeën van hun deelnemers en vrijwilligers: *“als blijkt dat er veel meisjes zijn die willen afro dansen, dan gaan we daar iets rond doen”* (l: medewerker UW en AF). Dat inspelen op allerhande vragen en opportuniteiten maakt dat ze zeer veel zaken tegelijk doen. Bovendien is de samenhang van die activiteiten en de meer horizontale en spontane manier van besluitvorming soms moeilijk te volgen voor wie er niet middenin zit. Dit schuurt al eens met partners die op een meer gestructureerde en punctuele manier werken, zeker wanneer een aantal afspraken of verwachtingen niet worden ingelost. In dat geval ervaart men deze vorm van organisatie als onprofessioneel en benadrukt men dat het beter is om een duidelijk aanbod te hebben en men beter een beperkt aantal zaken goed doet in plaats van teveel en dan steken te laten vallen. Deze meer fluïde manier van organiseren af doen als onprofessioneel of chaotisch miskent echter dat hier ook ideeën achter over het belang van

inspraak, inspelen op actuele noden, voortdurend experimenteren. Het gaat ook over niet-hiërarchische manieren van werken die, volgens de coördinator van Artforum: *“niet per definitie minder waard zijn dan onze meer hiërarchische nine to five aanpak die gestructureerder, maar ook meer rigide is”*.

Een vierde en laatste punt betreft intensief **samenwerken met meer gevestigde organisaties** om zo voldoende professionele omkadering en toegang tot (structurele) middelen te verkrijgen. De cases van Nakama en UW tonen dat dit een zoektocht is, waarin beide partijen uitgedaagd worden zichzelf in vraag te stellen. Dit complex en soms gespannen fusieproces - waarbij men soms conflicten tussen organisatieculturen en de referentiekaders van medewerkers ervaart en ook angst voor het verlies van eigenheid als kleinere partner - werd voor UW hierboven reeds beschreven (2.2.). In het geval van Nakama lijfde Foyer vzw de organisatie in als project. Voor Foyer was dit een gouden groepje omdat de organisatie zo diversiteit binnenhaalde, belangrijk in de met de VGC afgesloten convenant. Voor Nakama betekende dit betere logistieke ondersteuning, beschikbaarheid van lokalen, verzekerd zijn en hulp bij het schrijven van dossiers. Een win-win situatie dus. Maar het betekende ook een verlies van autonomie en wendbaarheid, en een verlaging van eigenaarschap, zoals het logo van een andere organisatie mee op de kampposter moeten plaatsen en het volgens de wil van Foyer weken op voorhand de agenda vastleggen. Ook het feit dat één persoon betaald werd om activiteiten op poten te zetten, terwijl de rest zich volledig vrijwillig inzette, zorgde voor een ongewenste hiërarchie. Omwille van deze nadelen (die volgens de organisatoren sterker doorwogen dan de voordelen) werd de band met Foyer doorgesneden. De vraag dringt zich dan ook op hoe organisaties wel ondersteuning kunnen bieden aan dergelijke prille initiatieven. Want de manier waarop het nu met Nakama gebeurt — informele professionele ondersteuning uit sympathie, zoals het op de hoogte brengen, nalezen en feedback geven bij subsidiedossiers — is volgens deze professionele krachten niethoudbaar.

Er lijken nog geen heldere blauwdrukken voorhanden om dergelijke samenwerkingen te faciliteren. De case van UW toont dat een bereidheid om de eigen formule niet zomaar als de juiste op te leggen, echt te luisteren naar elkaar en de eigen werking in vraag te stellen doorheen een langdurig proces van reflectie en samenwerking, belangrijke voorwaarden zijn om dit soort samenwerkingen als gelijkwaardige partners aan te gaan. Ook bij de case van Nakama zien we bij de professionele jeugdwerkers veel begrip voor het soms schurende en uithalende Nakama (over de koppigheid van de stichter van Nakama aangaande de samenwerking met Foyer stelt een interviewee: *“Daarvoor zijn ze wat te fier denk ik want je moet dan overal Foyer vermelden als je*

een activiteit hebt. Allez... Daar moet iets tegenover staan ook natuurlijk hé, en daar zijn ze niet toe bereid. Dat is koppig. Maar ook terecht hé! Ze willen hun eigen ding doen dus laat ze dat vooral doen.”). Dat gezegd zijnde blijven er ook in deze casus nog verschillende opvattingen bestaan over de beste aanpak en zal de toekomst uitwijzen of deze unieke samenwerking haar potentieel waarmaakt en kan gelden als een voorbeeld voor anderen. Uiteraard bieden niet enkel gevestigde jeugdwerkorganisaties mogelijkheden tot samenwerking en ondersteuning. Dat brengt ons bij het vraagstuk hoe de overheden een ondersteunende rol kunnen spelen voor dit soort initiatieven.

3.2.3 Een ondersteunende rol van de overheid?

Op basis van onze interviews kunnen we drie zaken met betrekking tot de rol van overheden voor het ondersteunen van dit soort (jonge) initiatieven naar voren schuiven: het voorzien van subsidies die organisaties gepaste ondersteuning kunnen bieden doorheen verschillende stadia van groei en professionalisering, een faciliterende rol eerder dan zelf aanbod te voorzien en aandacht voor hybriditeit tegenover ‘silo denken’.

Uit onze gesprekken komt het belang van **trapsgewijze subsidies** naar boven. Daarmee bedoelt men dat de bestaande subsidiekanalen niet altijd goed aansluiten bij de fase van ontwikkeling waarin deze groeiende, innovatieve initiatieven zich bevinden. Zo heeft UW een tijdlang kunnen overleven met wederkerende lokale subsidies, Vlaamse subsidies voor artistieke en experimentele projecten én veel vrijwillige inzet. De stap van deze beperkte middelen naar structurele middelen is zoals we hierboven hebben besproken zeer groot en niet evident. Bovendien wordt het aanvragen van een structurele erkenning – wat nu niet meer jaarlijks maar om de vier jaar mogelijk is – steeds moeilijker voor nieuwe spelers (I: Departement CJM). Het is dus nodig om tussenstappen te kunnen nemen die organisaties toelaat hun werking geleidelijk aan uit te bouwen en te professionaliseren wat betreft administratie enzovoort. In het geval van UW was er zo een tussenstap in de vorm van provinciale subsidies, maar dan nog blijft het moeilijk. Bovendien zijn die provinciale subsidies nu opgeschort, zo zegt ook de vertegenwoordiger van de Leuvense jeugddienst: *“na een tijd willen ze verdere stappen zetten en op dat moment denk ik dat vroeger een provincie een extreem belangrijke rol speelde om bij ons max vijfduizend te groeien naar vijftienduizend, twintigduizend [euro]. Om dan eigenlijk uw sprong te kunnen wagen naar dat Vlaamse. En nu wordt die stap, allez die is er niet meer hé. Die tussenbrug is helemaal afwezig en ik denk wel dat dat voor kleinere initiatieven die willen groeien extreem moeilijk is”* (I: Jeugddienst Leuven). Respondenten van de sector en het beleid erkennen dat, maar ze nuanceren ook door te benadrukken dat er via subsidies voor experimentele

projecten wel meerdere malen substantiële middelen te krijgen zijn, ook zonder structurele erkenning. Men merkt ook op dat het aankomend decreet bovenlokaal jeugdwerk hier een antwoord op zou moeten bieden (I: CJM).

Ondersteuning op maat is ook niet evident voor Nakama. In Brussel is er bijvoorbeeld het A-fonds budget, individuele jongeren met een idee kunnen tot 3.000 euro op een relatief eenvoudige manier verkrijgen, zonder al te strikte voorwaarden. Maar wat komt daarna? De stap naar structurele subsidies lokaal jeugdwerk wordt als (te) groot ervaren. Bovendien is het A-fonds budget niet meteen bedoeld om nieuwe jeugdwerkingen op te zetten; het gaat hier eerder over het helpen vormgeven van éénmalige initiatieven en projecten. Ook het startbudget (slechts 500 euro) voor een nieuwe organisatie wordt door verschillende gesprekspartners als erg laag bestempeld (I: Medewerker VDS; I: Coördinator Jeugddienst). Dat stamt nog uit een tijd waar het niet voor mogelijk gehouden werd dat nieuwe initiatieven schijnbaar ‘uit het niets’ opdoken, en vertrekt te sterk vanuit de veronderstelling dat achter elke nieuwe organisatie wel een koepelvereniging zit die de start van een lokale werking mee kan ondersteunen. Dat structurele middelen pas na een jaar werking uitbetaald worden, is ook niet bevorderend. Uiteindelijk, wordt er geopperd, gaat dat over maximaal 5.000 euro per organisatie. Een peulschil vergeleken met de budgetten voor WMKJs met professionele krachten. Kan dat dan niet flexibeler en sneller—onder bepaalde voorwaarden—als stimulans voor nieuwe werkingen gebruikt worden? Bij nieuwe speelpleinwerkingen ligt er een kader dat veel guller is van bij de start (I: Medewerker VDS).

De case van Nakama, waarbij informele, tweedelijns steun van WMKJ medewerkers Nakama sterk vooruit helpt, brengt ook de vraag naar **projectgebonden ondersteuningsbudgetten** met zich mee. Een nieuwe vrijwillige jeugdwerking opstarten kan niet van bovenaf, wordt gesteld, dat vertrekt vanuit de goesting en vraag van jongeren, anders leg je organisaties toch maar “aan de baxter”. Maar de begeleiding die deze nieuwe, ‘from scratch’ werkingen nodig hebben staan vaak niet ingeschreven in de werking van gevestigde WMKJs: *“Misschien moet het beleid middelen voorzien voor professionele organisaties om eigenlijk verregaande steun te bieden aan opstartende jeugdwerkingen. Dat, bijvoorbeeld, wanneer een jongere bij Jes terecht komt, dat Jes naar de VGC kan stappen en zeggen: “kijk er is hier een opstartende jeugdwerking komen aankloppen, wij willen één beroepskracht voor één dag in de week gedurende één of twee jaar inzetten om die groep jongeren te ondersteunen en om die dan los te laten.” Ik denk dat er daar wel grote kansen zitten om een dergelijk systeem te installeren, maar wel altijd met de bedoeling,*

en daar zou ik op blijven hameren, om die groep te verzelfstandigen en los te laten.” (I: medewerker VDS)

Dit sluit aan bij een volgende bevinding. Een **faciliterende rol voor de lokale overheid, eerder dan een zelf aanbod te realiseren** wordt door onze gesprekspartners sterk onderstreept. Dat werpt vruchten af zowel voor nieuwe initiatieven als voor de jeugddienst zelf. Ondersteuning in gebouwen (belang van gratis binnenruimte), netwerk, promo en info over subsidies eerder dan zelf inrichten en organiseren, lijkt de mantra te zijn. Altijd kijken wat jongeren met een vraag er zelf voor willen doen en in handen kunnen nemen en of er eventueel partners en bijkomende middelen gezocht moeten worden waar de stads- of gemeentesdienst mee kan helpen. Zowel in Mortsel als in Leuven, maar ook in Brussel zeggen de jonge organisatoren dat deze aanpak voor hen werkt en zien de vertegenwoordigers van de jeugddienst dat deze (shift in) aanpak vruchten afwerpt: *“als ik een handicraft marktje organiseer voor jonge mensen komt daar amper volk op af. Terwijl wanneer we een zaal ter beschikking stelden voor drie jongedames die met dat idee afkwamen, was daar zeker tweehonderd man. Die hebben dan nog zelf de promo verzorgd en opgeruimd, dat is toch fantastisch ?” (I: Jeugddienst Leuven).*

Om nieuwe ideeën te kunnen ondersteunen is het belangrijk dat de (lokale) overheid ook **niet te veel in hokjes of silo's denken** wat betreft hun bevoegdheden en de definitie van jeugdwerk: *“Wij hanteren bewust geen te strakke definitie van wat jeugdwerk is. Alle jonge mensen die iets willen organiseren zijn in principe welkom om hier met ons te komen praten” (I: Jeugddienst Leuven).* Dit brengt ons terug bij het gegeven van ‘hybriditeit’ en de vraag of organisaties die op meerdere levensdomeinen inzetten niet te snel naast sectoraal opgedeelde subsidiepoten grijpen .

Op basis van onze cases kunnen we zeggen dat dit niet per se het geval is. Zo wordt er in de case van ROJM en UW gezegd dat het een voordeel kan zijn dat ze net op meerdere plaatsen kunnen aankloppen. Ook in Mortsel ervaart men dat het goed lukt om op een pragmatische en flexibele manier rond jeugd en welzijn te werken en ervaart men de hechte samenwerking en uitwisseling tussen beide diensten als een verrijking.

Toch vinden we ook voorbeelden waarin het minder vlot verloopt. Zo kan de discussie over geschikte erkenningsvoorwaarden voor cultuureducatieve jongerenwerkingen (die met maatschappelijk kwetsbare jongeren werken) ook gezien worden als een spanning omtrent het hybride karakter van deze organisaties. Ook bij Nakama werd het koppelen van recreatieve

activiteiten aan huiswerkbegeleiding door de Vlaamse Gemeenschapscommissie niet meteen op applaus onthaald. Huiswerkbegeleiding is daar een moeilijk punt omdat het binnen de visie van VGC niet past binnen jeugdwerk. Dat is een taak van de school en valt met andere woorden onder onderwijs. Natuurlijk kunnen jeugdwerkingen een stille ruimte aanbieden, maar daar stopt het. Wat daarbij voor bijkomende frictie zorgt is dat er aan Franstalige kant in Brussel wel volop ingezet wordt op *écoles de devoirs*". Voor ouders die beide gemeenschappen kennen komt dat wat vreemd over (I: Coördinator Jeugddienst VGC).

Echter, niet iedereen stapt zomaar mee in dit verhaal van hybriditeit. Een aantal respondenten maakt duidelijk dat er binnen het veld ook wat verwarring en meningsverschillen bestaan over waar de term hybriditeit juist op slaat. Daarbij suggereren respondenten dat vooral in een verstedelijkte context dit verhaal opgepikt wordt door lokale overheden en dat vooral kleinere gemeenten op een meer rigide manier omgaan met hun bevoegdheden en de definitie van jeugdwerk. Dit lijkt te suggereren dat hybride jeugdwerkvormen samenhangen met verstedelijking en dus misschien ook wel met diversiteit. Meegaan in het verhaal van het overstijgen van hokjesdenken is een uitdaging, zeggen onze respondenten, maar er worden zeker stappen ingezet. De coördinator van de jeugddienst van de VGC verwoordt het als volgt: *"We merken wel de laatste jaren, dat die hybriditeit inderdaad alleen maar toeneemt. En dat een overheid daar niet... we zijn daar een weg als overheid aan het afleggen. Een overheid werkt natuurlijk gemakkelijks halve in hokjes [...]. Maar we zien dat heel veel organisaties die hokjes aan het overstijgen zijn. We zijn dat ook stilletjes aan zelf aan het opschuiven. En zo lukt het beter en beter om vanuit verschillende beleidsdomeinen een organisatie als een geheel te bekijken, om daar als een geheel ondersteuning, subsidies, of een overeenkomst mee af te sluiten."* Er is met andere woorden zeker bereidwilligheid bij overheidsdiensten om mee te veranderen met een veranderende realiteit; maar dit vergt inspanningen omdat het samenwerking of coördinatie tussen normaliter apart opererende diensten vereist.

4. Afsluitende discussie: spanningsvelden blootgelegd

Doorheen de case beschrijvingen (deel 2) en de vergelijkende analyse (deel 3) kwamen enkele duidelijke spanningsvelden naar boven: de spanning tussen een niet-categoriale versus een meer doelgroepgerichte aanpak, aanbodgericht versus vraaggericht werken, authenticiteit versus professionaliteit en inbedding binnen gevestigde organisaties versus behoud van autonomie. De vier cases uit dit onderzoek, elk op hun manier sociaal innovatieve jeugdwerkinitiatieven, leggen een aantal discussie- en aandachtspunten bloot met betrekking tot diversiteit in en van het jeugdwerk. In dit afsluitende deel bespreken en contextualiseren we deze spanningsvelden en illustreren we ze (opnieuw) aan de hand van de cases. Op die manier hopen we de dialoog tussen jeugdwerkinitiatieven, de sector van het jeugdwerk (in het bijzonder de gevestigde jeugdwerkorganisaties) en lokale en Vlaamse overheidspartners inhoudelijk te voeden. Voor een bondige samenvatting van onze belangrijkste bevindingen verwijzen we de lezer naar de executive summary aan het begin van dit rapport.

Een eerste spanningsveld betreft dat van **een niet-categoriale versus een meer doelgroepgerichte aanpak** wat betreft het inzetten op diversiteit in het jeugdwerk. Vaak wordt voor de eerste benadering de term 'inclusie' gebruikt, maar dit werkt verwarrend omdat ook doelgroepgerichte werkingen uiteindelijk gericht zijn op het insluiten van moeilijker te bereiken doelgroepen in het jeugdwerk. Waar de niet-categoriale aanpakstreeft naar een diversiteit aan jongeren binnen individuele jeugdwerkorganisaties, zet de doelgroepgerichte aanpak eerder in op een diversiteit aan organisaties met een verschillend bereik binnen de sector van het jeugdwerk. Het gaat bij een doelgroepgerichte benadering dus om het realiseren van inclusie en diversiteit op het niveau

van de hele sector, eerder dan op het niveau van individuele organisaties. Tegenstanders van een doelgroepgerichte aanpak zijn niet overtuigd van de noodzaak van dergelijke groepen en zijn vaak van mening dat ze segregatie in de hand werken. Voorstanders van een categoriale aanpak benadrukken het belang dat jongeren zich thuis en veilig voelen in een groep, dat ze zichzelf kunnen zijn en dat er door nauwere aansluiting bij de leefwereld (h)erkenning en mede-eigenaarschap is. Daar ligt het zelfverkleerde succes – onderbouwd door cijfers over het goede bereik van jongeren en kinderen met een migratie-achtergrond – van al onze bestudeerde cases. Men is overtuigd dat je deze positieve consequenties van jeugdwerk niet zomaar voor iedereen kan creëren binnen één groep of organisatie. Als jongeren helemaal niet participeren aan het jeugdwerk, dan heb je volgens hen pas segregatie.

Het belang van een categoriale strategie valt moeilijk volledig te begrijpen zonder de (veelal informele) mechanismen van sociale uitsluiting die nog steeds spelen tegenover mensen met migratieachtergrond en/of in een maatschappelijk kwetsbare positie. Het gaat hier naast erg duidelijke drempels als lidgeld, uniform en toegcultuur, ook over minder zichtbare drempels als het gevoel er niet (echt) bij te horen en anders te zijn. (zie ook 3.1. over de collectieve dimensie van empowerment). De argumentatie van de initiatiefnemers in onze cases sluit aan bij wat de Amerikaanse filosofe Nancy Fraser ‘subaltern counterpublics’ heeft genoemd. Fraser reageert daarmee tegen filosofen die stellen dat iedereen in een democratische samenleving als gelijke kan deelnemen aan het publieke debat, ongeacht je sociale positie, afkomst, gender enzovoort. Fraser toont dat die ene ‘neutrale’ publieke ruimte nooit heeft bestaan en dat de normen van de witte (mannelijke) middenklasse doorheen de geschiedenis tot neutraal en inclusief zijn verheven⁴⁸. Ze argumenteert dat het realiseren van “participatie als gelijke” verder moet gaan dan de afwezigheid van formele uitsluiting. Echte participatie veronderstelt ook de mogelijkheid om zich uit te drukken met zijn of haar “eigen stem”, met de bijhorende stilistische en sociaal-culturele eigenheden⁴⁹. Dat is niet evident en het laten samenvallen van alle maatschappelijke discussies in één alomvattende publieke sfeer (of organisatie) is daarom niet wenselijk. Fraser wijst hierbij naar het cruciaal belang⁵⁰ van verschillende arena’s of ‘publieken’ waarbinnen mensen die tot een bepaalde (gemarginaliseerde) groep behoren wel als gelijke kunnen deelnemen. Vanuit deze niches kunnen deelnemers zich organiseren, groeien en hun eigen

48 Het deconstrueren van dit proces, zowel op individueel als op organisatie niveau, sluit dicht aan bij wat respondenten in de UW case beschrijven als ‘dekoloniseren’.

49 (Fraser, 1997: 83)

50 Fraser toont ook dat mensen van kleur, vrouwen, holebi’s en arbeiders zich historisch gezien regelmatig georganiseerd hebben in dit soort alternatieve arena’s. Deze ‘contrapublieken’ zijn niches waar benadeelde groepen discours kunnen ontwikkelen, over hun identiteit, noden en belangen, die ingaan tegen dominante norm.

discours ontwikkelen om vanuit een sterkere positie deel te nemen aan het publiek debat en de bredere samenleving.

De niet-categoriale strategie werd de afgelopen decennia regelmatig door beleidmakers naar voren geschoven als dé strategie, maar het nieuwe jeugdwerk decreet erkent dat beiden van belang zijn en naast elkaar kunnen bestaan. Dergelijke evolutie zien we duidelijk in de groeiende waardering voor een doelgroepgericht jeugdwerkinitiatief als ROJM. En we zien dit ook duidelijk terugkomen in de case van het jeugdopbouwwerk in Mortsel. Daar wordt zowel ingezet op het bouwen van nieuwe initiatieven rond jongeren met specifieke vragen, als op het toeleiden naar bestaand aanbod (zoals het Jeugd Rode Kruis). Bovendien bakenen initiatieven hun doelgroep niet af op basis van de (migratie)achtergrond van jongeren, ze staan in principe open voor iedereen.

Toch is deze spanning tussen niet of wel doelgroepgericht duidelijk voelbaar doorheen onze gesprekken: enerzijds moeten organisaties bereid zijn zich open te stellen voor iedereen, zeggen onze gesprekspartners. Anderzijds moeten of mogen organisaties hun eigenheid daardoor niet verliezen. Het allerbelangrijkste vinden zij dat jongeren een plaats vinden waar ze engagement kunnen opnemen en eigenaarschap kunnen voelen. Hoewel diversiteit van de samenleving weerspiegelen dus niet de betrachting van elke organisatie hoeft te zijn, vindt men het wel degelijk belangrijk dat er op bepaalde momenten een zekere mate van uitwisseling is. Sahd Jallabah (Coördinator ROJM): *“Het is ook wel de bedoeling dat we naar elkaar toegroeien, dat we samenkomen op bepaald momenten. En dat doen we. Formaat organiseert bijvoorbeeld vormingsweekenden. En onze jongeren gaan dan mee met jongeren van een Jeugdhuis in West-Vlaanderen bijvoorbeeld. Zowel voor onze jongeren als voor hen is dat een soort van shocktherapie. Maar het is heel belangrijk dat ze elkaar ontmoeten en leren kennen. Om de verschillen, gelijkenissen en gedeelde interesses te zien.”*

Een kernpunt van dit spanningsveld gaat dus over het creëren van uitwisseling tussen jongeren met een verschillende achtergrond omdat het leefwereld verbredend en verbindend kan werken. Men lijkt enerzijds bezorgd dat een niet-categoriale aanpak deze uitwisseling vaak niet goed organiseert, wat kan leiden tot kwetsuren, onbegrip en non-participatie. Anderzijds is het de vraag of men via een meer categoriale aanpak nog wel inzet op die uitwisseling en niet gewoon terugplooit op de eigen groep.

De vier cases zetten wel degelijk in op uitwisseling tussen leefwerelden, zij het op verschillende manieren, bijvoorbeeld door deel te nemen aan activiteiten waar verschillende groepen aan deelnemen (Nakama), door samen te werken met theaterhuizen en door optredens voor een breder publiek te organiseren (UW), door aan vormingsweekenden of voetbaltoernooien mee te doen (ROJM), door verschillende groepen te betrekken in één activiteit of door ze naar elkaar toe te leiden (Mortsel). Jeugdopbouwwerker Mortsel: *“als dat lukt, dat zijn eigenlijk de mooiste projecten. Maar het lukt zeker niet altijd, vooral met jongeren is het moeilijker omdat die toch meer met hun identiteit bezig zijn, bij kinderen gaat dat vaak vlotter”*. Mix en interactie blijft dus een soort van ideaal, maar het is zeker geen ‘idée fixe’. Daarbij wordt duidelijk gesteld dat het onmogelijk en onwenselijk is om sociale mix te forceren of op te leggen, en dat uitwisseling(smomenten) eerder dan een doorstroomdoelstelling de meeste toegevoegde waarde voor de veelal maatschappelijk kwetsbare jongeren in zich herbergt. Hoe en hoe intensief verschillende jeugdwerkinitiatieven moeten inzetten op die uitwisseling blijft dus een uitdaging zonder standaard antwoord.

Een tweede spanningsveld omtrent jeugdwerk in/en diversiteit speelt tussen **aanbodgericht en vraaggericht werken**. In al onze cases komt vraaggericht werken naar voor als een cruciale factor voor het (voortdurend) bereiken en engageren van groepen jongeren die gemiddeld genomen minder participeren aan het jeugdwerk. ROJM pionierde hierin, en groeide in de jaren 1980 uit tot een kluwen van vzw's precies omwille van die vraaggerichte aanpak. Vandaag de dag is 'van onderuit werken' nog steeds één van de cruciale elementen die de werking tot een succes maken. In Leuven en Mortsel zijn de vertegenwoordigers van de Jeugddienst en dienst Vrije tijd overtuigd dat de switch richting een meer vraaggerichte aanpak en ondersteunende houding cruciaal is geweest voor het beter ondersteunen van vernieuwende jeugdwerk initiatieven voor en door jongeren (met migratieachtergrond). Vraaggericht werken komt in dit onderzoek naar boven als een kernelement inzake sociale innovatie omtrent diversiteit in het jeugdwerk. Die visie zien we het sterkst doorgedreven bij het jeugdopbouwwerk door Uit De Marge: *“Dat niet-aanbod gestuurde is cruciaal voor ons: telkens terug vertrekken vanuit dat outreachende en de vragen van jongeren eerder dan vanuit andere vooropgestelde doelen of aanbod dat al bestaat. Dat is niet evident voor de jeugdwerker die met die jongeren een aanbod heeft opricht en daar natuurlijk op wil verdergaan, maar soms moet je dat ook terug durven afbouwen als het niet meer aansluit bij de noden. Dat roept soms onbegrip en weerstand op bij onze partners”* (I: Coördinator UDM).

Ook hier zien we dus opnieuw spanning tussen deze aanpak van deze (jonge) initiatieven en hun (beleids)partners. Organisaties die er prat op gaan om flexibel in te spelen op vragen van deelnemers en vrijwilligers, doen vaak veel dingen tegelijk en werken over verschillende domeinen heen. Ze zijn daarom niet altijd makkelijk te volgen en passen niet altijd in de verwachtingen van hun partners en subsidiekanalen (zie 3.2.2.). Zeker wanneer een organisatie groeit dringt standaardisering, voorspelbaarheid en professionaliteit (wat betreft communicatie, transparantie en een stabiel aanbod). Dat lijkt bijna automatisch druk te zetten op het voortdurend kunnen experimenteren van de meer vraaggerichte aanpak. Dit is bijvoorbeeld één van de oorzaken van spanning in de fusie tussen UW en Artforum (2.2). Volgens de respondenten is dit experimenteel karakter een karakteristiek kenmerk van initiatieven die voortdurend willen inspelen op de vragen en noden van jongeren die nog niet door het jeugdwerk bereikt worden. *“Een verschil tussen ons en de scouts bijvoorbeeld, is dat er bij hen een vaste structuur of manier van werken is die je traditioneel altijd doorgeeft. Terwijl dat wat we met UW proberen doen, is constant innoveren, eigenlijk constant proberen in te spelen wat er op dat moment bij de jongeren speelt, maar dan wel natuurlijk binnen de scene waarin we werken”* (I: coördinator UW).

Het derde spanningsveld is dat tussen **professionaliteit en authenticiteit**. Beiden zijn meerlagige concepten die niet noodzakelijke tegenover elkaar staan. Met authenticiteit doelen we op een engagement dat herkenbaarheid, vertrouwen en gelijk(waardig)heid uitstraalt. Authenticiteit gaat vaak, maar niet noodzakelijk, gepaard met vrijwillige inzet en een gevoel van betrokkenheid. Professionaliteit brengt dan weer expertise, vooropleiding en stabiliteit met zich mee. Het wordt vaak gerealiseerd door betaalde krachten, maar kan ook (en los van betaalde krachten) wijzen op een geformaliseerde aanpak met duidelijke regels, planning en afspraken. Zowel vrijwilligers als professionals kunnen dus zowel authentiek als professioneel zijn.

In onze twee jonge cases (Nakama en UW) zien we dat ze er in slagen jongeren te bereiken omdat ze ‘de taal’ van de jongeren spreken en zich flexibel weten op te stellen tegenover het tempo en het wisselend engagement van deze jongeren. Wanneer ze echter duurzaam willen groeien en meedingen naar (structurele) middelen, speelt het in hun nadeel: ze spreken de taal van de subsidies niet en het zich op een meer fluïde manier organiseren dan hun professionele partners en overheden wordt maar moeilijk aanvaard. Onze cases tonen met andere woorden een voelbare spanning tussen authenticiteit en professionaliteit (zie ook 3.2.2). Tegelijkertijd staan beide concepten zeker niet altijd lijnrecht tegenover elkaar, denk maar aan deelnemers van ROJM

die doorgroeiden tot professionele kracht of een jeugdopbouwwerker die altijd heeft gevoetbald en zo een klik maakt met jongeren die dat ook graag doen.

De kenmerken van authenticiteit—herkenbaarheid, vertrouwen, gelijk(waardig)heid—gaan veelal gepaard met vrijwillig engagement. Geprofessionaliseerd jeugdwerk zoals WMKJ's hebben de afgelopen decennia een belangrijke rol gespeeld met betrekking tot het ontsluiten van en het opbouwen van capaciteit en expertise omtrent etnisch-culturele diversiteit in het jeugdwerk. Verschillende respondenten benadrukken het belang van professionele krachten omwille van de vooropleiding, het gegarandeerde engagement, de emotionele afstand, de mogelijkheid om mensen te evalueren en bij te sturen enzovoort. Vandaag staat er volgens sommige gesprekspartners echter ook een nieuwe lichting jongeren met diverse roots klaar: zij willen de stempel van (beleids)doelgroep van zich afschudden, en staan dan ook eerder weigerachtig ten opzichte van professionals en beleidsplannen die hen zo labelen. Nakama komt in dit onderzoek naar voren als een initiatief dat klaar staat om zich los te scheuren van het professioneel ondersteunend jeugdwerk dat in vergelijking met wat deze jongeren zelf realiseren vaak weinig wendbaar overkomt, verder afstaat van de jongeren, en met meer middelen, minder jongeren bereikt.

Ondanks de spanning en de sporadische kritiek erkennen jonge initiatiefnemers dat ze bepaalde professionele expertise en omkadering goed (kunnen) gebruiken in hun groeiproces en zoektocht naar middelen. Professionalisering draait in dit verband zeker niet alleen om meer betaalde jeugdwerkers die zich in de eerste lijn met de jongeren bezighouden, maar ook om omkadering en een kwaliteit van organisatie en communicatie vanuit de tweede lijn. Toch ervaart men spanning tussen ingaan op die druk wat betreft professionalisering (deels nodig om te groeien en voort te bestaan) en voldoende ruimte vrijwaren om hun eigen ding te kunnen blijven doen op de manier die cruciaal was om hun huidige imago en bereik te realiseren (evenzeer nodig om te groeien en voort te bestaan). Dit brengt ons bij het bewaken van de eigenheid.

Het laatste spanningsveld, dat sterk aansluit bij het voorgaande, betreft spanning tussen **ondersteuning en autonomie**. Dit spanningsveld is niet typisch voor het thema diversiteit in het jeugdwerk, maar komt regelmatig terug in studies over sociale innovatie voor sociale inclusie. Deze literatuur leert dat ondersteuning door overheden of gevestigde organisaties enerzijds cruciaal is voor een duurzame groei en spreiding van dit soort initiatieven, maar anderzijds kan

leiden tot coöptatie en institutionalisering die druk zet op de autonomie en het innovatief karakter⁵¹.

In onze cases zien we deze dynamieken zowel in relatie tot de overheid als in relatie tot gevestigde organisaties die ze willen ondersteunen als overkoepelende structuur. Dit zien we in het verhaal van Nakama, dat koos voor zelfstandigheid boven ondersteuning, het uitgebreid proces van fusie waar UW tracht om haar eigenheid te bewaken als kleinere partner, en de bewogen geschiedenis van ROJM in Mechelen. We zien het zelfs in het geval van opbouwwerk in Mortsel, waar het op een bepaald moment botst tussen de visie van Uit De Marge en de subsidiërende overheid wat betreft de invulling van het jeugdhuis. Als organisatie moet je al sterk staan om dan niet te buigen voor de toegang tot middelen en netwerk: *“omdat wij structureel gefinancierd zijn op Vlaams niveau kunnen wij ook opdrachten weigeren en hebben we meer ruimte om kritisch te zijn vanuit onze visie, dat heeft niet elke organisatie”* (I: Coördinator UDM). Een zelfde geluid vingen we op bij ROJM, dat *“deradicaliseringsmiddelen”* naast zich kan neerleggen omdat het niet bij haar visie past.

De beleidscontext van de afgelopen jaren, waarin het inzetten op het ontsluiten van diversiteit door middenveldorganisaties hoog op de agenda stond, komt in dit verband naar voren als een tweesnijdend zwaard voor deze jonge organisaties. In die context krijgen ze veel (symbolische) erkenning. Dit opent netwerken en geeft ook toegang tot tijdelijke middelen, maar ondertussen worden ze zeer veel gevraagd voor allerhande zaken waar geen middelen tegenover staan, waardoor ze moeite hebben om zelf verder ‘professionele’ capaciteit uit te bouwen. Erkenning opent met andere woorden deuren, maar zet ook veel druk op de jonge organisaties die hun plek nog aan het zoeken zijn en vertaalt zich onvoldoende in (her)verdeling van middelen en beslissingsmacht in de sector van het jeugdwerk.

Dit soort vernieuwende initiatieven hebben dus tegelijk nood aan ondersteuning op maat (zeker wat betreft organisatie, dossiers schrijven enzovoort) en nood aan voldoende ruimte⁵² om hun eigen ding te doen (zeker wat betreft de manieren waarop ze jongeren bereiken en met hen werken rond inhoud die ze goed kennen). Ze zoeken naar partners die een faciliterende rol willen opnemen, zonder hen een bepaalde manier van werken op te dringen. We zien dat de

51 (Oosterlynck et al., 2019)

52 In dit verband is het rapport ‘Ruimte maken’ van Demos (2015) over diversiteit en interculturaliteit in de cultuursector een interessante bijdrage. Het bespreekt onder andere het belang van informele netwerken en parallele circuits, alsook de nood aan zelfstandigheid en autonome platformen voor vernieuwende initiatieven die bijdragen aan diversiteit binnen de sector.

initiatiefnemers vaak beroep doen op informele netwerken van medestanders om deels aan deze druk te ontsnappen. Dat is bijvoorbeeld zo bij Nakama en een dicht netwerk van Brusselse jeugdwerkers die het initiatief erg genegen zijn, en die daarvoor, bij monde van de coördinator van de VGC jeugddienst enorm veel erkenning (maar geen specifieke ondersteuning) krijgen. De vraag is in hoeverre dit erkende waardevolle werk duurzaam kan zijn en of het beleid hiervoor geen kaders kan ontwikkelen. Maar niet altijd en overal heerst er evenveel (wederzijds) begrip en erkenning. Dan schuren en botsen de drang naar autonomie en de geijkte manier van werken van organisaties met middelen. Soms blijven deze spanningen (lang en onuitgesproken) onderhuids sudderen, soms worden ze expliciet aangehaald. Bij wijze van afronding zouden we hierbij de case van ROJM nogmaals naar voren willen schuiven, waarbij duidelijk wordt dat “door af en toe flink te botsen” er andere inzichten kunnen ontstaan die tot dialoog, elkaar beter leren kennen, begrip en naar elkaar toegroeien kunnen leiden. Als onderzoekers koesteren wij met bovenstaand rapport de hoop om hier toe bij te dragen.

Bibliografie

Ambrassade (2016) *Visienota: Diversiteit in/en het jeugdwerk*. Prioritaire werkgroep diversiteitsbeleid in opdracht van de Commissie Jeugdwerk. Onder begeleiding van Demos. Online:

<https://issuu.com/deambrassade/docs/ambrassade-visienota-2-digitaal> (laatst geraadpleegd 16/12/2019).

Ang, W. (2016) Hoe worden jongeren wie ze zijn?: Identiteit in een diverse wereld. Sociaal.net, online:

<https://sociaal.net/achtergrond/identiteit-in-een-diverse-wereld> (laatst geraadpleegd 30/08/2019).

Branden, T., Cattacin, S., Evers, A., & Zimmer, A. (Eds.). (2016) *Social innovations in the urban context*, Springer Open.

Blommaert, J. & Martens, A. met medewerking van Arnaut, Bulcaen, Jaspers en Senoussi (1998) “Naar een migrantenbeleidsplan voor Mechelen”, Gent, Vakgroep Afrikaanse Talen en Culturen, Universiteit Gent, 1998.

Blommaert, J., Martens, A. & Arnaut, K. (1999) *Van Blok tot Bouwsteen : een visie voor een nieuw lokaal migrantenbeleid*. EPO, Berchem.

Demos 0 (215) *Ruimte maken: reflectie op de aanpak van diversiteit en interculturaliteit in de cultuursector*, Brussel: Demos vzw, online:

https://demos.be/sites/default/files/ruimte_maken_voor_verschil_demosvzw.pdf (laatst geraadpleegd 30/08/2019).

De Graaf, L. (2017). Van top tot teen in verbinding: Beweging van onderop, beweging aan de top. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, online: <https://www.socialevraagstukken.nl/wp-content/uploads/HU-openbare-les-Laurens-de-Graaf-Van-top-tot-teen-in-verbinding.pdf> (laatst geraadpleegd 16/12/2019).

Departement cultuur, jeugd en media (2018) *Diversiteit in/en het jeugdwerk. Masterplan 2018-2020*. Online: <https://ambrassade.be/nl/attachments/view/180221-MP%20DIVERSITEIT-A4-DEF> (laatst geraadpleegd 15/12/2019).

Dodge, J., & Ospina, S. M. (2016) Nonprofits as “Schools of Democracy” A Comparative Case Study of Two Environmental Organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45(3), 478-499.

Coussée, F. (2011) Wat is jeugdwerk? Gedeelde identiteit in een verkaveld werkveld, *Alert*, 37(1): 35-43.

Coussée, F. (2006), *De pedagogiek van het jeugdwerk*, Doctoraatsdisseratie, Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.

Fraser, N. (1997) *Justice Interruptus. Critical Reflections in the “postsocialist” condition*, New York: Routledge.

Laoukili, F., Oosterlynck, S., & Cools, P. (2019) Etnisch-culturele diversiteit in het Vlaamse middenveld, *Spotlightpaper CSI Flanders*, online: <https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2019-05/15%20-%20Etnisch-culturele%20diversiteit%20in%20het%20Vlaamse%20middenveld.pdf> (laatst geraadpleegd 30/08/2019).

Laoukili, F., Oosterlynck, S., Swerts, T., Wouters, R. & Cools, P. (2019) Omgaan met etnisch-culturele diversiteit in het middenveld: een overzicht van paradigma's. *CSI Flanders Spotlight paper*, Online: <https://middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2019-12/Etnisch-culturele%20diversiteit%20in%20het%20middenveld%20-%20overzicht%20paradigma%27s.pdf> (laatst geraadpleegd 16/12/2019).

Oosterlynck S., Novy A., Kazepov Y., Cools P., Saruis T., Leubolt B. & Wukovitsch F. (2019) Improving poverty reduction : lessons from the social innovation perspective. In *Decent incomes for all: improving policies in Europe*, Cantillon, B. et al. (eds) Oxford, Oxford University Press, 179-200.

Oosterlynck, S., & Cools, P. (2012). Lokale initiatieven als bouwstenen van sociale innovatie. In *Armoede en sociale uitsluiting: jaarboek 2012*, Dierckx, D. et al. (eds), Leuven: Acco, 195-212.

Oosterlynck, S., Schillebeeckx, E., & Schuermans, N. (2012). Voorbij sociale mix. In D. Holemans (Ed.), *Mensen maken de stad. Bouwstenen voor een sociaalecologische toekomst* (pp. 117-127). Berchem: EPO.

Roofthoof, N. (2019) “Met vallen en opstaan. Het ontstaan van de Marokkaanse gemeenschap in Mechelen en het integratiebeleid (1962-1982); *Brood & Rozen*: 2019 (1): 33-55.

Schuermans, N., Vandenabeele, J., Oosterlynck, S., Jans, M. & Holemans, D. (eds.), *Solidariteit in superdiversiteit: Handvatten voor concrete actie*, Leuven: Acco.

Stake, R.E. (2006) *Multiple Case Study Analysis*, New York: The Guilford Press.

Somers, B. (2016) *Samen Leven: Een hoopvolle strategie tegen IS*, Antwerpen: Houtekiet.

Van de Walle, T., & De Bie, M. (2012) Jeugdwerk en sociale integratie: klein antwoord op een grote vraag... *Tijdschrift voor jeugd en kinderrechten*, 13(2), 82-95.

Van Puymbroeck, N. (2014) *Migratie en de Metropool: 1964-2013*, Leuven: Acco.

Van Robays, B. & Kanmaz, M. (2015) Armoede bij mensen met migratieachtergrond, *Sociaal.net*, online: <https://sociaal.net/achtergrond/armoede-bij-mensen-met-migratieachtergrond/> (laats geraadpleegd 31/07/2019).

van Ceulebroeck & De Ceuster (2019) "Bruggenbouwen in en met het jeugdwerk" Departement Cultuur, Jeugd & Media. Pg 37-39

Van de Walle, T. (2011) *Jeugdwerk en sociale uitsluiting: de toegankelijkheidsdiscussie voorbij?*, Doctoraatsdisseratie, Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.

Van Welzenis, I. (2000) Doorlichting van de interne en externe (samen) werking van jeugdhuis Rzoemie te Mechelen, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie Leuven.

Appendix I: Respondenten

Respondenten voor de case Nakama

Respondent (functie)	Datum van het interview
Initiatiefnemer Nakama	13/06/2019
Vrijwilliger Nakama	13/06/2019
Medewerker Foyer vzw	14/06/2019
Ondersteuner Speelpleinwerking VDS	15/07/2019
Coördinator Jeugddienst VGC	28/06/2019

Respondenten voor de case Urban Woorden

Respondent (functie)	Datum van het interview
Coördinator Urban Woorden	04/04/2019
Coördinator Artforum	09/04/2019
Medewerker jeugddienst Leuven	03/05/2019
Medewerkster Urban Woorden en Artforum	08/05/2019
Medewerker cultureel centrum Leuven	08/05/2019
Workshopgever Urban Woorden	08/05/2019
Medewerkster Vlaams departement CJM	20/05/2019
Voormalig coördinator Artforum	21/05/2019

Respondenten voor de case ROJM

Respondent (functie)	Datum van het interview
Initiatiefnemer ROJM	29/06/2019
Coördinator ROJM	19/06/2019
Voormalig Coördinator Jeugddienst Mechelen	04/07/2019
Stafmedewerker Positieve Identiteitsvorming Mechelen	04/07/2019
Coördinator J@M Mechelen	05/07/2019

Respondenten voor de case vindplaatsgericht jeugdwerk in Mortsel

Respondent (functie)	Datum van het interview
Jeugdopbouwwerker	23/05/2019

Projectcoördinator/jeugdfunctionaris	23/05/2019
Coördinator Uit De Marge	14/06/2019
Groepsleiding Jeugd Rode Kruis	01/07/2019
Directeur dienst Welzijn	19/07/2019

Appendix II: Vragenlijst

1. Ontstaansgeschiedenis

Hoe zijn jullie ontstaan?

- Sinds wanneer?
- Wie waren de oprichters? Wie waren de drijvende krachten en partners in de beginfasen? Wat was de motivatie?

2. Wat doen jullie, met wie en waarom?

Wie is jullie doelgroep? Bereiken jullie je doelgroep? Hoe?

Welke activiteiten doen jullie?

- Op welke levensdomeinen werken jullie [hybriditeit]
- Gaat jullie werking voorbij het recreatieve?
- In welke zin kunnen jongeren op lange termijn de vruchten plukken van deelname aan jullie organisatie [pedagogisch project]
 - Bieden jullie (door)groei mogelijkheden?
 - Op welke manier brengen jullie je jongeren in contact met zaken en mensen waar ze anders niet mee in contact zouden komen.

Zou je je organisatie omschrijven als “jeugdwerk”? Waarom wel, waarom niet.

- Zijn er andere (jeugdwerk) organisaties die jullie als jullie zus of broer beschouwen omdat ze met gelijkaardige dingen bezig zijn?

Zou je je organisatie omschrijven als een “zelforganisatie”? [voor en door, vrijwillig engagement]

Zou je je organisatie omschrijven als een “hybride” organisatie?

- En welke domeinen/sectoren dan wel?

Wat is jullie visie op diversiteit? Streven jullie naar inclusiviteit? Het bereiken en ondersteunen van een bepaalde doelgroep of hebben jullie andere kaders? (perspectieven op diversiteit van multiculturalisme, over postkolonialisme over superdiversiteit, ...)

- Willen jullie met jullie werking bijdragen tot (een nieuwe manier van omgaan met) diversiteit in het jeugdwerk of de samenleving. Is het deel van jullie missie?

3. Traject naar erkenning en ondersteuning?

Met welke middelen is jullie organisatie begonnen? Hoe is dat geëvolueerd. Wat waren sleutelmomenten?

Wordt je vandaag ondersteund?

- Subsidies (projectmatig, structureel) welke?
- Eventueel lokalen en steun “in natura”?
- Expertise
- Samenwerkingen en verhoudingen met gevestigde organisaties (koepel, jeugddienst, andere) en overheden

Welke vorm van ondersteuning streef je vandaag (nog) naar?

Passen jullie in de bestaande subsidiekaders?

Heb je het gevoel dat je de gevestigde manier van werken in het jeugdwerk uitdagen? Is er frictie in de benadering? Is er voldoende ruimte voor een organisatie zoals jullie?

In hoeverre verandert subsidiëring de eigenheid van jullie organisatie? Wat zijn de voor en nadelen van erkenning/ondersteuning?

4. Case-specifieke vragen en Afsluitend

Waar willen jullie staan over 10 jaar?

Appendix III: Toelichting bij de case selectie

Het doel van dit rapport was om enkele (1) vernieuwende, (2) hybride initiatieven uit het (3) jeugdwerk, die erin slagen om (4) ethnisch-culturele diversiteit te ontsluiten, in de diepte toe te lichten. Deze doelstelling maakte het selecteren van onze cases niet evident. Ten eerste zijn ‘innovatie’ en ‘hybriditeit’ per definitie al moeilijk helder af te bakenen begrippen. Ten tweede zijn de middenveldfenomenen die achter deze labels schuilgaan vaak voortdurend zelf in beweging. Ten derde is het lokaliseren van deze initiatieven een uitdaging. En ten slotte: waarom bepaalde initiatieven boven andere verkiezen, op een moment dat je nog niet zeker weet wat het initiatief juist allemaal gaat onthullen?

Omwille van deze redenen lichten we hier beknopt toe hoe de selectie van de gerapporteerde cases juist in zijn werk gegaan is. Dat gebeurde in een eerste stap via een reeks verkennende interviews met (koepel)organisaties uit het jeugdwerk. We contacteerden en spraken met vertegenwoordigers van Uit De Marge, Formaat, Bataljong, Chiro, KSA, VDS en De Ambrassade. We legden aan deze personen telkens het opzet van ons rapport uit, en vroegen of zij op de hoogte waren van jeugdwerkinitiatieven die aan onze omschrijving voldeden. Op die manier legden we een *longlist* aan van een stuk of 30 organisaties.⁵³ Van deze organisaties zochten we vervolgens online naar meer informatie die we bundelden in een tabel.

Na deze verkenningsfase was het zaak om van deze longlist cases te selecteren. We hanteerden daarbij vier criteria. Wat de eerste twee criteria betreft kunnen we stellen dat deze noodzakelijke kenmerken waren opdat het initiatief in aanmerking kon kunnen komen voor selectie. Het betreft minimumvereisten.

⁵³ De volledige lijst van organisaties: Alif Lam (Vilvoorde); Bazzz (Antwerpen); Bekile (Brussel); Bruggen voor Jongeren (Brugge); Bruggenbouwer (Mechelen); City Pirates (Antwerpen); Coder Dojo (België); De Gemeenschap (Sint-Niklaas); De Ster (Limburg); Durak (Beringen); Ergincon (Gent); Fleks (Deurne); Growfunding (Brussel); Kolamela (Vilvoorde); Kroontjescrew (Sint-Niklaas); Molengeek (Molenbeek); Nakama (Laken); Nerdlab (Gent); Ozburun (Gent); Ozgunner (Gent); Partage en Couleurs (Vlaams Brabant); Planet Zinga (Vilvoorde); ROJM (Mechelen); Urban Woorden (Leuven); Villa Kaluz (Kiel); vzw Jong (Gent); Wakawaka (Mechelen);

- Etnisch-culturele diversiteit – Een groot aandeel van de deelnemers aan activiteiten hebben een migratieachtergrond. Dit criterium sluit aan bij de innovatie-focus die deze case study heeft, met name het beter incorporeren van de bestaande etnisch-culturele diversiteit in de samenleving in het jeugdwerk. Van secundair belang daarbij was wie de initiatieven inrichtte. Al gauw bleek echter dat wanneer koepels gevraagd werd naar vernieuwende initiatieven, er bij twee types organisaties uitgekomen werd: in de eerste plaats zelforganisaties (initiatieven opgericht door en voor jongeren met een migratieachtergrond); in de tweede plaats vindplaatsgerichte initiatieven met professionele ondersteuning (WMKJs). Beide types zijn vertegenwoordigd in onze case-selectie.
- Hybriditeit – Dit criterium maakt dat het om jeugdwerk gaat dat vrijetijd combineert met werken op andere levensdomeinen (tewerkstelling, cultuur, sport, onderwijs, welzijn, ...). We hanteren hierbij de notie van ‘hybriditeit’ zoals beschreven en gevisualiseerd in de visienota van de Ambrassade uit 2016 (p 14). Belangrijk is dat in die visienota ook over hybriditeit als ‘de afstand tot het centrum’ wat de aard van de ontplooide activiteiten betreft, gesproken wordt. Het ‘centrum’ verwijst naar de kernactiviteiten van het gevestigd jeugdbewegings- en jeugdhuiswerk. Organisaties in het centrum kennen een grote naambekendheid, lange traditie, hun methodieken staan hoog aangeschreven, ze mikken op een sociaal-economisch en sociaal-cultureel dominant publiek. Ze gaan met het merendeel van de beleidsaandacht en koek lopen, en zijn vanuit dat opzicht “de norm”. Voor organisaties in de periferie gaat dit in veel mindere mate op. Daar tegenover staat dat voor jongeren uit kansengroepen organisaties uit de periferie vaak het eerste aanspreekpunt zijn, en dus niet bijzonder, maar “normaal”. En, omwille van het vaak hybride karakter van organisaties uit de periferie, vervullen zij een belangrijke brugfunctie naar andere levensdomeinen. Hoewel de visienota te eng zwart-wit denken over centrum en periferie afraadt, en het met het nieuwe begrippenkader net het dichotome denken van “regulier” vs. “doelgroepgericht” jeugdwerk wil overstijgen, kwamen we door onze focus op innovatie en hybriditeit sneller uit bij initiatieven uit de periferie van het jeugdwerk.

Naast deze twee vaste criteria—elke case moest een bepaalde mate van hybriditeit alsook ontsluiting van etnisch-culturele diversiteit kunnen aantonen—hanteerden we ook twee spreidingscriteria. Hiermee hoopten we expliciet variatie in onze cases aan te brengen. Op die manier zouden de gelijkenissen tussen de (erg verschillende) cases op meer veralgemeenbare

spanningen en uitdagingen kunnen wijzen en zou het rapport aantrekkelijker en herkenbaarder worden voor een bredere waaier aan geïnteresseerden binnen het jeugdwerk. De twee spreidingscriteria zijn de volgende:

- 'Type' Jeugdwerk – Binnen het jeugdwerk wordt er traditioneel een onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van jeugdwerk, waarbij domeinen zoals jeugdbeweging, jeugdhuizen en speelpleinen een belangrijke categorisering vormen naast de werking van de WMKJs. Gezien het hybride, innovatieve karakter van de organisaties in ons rapport combineerden de meeste organisaties die op onze longlist belandden kenmerken van types werkingen. Toch kan elke organisatie min of meer teruggebracht worden naar één type van deze traditionele vorm van jeugdwerk. We zorgden ervoor dat onze cases deze verschillende types afdekten. Zo heeft Nakama veel kenmerken van een jeugdbeweging en was speelpleinwerking daarbij een belangrijke katalysator, is ROJM een jeugdhuis (en WMKJ), laat de case over Mortsel en vindplaatsgericht werken het perspectief van de WMKJ aan het woord. Urban Woorden biedt op haar beurt kunst- en cultuureducatie aan jongeren.
- 'Graad van verankering' – We doelen met dit criterium op verankering in formele structuren van het jeugdwerk. We werkten hier met een driedeling. Sommige organisaties zijn nog erg pril; ze opereren als het ware bijna onder de radar en komen nog maar net de neus aan het venster steken. Andere organisaties zetten stappen naar of krijgen reeds projectsubsidies, of gaan samenwerkingen aan met andere, meer gevestigde organisaties. Ten slotte zijn er organisaties die al een langer traject afgelegd hebben. Zij krijgen bijvoorbeeld structurele ondersteuning (werkingssubsidies gekoppeld aan officiële erkenning). Dit criterium heeft opnieuw te maken met de afstand tussen centrum en periferie, maar in dit geval gaat het niet over de aard van de jeugdwerkactiviteiten maar over 'bij het centrum aanleunen' in termen van erkenning, ondersteuning, institutionalisering etc. We vermoedden dat organisaties in deze verschillende fasen met verschillende invullingen van meer algemene uitdagingen geconfronteerd zouden worden. Door variatie in het verankeringscriterium na te streven hopen we deze verschillen aan bod te laten komen. Zo is Nakama een bijzonder pril initiatief. Het ontstond in 2018. ROJM daarentegen werd reeds opgericht in 1978 en ontvangt structurele werkingsmiddelen. Urban Woorden heeft in 2016 een aanvraag tot erekennung en structurele middelen binnen het jeugdwerkdecreet aangevraagd, maar die werden geweigerd. Sinds 2018 is de organisatie gefuseerd met Artforum en heeft het zo sinds kort toegang tot meer structurele middelen. Het

jeugdopbouwerk in Mortsel wordt gefinancierd met Vlaamse middelen en wordt uitgevoerd door de gevestigde organisatie Uit De Marge.

Op die manier reduceerden we de lijst van 30 potentieel interessante cases tot de vier die voorliggen in het rapport. Kiezen is natuurlijk verliezen. Zo kozen we binnen het criterium “type Jeugdwerk” bij “jeugdbeweging” voor het meest prille initiatief (Nakama). Dit leek ons het meest dynamisch en interessantste jonge initiatief voorhanden. Daardoor vielen Bekile (dat zijdelings aangeraakt werd) of Planet Zinga (een werking in Vilvoorde) als nieuwe jeugdbewegingen af. Of werd er bij het type “jeugdhuis” voor de meest gevestigde naam met een rijke geschiedenis gekozen (ROJM), waardoor werkingen als De Gemeenschap (Sint-Niklaas) of Villa Caloes (Kiel) niet bestudeerd werden. Ten slotte speelden ook andere rapporten binnen CSI Flanders een rol. Sint-Niklaas wordt zo bijvoorbeeld al uitgelicht vanuit .. perspectief. En in Antwerpen maken een case-study over diversiteit en borgerhout en diversiteit en ondernemerschap het moeilijk om die cases ook hier aan bod te laten komen: dat zou voor een overvragen en participatiemoedeheid zorgen.

Appendix IV: verslag stakeholdersessie

Het doel van deze stakeholder assessment is om de resultaten van onze case study voor te stellen en te bespreken met een groep professionals met praktijkervaring rond het thema jeugdwerk en diversiteit. Op voorhand stuurden we de deelnemers de executive summary van het case study rapport en de innovatiematrices die de vernieuwingsdynamiek in de cases schematisch voorstellen. Na een presentatie van de belangrijkste inzichten uit het onderzoek vroegen we de deelnemers of de bevindingen **herkenbaar** zijn; welke elementen **transfereerbaar** zijn naar andere organisaties en contexten; en welke **aanbevelingen** zijn zouden geven aan middenveldorganisaties en beleidsmakers.

De zes deelne(e)m(st)ers die bijeenkwamen op 8 november 2019 zijn allen actief rond de thema's jeugd en diversiteit, maar vanuit een verschillende insteek. Twee deelnemers spreken vanuit hun ervaring in een koepelorganisatie van grote, gevestigde jeugdwerkverenigingen, twee andere deelnemers zijn werkzaam rond het thema jeugd en vrije tijd in stadsdiensten van centrumsteden, nog een deelnemer is stafmedewerker rond het thema jeugdwerk en sport voor een koepel van etnisch-culturele verenigingen, een laatste deelnemer is coördinator van een jeugdwerkorganisatie met een divers bereik van jongeren.

Omdat wij het belangrijk vinden dat de stem van deze stakeholders voldoende doorklinkt kiezen we er voor om regelmatig quotes uit het gesprek te gebruiken. De deelnemers blijven anoniem, maar we geven wel een situering van de deelnemer als dat relevant is voor de interpretatie van de quote.

Wat vinden de deelnemers herkenbaar?

Verschillende spanningen, aandachtspunten en trends uit het case study rapport zijn herkenbaar voor onze deelnemers. Zo herkent men **het belang van rolmodellen**. Zij spelen een cruciale rol, maar een te grote afhankelijkheid van charismatische, ondernemende individuen maakt je initiatief kwetsbaar wanneer deze persoon vertrekt. Dit is niet alleen zo voor 'diverse' of 'vernieuwende' initiatieven, het is **typisch voor bijna alle jeugdorganisaties**, al hebben meer gevestigde spelers met een sterke koepelorganisatie en een langere traditie meestal wel meer ondersteuning en routine om dergelijke schokken op te vangen.

Ook de **spanningsvelden** uit de studie zijn heel herkenbaar, niet alleen voor (relatief) nieuwe organisaties. Ook gevestigde spelers ervaren bijvoorbeeld moeite om middelen te verkrijgen voor hun innovatieve projecten, zeker voor een doorstart na een experimentele fase is dat moeilijk.

De strategie van grotere spelers om in te zetten op het **‘inlijven van’ of ‘fuseren met’ kleine, meer diverse en vernieuwende initiatieven** – zoals in de case van Nakama en Urban Woorden – is iets wat vandaag leeft binnen de sector en bijvoorbeeld gedaan wordt door Chiro en Scouts. Men ziet dat dat voordelen kan hebben voor beide partijen en is geïnteresseerd om meer te weten te komen over de ervaringen met het fusietraject tussen Art Forum en Urban Woorden.

Een andere deelnemer herkent ook zeer sterk de **kloof tussen het perspectief van jongeren en jeugdwerkorganisaties enerzijds en overheden anderzijds**.

“Ik denk dat het soms een kwestie van taal is, maar het gaat ook verder, over wat je met dat jeugdwerk wil bereiken. Ik zie dat vooral in de case van het Jeugdopbouwwerk.”

Andere deelnemers treden hem bij. Ze vinden dat de overheid te vaak een **drang naar “instrumentalisering” of “nuttigheidsdenken”** vertoont tegenover initiatieven die een diverse of maatschappelijk kwetsbare doelgroep engageren. Op die manier krijgen deze initiatieven niet dezelfde erkenning als andere jeugdwerkinitiatieven en moeten ze soms aan extra verwachtingen voldoen die niet altijd aansluiten bij hun missie.

“Het is belangrijk dat het helder blijft waarom we bepaalde zaken willen subsidiëren. Is het vanuit een ideologie (spelen om te spelen) of vanuit een methode (jeugdwerk voor integratie). Dat wordt vaak op één hoop gegooid.”

Is er de afgelopen decennia maar weinig resultaat geboekt? Zo ja, waarom?

In het case study rapport wordt de opkomst van nieuwe initiatieven deels ingeleid als een reactie op het feit dat, over het algemeen, het gevestigde jeugdwerk er na jaren van inspanningen en discussie nog steeds maar in erg beperkte mate in slaagt om jongeren met migratieachtergrond te bereiken en te engageren. Dit wilden we afdrukken bij onze stakeholdergroep.

De deelnemers erkennen dat er nog steeds veel werk aan de winkel is en dat de focus op het verlagen van drempels en het creëren van een sociale mix binnen het gevestigde aanbod niet volstaat. Eén verklaring die wordt geopperd is dat men vooral heeft gefocust op externe drempels

(kostprijs, toegang tot informatie etc.) en te weinig kritisch heeft gekeken naar de eigen werking als mogelijke drempel tot participatie.

“De ‘gevestigde organisaties’ hebben heel lang gekeken naar hoe men ‘diverse jongeren’ kan aantrekken, maar men heeft lang heel weinig naar zichzelf gekeken: personeelsbeleid, aanbod etc. Ze hebben het niet genoeg bij de wortel proberen aanpakken, daarom heeft het niet veel opgeleverd.”

“Het heeft niet alleen met personeelsbeleid te maken, het heeft ook met het kader en de traditie te maken. Mensen die niet helemaal door zo een (bvb. scouts) organisatie zijn gegroeid zijn niet helemaal mee met de methodiek wat verklaart waarom die niet zo snel leidende, trekkende functies gaan opnemen. Je zit met een soort van erfkennis of erfmethode die een drempel is voor nieuwe mensen, maar je kan het ook niet zomaar weggooien want dan moet je opnieuw beginnen.”

“Je ziet dat de tradities en normen en waarden van klassieke jeugdbeweging al wat worden losgelaten, maar volgens mij kan dat nog wel wat meer. Kerkelijke feesten en tradities zijn echt wel drempels voor een diverser publiek, je ziet ook dat de jeugdbeweging jongeren dat zelf niet meer zo belangrijk vinden, maar ze moeten dat van bovenaf.”

De (historische) eigenheid van organisaties verklaart dus mee waarom het niet evident is om een sociale mix te creëren met kinderen en jongeren die deze achtergrond en traditie niet delen. Sommigen opperen dat het belangrijk is om flexibeler om te gaan met tradities als je inclusief wil zijn, maar alle deelnemers benadrukken dat die eigenheid op zich niet negatief is. Het is net zeer waardevol en belangrijk dat je als organisatie eigenheid hebt. Het is echter belangrijk te beseffen dat die eigenheid per definitie niet volledig inclusief kan zijn. Net daarom is die piste van nieuwe werkingen of deelwerkingen zo interessant én is het volgens de deelnemers belangrijk om je niet blind te staren op inclusiviteit binnen één organisatie, maar om aandacht te hebben voor de inclusiviteit van het jeugdwerklandschap in haar geheel. Een deelnemer ziet echter wel een valkuil bij het masterplan en de visie dat jeugdwerk in haar geheel inclusiever moet worden:

“Dit kan voor sommige een aanleiding zijn om als witte koepel niet meer in te zetten op etnisch-culturele diversiteit. Ik vind dat de Ambrassade daar een stoute rol in aan het opmaken is, ik vind dat ze het een aantal organisaties wel heel makkelijk maakt om er niet vol op in te zitten.”

Succesfactoren

Het rapport vermeldt een aantal factoren die volgens de initiatiefnemers van de cases verklaren waarom ze er wel in slagen om jongeren met migratieachtergrond langdurig te engageren in hun werking. De coördinator van de jeugdwerking met divers bereik zegt dat het hen helpt dat ze jongeren kunnen aanspreken op een gedeelde interesse waardoor je makkelijker een verbindend

project hebt. Dat zie je bij Urban Woorden, waar artistieke jongeren elkaar vinden, maar ook bijvoorbeeld bij sportclubs.

“Het gaat makkelijker als je iets deelt zoals urban arts dat buiten de deelnemers ligt. Dat is anders dan bij jeugdbeweging waar het veel meer gaat over wie je bent en ‘zijn zoals elkaar’.”

De groep erkent dit, maar iemand die spreekt vanuit een koepel van een grote jeugdbeweging benadrukt dat ‘samen spelen’ of ‘samen werken rond kinderen en jongeren’ ook een verbindend project kan zijn.

De deelnemers die werken rond jeugdwerk en vrije tijd in de administratie van centrumsteden benadrukken dan weer dat de keuze voor een vrijeijdsaanbod een individuele keuze is en dat het kwestie is van voldoende zaken aan te bieden die jongeren aansprekent, zo mogelijk op meerdere domeinen. Wel zien zij het deels als hun taak om de regie van dat aanbod in goede banen te leiden. Het is niet de bedoeling dat het aanbod elkaar gaat ondergraven.

Spanningsvelden

Categoriaal of niet-categoriaal werken?

De deelnemers maken **geen resolute keuze voor al dan niet categoriaal werken**. Het is een en-en verhaal en beide zijn waardevol. Bovendien is de tegenstelling in de realiteit niet zo absoluut als de termen doen uitschijnen. Ook in ons onderzoek blijkt dat de meeste initiatieven hun doelgroep niet zeer strak afbakenen én sommige werkingen die open staan voor iedereen bereiken in de realiteit een vrij homogeen publiek.

“Ik denk dat het niet of categoriaal of niet-categoriaal is, je wilt en-en denk ik. Er is denk ik wel nog meer kans tot uitwisseling en samenwerking tussen die organisaties die categoriaal werken. Misschien kan dat meer gefaciliteerd worden.”

Deze quote wijst op een belangrijke vraag in deze discussie: als we meer categoriaal werken, **hoe komt de uitwisseling tussen die verschillende groepen jongeren dan tot stand** en hoe kunnen we dit faciliteren? Op deze vraag komt geen eenduidig antwoord en er zijn verschillende meningen rond de tafel. Terwijl de meeste benadrukken dat het belangrijk is om daar op in te zetten en er mee te experimenteren, benadrukt een stadsmedewerker vrije tijd dat veel van die pogingen in de praktijk redelijk geforceerd en kortstondig zijn. Hij vraagt zich dan ook af wat de meerwaarde er van is en of het de moeite loont daar per se op in te zetten als er niet veel uitkomt. Andere

deelnemers herkennen dat, meer iemand met ervaring in een gevestigde jeugdwerkkroep zegt dat het een werk van lange adem is en dat je dit kan opbouwen via je vormingen voor animatoren.

“Ik vind ontmoeting cruciaal, door dichtbij te komen zie je dat ‘de ander’ ‘de anderen’ worden, dat ‘de ander’ geen monolithisch gegeven is, maar dat ook achter die ogenschijnlijk homogene facade een rijke schakering aan meningen, passies, persoonlijkheden, ... schuil gaat. Het ding is wel dat wij in een compleet gesegregeerde maatschappij zitten. Dat is niet beter aan het worden. Het jeugdwerk kan dat niet gaan oplossen. Je kan dat niet helemaal bij het jeugdwerk leggen.”

“Uitwisseling kan belangrijk zijn, maar jongeren zoeken een herkenbare groep en daar is ook niets mis mee. Als je het forceert is het eerder contraproductief denk ik. Je houdt vast aan je eigen clan en waarom niet.”

“Ook bij ons is er veel discussie over geweest en je ziet die stap naar samensmelting eigenlijk amper gerealiseerd worden. Het werkt denk ik wel als je met jongeren samenwerkt rond animator worden. Ik denk aan een stedelijke animator cursus. Daar merk je dat je botst op identiteit maar dat je daar wel uitgeraakt. Als je het doel deelt om animator te worden, dat je in die context dan wel, al is het maar kortstondig, sociale mix kan creëren. Je moet er goed over nadenken, veel dingen kunnen loslaten die voor je werking heel gebruikelijk zijn – zoals animatorcursussen met overnachting – die voor anderen een drempel kunnen zijn; maar het kan werken.”

“Als je bruggen wil bouwen moeten je twee pijlers sterk staan; beide organisaties moeten volwaardig zijn. Het probleem is dat de draagkracht van de pijlers systematisch ongelijk verdeeld is. De kant van diverse organisaties zijn minder gesubsidieerd, professioneel en ondersteund, maar ze worden vandaag zeer hard overbevraagd en je ziet dat het zwaar is. Als je toezegt op die vragen ga je kopje onder. Als je niet toezegt kunnen ze zeggen ‘zie je wel, ze willen niet’.”

Een deelnemer benadrukt ook dat de inzet op sociale mix en uitwisseling **risico's op racisme en discriminatie** inhoudt voor jongeren met migratieachtergrond. Dat leidt tot de volgende korte discussie:

“Sociale mix heeft een risico voor jongeren met migratieachtergrond om blootgesteld te worden met racisme. In categoriale werkingen heb je dat veel minder.”

“Maar is dat ook niet een beetje kip of het ei. Hoe ga je het doorbreken als je geen ontmoeting hebt?”

“Maar zo zet je de slachtoffers van racisme in een positie waarin ze zich moeten bewijzen tegenover de dader dat ze wel ok zijn. Ik denk dat we daar moeten zoeken naar een andere aanpak waarin die ‘daders’ meer aangesproken, opgevoed of bewustgemaakt wordt van dat probleem. Ik denk dat daar nog werk aan is. Want je hoort toch wel nog vaak van die incidenten. Het moet van twee kanten komen, maar er is maar één agressor.”

“Ik snap je, maar hoe kan die agressor dan die nieuwe inzichten opdoen.”

“Mensen die er slachtoffer van kunnen worden blootstellen lijkt me geen goede strategie”

Een andere bedenking omtrent categoriaal werken die naar boven komt is dat zeer weinig organisaties echt volledig inclusief zijn. Het is een ideaal dat amper wordt gerealiseerd. Groepsvorming veronderstelt nu eenmaal een bepaalde mate van sociale (uit)sluiting. Dat is zo bij de gevestigde en de nieuwere organisaties.

“Je ziet ook sluitingsmechanismen bij die ‘nieuwere’ organisaties. Vb Rojm en Marokkaans jeugdwerk in Antwerpen, waar zwarte jongeren zich dan ook niet welkom vinden. Den Eglantier is dan weer een goed voorbeeld van hoe het wel kan. Maar de groep die rond hip hop werkt is minder multicultureel dan de sportgroep. Je hebt verschillende kaders, niet enkel het witte of het gekleurde kader. Er dreigt altijd wat verkokering door herkenbaarheid, begeleiding enzovoort op te treden.”

Er wordt ook gewezen op het feit dat categoriaal werken, zeker als het ook gaat over maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren, soms nood heeft aan meer professionele ondersteuning en dus ook meer financiering: *“Categoriaal werken, kei goed, maar hoe houdt je dat betaalbaar? Zoals jullie werk ook toont kan het werken met professionals ook op spanning staan met vrijwilligers”*

Authenticiteit versus professionaliteit?

Als het gaat om de spanningen tussen de meerwaarde van authenticiteit versus die van professionaliteit of de verwante spanning tussen vrijwillige en betaalde inzet wordt ook hier snel duidelijk dat het geen of-of maar een en-en verhaal moet zijn. Een professional is niet altijd nodig en kan voor spanning en vreemde verhoudingen leiden – zoals in het geval van Nakama – maar anderzijds kan je niet alles aan vrijwilligers overlaten en is ook de ondersteuning van vrijwilligers cruciaal. Een deelnemer vermeld in dit verband ook het werk van emeritus professor Guy Redig, over betaalde jeugdwerkers. *“Hij benoemt die spanningsvelden op een zeer scherpe manier en argumenteert dat de professional te vaak als eerste middel wordt ingezet”.*

“De complexiteit van sommige groepen is zo groot dat je dat niet trekt met een vrijwilliger. Die traumatiserende ervaringen die professionele jeugdwerkers van de stad soms meemaken, dat wil je niet weten. Je kan dat niet zomaar aan vrijwilligers overlaten”

“Een vrijwilliger moet al heel veel kunnen, dus die druk is wel heel hoog en die wordt alleen maar hoger. Het wordt moeilijker, er wordt al zeer vaak naar hen gekeken. De ondersteuning van vrijwilligers is daarom heel belangrijk.”

Wat die ondersteuning betreft wijst een deelnemer op het belang van informele ondersteuning door meer geprofessionaliseerde organisaties die hun expertise en faciliteiten ter beschikking kunnen stellen. Iemand merkt daar wel bij op op dat je elkaar dan al moet kennen en liefst ook in elkaars buurt actief moet zijn.

“Je wil plekken waar verschillende groepen veel dingen kunnen doen. Dan kan je bereiken door die infrastructuur en ondersteuning wat opener te organiseren, maar dat wordt te weinig gedaan. Het professioneel jeugdwerk kan zich daar denk ik nog meer open voor stellen, zonder dat je die taak dan opnieuw gaat formaliseren. Dat ze bij ons in de buurt komen en dat ze dan vragen aan ons kunnen stellen. Dat je daar meer informele opportuniteiten creëert. Dat liever dan een gesubsidieerd aanspreekpunt worden waar dossiers ingediend kunnen worden.”

Een deelnemer stelt zich vragen bij het gebruik van de term ‘authenticiteit’.

“Ik vind de ‘tegenstelling’ authenticiteit en professionaliteit vreemd. Misschien pak je beter wel of niet professioneel. Ook de link tussen authentiek en migratieachtergrond creëert rare connotaties.”

Volgens de respondent dreig je hiermee te impliceren dat jongeren met migratie achtergrond een zekere eigenheid hebben als persoon met migratieachtergrond, maar dat die zeker niet op hetzelfde niveau als de echte ‘professionele’ jeugdwerkers geplaatst kan worden. Hij ziet hier een mogelijke parallel met het label ‘sociaal-cultureel’ in de context van kunst. Het label erkent de authentieke sociale eigenheid en meerwaarde, maar tegelijkertijd wordt het ook gebruikt om het duidelijk te onderscheiden van ‘echt artistiek werk’. De onderzoekers erkennen dat de termen niet diametraal tegenover elkaar staan is, maar dat zij wel naar voren kwamen uit de interviews en dat deze labels goed een cluster van kenmerken omvatten waartussen zich volgens de respondenten een zekere spanning voordoet. Er wordt gebrainstormd om scherper te vatten wat er juist onder de oppervlakte van de labels beweegt: *“Misschien bedoel je dan authenticiteit vs standaardiseren/uniformiteit. Anderzijds, professionals kunnen ook heel erg op maat werken en vrijwilligers kunnen soms ook heel professioneel werken.”* Een andere deelnemer: *“Eigenheid, spontaniteit, identiteit? Misschien helpen die termen.”*

Wat kan het beleid doen?

Als we vragen naar wat overheden kunnen doen om de deelname aan het jeugdwerkeraanbod voor alle kinderen en jongeren te bevorderen komen een aantal zaken aan bod: het inclusiever maken van inspraakorganen, een voldoende open definitie van jeugdwerk, meer faciliteren dan zelf organiseren (eerder vraaggericht dan aanbod gericht) en experimenteren faciliteren:

“Als je kijkt naar jeugdbeleid zijn het vaak de gevestigden die mee bepalen hoe ze gesubsidieerd worden. Je moet dat proberen open te gooien, zodat nieuw spelers daar ook inspraak in hebben.”

“Er wordt veel over nagedacht, ook over die hybride definitie, de vraag blijft: waar baken je dan wel af? Vrije tijd is denk ik nog altijd de kern van het jeugdwerk, maar het moet een beetje losgelaten worden. Niet iedereen wil daar in mee. In een centrumstad zoals de onze zitten we zo hard in die veranderende wereld dat we niet te protectionistisch gaan doen. Maar het is zo dat de pot niet blijft groeien dus die zelfbeschermende reflex is begrijpelijk.”

“Je ziet dat veel jeugddiensten nog te veel zelf organiseren ook al heeft niemand daar om gevraagd. Dat personeel is nogal homogeen, hooggeschoolde medewerkers, die een sterke eigen visie hebben. Ondertussen zitten jongeren te krabben om zelf iets opgezet te krijgen [...] Veel jeugdconsulenten vanuit de overheid zijn eigenlijk programmatoeren. Ze willen zoveel mogelijk opvullen, maar eigenlijk zijn ze een jeugdgroep aan het oprichten en ze zouden beter die nieuwe werkingen ondersteunen. De overheid stuurt te hard en dat creëert problemen. Als je zegt ‘ze passen niet in ons vakje’ is er misschien iets mis met je vakje.”

“Als vereniging moet je meegaan in die logge structuur van de overheid, dat is niet evident. Ik denk dat er wat te weinig ruimte is voor experiment. Wie met een goed idee bij de jeugddienst komt, moet knokken om wat ondersteund te worden. De gevestigde spelers krijgen dat makkelijker, dat is minder risico.”

Een andere belangrijk idee dat ook aan bod komt is het afstellen van subsidiëring (en prestatieverwachtingen) op de groeifase van een initiatief. Nu is de kloof tussen kleine lokale subsidies en Vlaamse erkenning moeilijk te overbruggen voor nieuwere spelers.

“Ik denk dat die trapsgewijze subsidies wel belangrijk zijn. Je kan je nog altijd de vraag stellen of men echt in dat vakje van het Vlaams niveau moeten geraken. Maar het lijkt me wel beter om op verschillende ontwikkelingsfasen te ondersteunen.”

“Je moet een bepaalde muur over van administratieve last. Het is ergens goed dat er gemeten moet worden, maar die vrijwilliger die leuke dingen wil doen moet plots super veel informatie verzamelen en pedagogische doelstellingen registreren. Dat is niet houdbaar, je hebt daar een halftijdse voor nodig.”